

Het Vrije Woord

Magazine voor vrijdenkers

- ACCESS NOW ● PIETER BUTENEERS ● SOFIE DE CUPERE & KEVIN DE RIDDER
- CAROLINE DE GEEST (PRIVACYCOMMISSIE) ● ANDY DEMEULENAERE (MEDIAMIJN)
- LUKAS DE VOS ● EDGARD ECKMAN ● KATLEEN GABRIELS ● WOUTER HESSELS
- SID LUKKASSEN ● JOHAN OP DE BEECK ● IKE PICONE & KEVIN SMETS (GO!)
- ERIK STRIELEMAN ● KARL VAN DEN BROECK ● YONI VAN DEN EEDE

4.....
BONJOUR
Erik Strieleman

5.....
GETOETER IN HET IJLE!
Column door Lukas De Vos

8.....
DE BEDREIGDE VRIJHEID
Interview met Johan Op de Beeck

16.....
VRIJE MENINGSUITING ONDER DRUK
Interview met Ike Picone & Kevin Smets

20.....
DE DEMOCRATIE, MEDIA EN HET VRIJE DENKEN
Sid Lukkassen over democratie en media

22.....
MEDIA FILOSOFISCH BENADEREN
Media- en technologiefilosoof Yoni Van Den Eede bekijkt hoe we dagelijks omgaan met media

27.....
DIGITALE RECHTEN IN HET DUISTER
Access Now gaat de strijd aan

29.....
HET RESERVAAT VAN DE ONDERZOEKSJOURNALISTIEK
Interview met Karl van den Broeck, hoofdredacteur van Apache

32.....
POPULISME IN DE MEDIADEMOCRATIE
Een pleidooi voor kritische journalistiek door Wouter Hessels

36.....
DE MAN DIE MACHINES SLIM MAAKT
Interview met Pieter Buteneers

42.....
ETHIEK IN ONZE 'ONLIFE'-SAMENLEVING
Katleen Gabriels over ethiek en hedendaagse technologie

46.....
HET INTERNET VERGEET NIET!
Interview met Caroline De Geest (Privacycommissie)

48.....
SOCIALE MEDIAOPVOEDING EN PRIVACY
Sofie De Cupere & Kevin De Ridder over de GOI-aanpak

50.....
IEDEREEN MEDIAWIJS!
Interview met Andy Demeulenaere, algemeen coördinator van Mediawijs

54.....
DIGITAL DETOX
Dubbelinterview met Christine Wittoeck en Florence Pérès

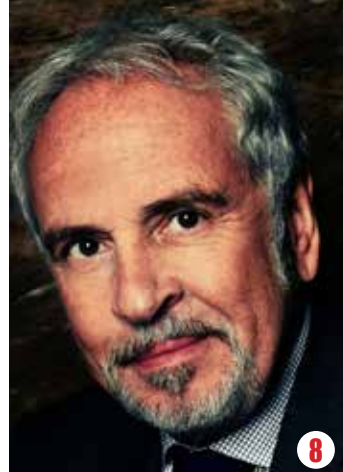
58.....
KRITISCH GELEZEN

59.....
BOEKENTIPS VAN HVV

60.....
IN DE BOEKENKAST VAN Erik Strieleman

62.....
GOED BEKEKEN
'Spotlights' (Tom McCarthy)

63.....
ACTIVITEITENKALENDER
COLOFON

Beminde ongelovigen

Vijftig jaar geleden waren kranten en nieuwsuitzendingen de enige beschikbare nieuwsbronnen. Dat nieuws werd gefilterd. Extremistische of gekke gedachten werden er zonder pardon uit geknipt en kregen geen forum. Nieuws diende bovendien geverifieerd te worden en er was een waarheidstoets.

Het internet heeft dit op zijn kop gezet en sociale media maken elke gedachte, hoe verkeerd of gek ook, toegankelijk voor elkeen. 'Fake news' bracht ons in de 'post truth'-periode. Waarheid is bijzaak geworden en het is duidelijk dat we nog niet hebben leren omgaan met dit gebrek aan verificatie. Iedereen stelt zijn eigen waarheid samen. En vervolgens ageren we daarop, bv. bij verkiezingen.

Het is mijn overtuiging dat daarin het mechanisme schuilt dat politiek bestuur en bijwijken ook de democratie aan het wankelen brengt en het moeilijk maakt in de chaos een lijn te vinden of enige continuïteit te brengen. Nochtans heeft iedereen het idee beter geïnformeerd te zijn dan vroeger, maar dat is vaak een illusie en 'de illusie van kennis is erger dan onwetendheid' (Stoffelen).

Kranten lopen dat achterna. De gedaalde noodzaak aan

informatie uit kranten heeft de budgetten van kranten en nieuwredacties erg onder druk gezet en maakt het moeilijker om aan grondige journalistiek te doen. Maar krantenredacties hebben volgens mij ook de neiging om het hele systeem achterna te lopen, eerder dan er afstand van te nemen en een degelijk product aan de man te brengen. Opiniestukken sabelen soms snedig ideeën neer en vaak wordt ronduit op de man gespeeld, eerder dan het debat uit te diepen. Nuance ontbreekt en dit ondanks het feit dat de maatschappij genuanceerder, want complexer is.

Als vrijzinnig humanisten hechten wij veel belang aan de vrijheid van meningsuiting, maar ook aan vrij onderzoek. Dat wetenschappers nu moeten gaan betogen in de 'marches for science' voel ik, vanuit mijn overtuiging, aan als een nederlaag.

Op 21 juni 2017 kent de Humanistisch-Vrijzinnige Vereniging de Prijs Vrijzinnig Humanisme toe aan de Vrije Universiteit Brussel en aan erevoorzitter en voormalig VUB-rector Silvain Loccufier. Laat dat een symbool zijn van ons engagement naar het wetenschappelijk onderzoek. Een ode aan de kritische rede.

Volgens onderzoek zal het aantal vrijzinnigen in de wereld stilaan achteruitgaan. Het is mede aan ons om er hard aan te werken om te midden van al die nepwaarheden het hoofd recht te houden. We nemen de handschoen op.*

MARIO VAN ESSCHE
VOORZITTER HUMANISTISCH-VRIJZINNIGE VERENIGING

Mario

* Daarom vond ook ik dat die fake president einde mei beter was weggebleven uit ons land. Als mens is iedereen welkom voor mij, maar het past om een signaal te geven dat wij standaarden vooropstellen en daaraan voldoet hij niet als president.

Bonjour

Na mijn verhuizing naar Frankrijk ben ik tot een paar wereldschokkende inzichten gekomen. Kersen komen niet uit plastic bakjes, eieren niet uit kartonnen doosjes. Kersen groeien aan bomen en eieren worden door kippen gelegd. Tot twee maanden geleden leefde ik het leven van de gemiddelde Vlaming. Eten kopen in de supermarkt, met het kind wandelen door de grasstrook die men in die stad 'park' noemt. Vloeken als je weer eens door een fietser op het trottoir bijna van je sokken gereden wordt. Je voorrang afdwingen op het zebrapad. Getuige zijn van verbale en andere agressie.

Een wereld van verschil met mijn nieuwe leven. Ik sla een praatje met de buren. Ja, mijn Frans gaat er stilaan op vooruit. Ik antwoord op elk vriendelijk 'bonjour'. In het smalle baantje naar het dorp vertragen auto's als ze mij met het kroost in de gaten krijgen. De chauffeurs steken vriendelijk de hand op, en ik doe hetzelfde. Het is niet zo moeilijk weer mens te worden.

De problemen van de multiculturele maatschappij zijn hier niet aan de orde. Jawel hoor, er wonen hier Algerijnen, Vietnamezen en andere kleurlingen, restanten van het Franse koloniale verleden, maar niemand schijnt er zich aan te storen. Al heeft zowat 40 procent van de inwoners zich laten vangen aan de retoriek van Marine Le Pen, toch kopen ze op de zondagse markt een feestmaal bij de twee Aziaten die hier een kraampje hebben.

In onze overdrukke, lawaaierige, verstikkende steden leven mensen op de toppen van hun zenuwen en maken ze elkaar constant het leven zuur. De eeuwigdurende dreun van het redeloze verkeer, de burens die zo graag hun discobassen met je delen en de dronkelappen die 's nachts voor je deur staan te discussiëren. Dat alles maakt ons ongevoelig voor de dingen die werkelijk belang hebben. Ik zet met plezier een stapje terug, een stapje terug naar de natuur. Ik trek me terug uit die decibels producerende, fanatieke, agressieve wereld en dat voelt goed.

“Je mag nog blij zijn dat je niet meteen gefotoshopt wordt in een verkrachtingsscène.”

De enige agressie die ik hier meemaak is die van de asociale media, sta me toe ze zo te noemen. Verkondig een afwijkende mening, of probeer een beetje genuanceerd te schrijven, dan krijg je meteen de volle laag. Schampere opmerkingen en beledigende koosnaampjes, het mag allemaal. Je mag nog blij zijn dat je niet meteen gefotoshopt wordt in een verkrachtingsscène. Er zitten veel zatteriken in het Facebookcafé. Dronken van frustratie of opgestoot door populistische radicalen, die niets anders kennen dan hun eigen waan. Die kakofonie van meninkjes, verdraaide feiten en leugens laat ik aan me voorbijgaan. Hoogmoed komt voor de val en humor is een dodelijk wapen.

Ach ja, er is hier nog een vorm van agressie. Een enkele keer, en meestal al op het eind van de maand, want dan moet de toegemeten hoeveelheid brandstof op, klinkt er in de verte iets wat op een lage donder lijkt. Dan zwelt het aan en brult het door de nabijgelegen valleien. Uiteindelijk scheuren twee paar straaljagers laag boven ons dorp. Ik kijk vol huiverend ontzag naar die monsters van vernuft en vraag me af of de wereld er niet beter aan toe zou zijn als we al die kunde en wetenschap ten goede zouden gebruiken. En nu ga ik de kippen voeren.

ERIK STRIELEMAN

In medias res? Getoeter in het ijle, ja.

Lukas De Vos (°1949) was senior VRT-journalist. Hij is auteur en docent en is voorzitter van het Arkcomité van het Vrije Woord en van de Beroepsbond van de Filmpers VVF. Hij is bijzonder beslagen in Europese en internationale (geo)politiek, semiotiek, ideologiekritiek en populaire literatuurgenres. Recentste boekpublicaties: 'Winst is Verlies: Jeroen Olyslaegers' (2014); 'Ivo Michiels: Poortwachter Woordwachter' (2013); 'Heen' (2012); 'Land! Land!' (2011); 'Cruise Control' (2011); 'Buiten het Bereik van Farisese Handen' (2010); 'Verbrande Schrijvers' (2009). Hij is ook vast medewerker van Knack, Volksbelang en Lezen op Zondag.

bracht, waarop alle namen staan van samenzweerders tegen de keizer; en een aardbeving kondigt de uitbarsting van de Vesuvius aan. Een veelzeggende verspreking die Sextus best van pas ware gekomen om uit de brandende stad te ontkomen, had hij niet toegegeven aan zijn manie om fluks in kontjes te knippen. Pijnlijk tijdverlies.

“De Turken voeren 98% van hun energie in. Misschien een ideeetje om Erdogan te treffen waar hij het niet graag heeft: in zijn broekzak.”

Met dit onvergelykelijke voorbeeld zit ik meteen in medias res: stop met afmeting van inlichtingen, schaf Twitter af en gooi Facebook op de mesthoop. Want belangrijker dan al het pseudonieuws en mailvervuiling is wat zich écht voordoet. Feiten, contextuele duiding, recht op privacy.

Had Ludicrus Sextus zich niet vergist in citaat, dan was hij blijven oreren, en allicht onder het instortende senaatsgebouw bedolven. Nu ging hij er als een haas vandoor, zij het niet zonder onbeheersbare drift, een waarschuwing voor allen die nog komen zullen. Blijf van, niet om haar leest. (Opletten de lezertjes kunnen zich nu vermeien met de verschillende betekenissen van 'leest' zonder hoofdletter.) Maar zoals Sophocles al schreef in Oedipus Tyrannus: “τυφλὸς τὰ τ' ὤτ' ἀπὸ τῶν τε νοῦν τὰ τ' ὄμματ' εἶ, γῆ γὰρ ἐστὶν ἐκ τῶν οὐρανῶν, →

“Friends, Romans, Countrymen, Lend me your feet!” Het was een gelukkige afwijking van Shakespeare die Michael Hordern (Ludicrus Sextus) in de aangetoonde komedie 'Up Pompeii' (1971) te berde bracht in een toespraak tot de senaat in Pompeii, die door drie dingen werd gedwarsboomd: niemand luistert, iedereen zit nootjes te vreten of te bekomen van een orgiekater; per abuis heeft Sextus de verkeerde rol meege-

neus en geest". Media bemiddelen niet langer, ze zijn er voor zichzelf, ze houden een alleenspraak voor de spiegel – of aan de toeg. Dat heeft alles vandoen met de economisering, de meetbaarheid in tabellen en de zelfgerichtheid van de Twittergeneratie.

Het mag niet verbazen dat de media uitgekookte, autoritaire heersers achteralopen. Dat is veiliger dan zoals 124 Turkse journalisten je job te verliezen als je de dictator gispt, opgesloten – en soms gefolterd – te worden en als een melaatse geschuwd te worden door de goegemeente. Erdogan is een goed voorbeeld, Orbán, Trump en Kaczyński niet minder. Er zijn namelijk hooguit drie methodes om feiten te verslaan en ze begrijpelijk te maken in een context van tijd, plaats, geschiedenis, en bedrog: door primeurs te schuwen en te wachten tot de feiten, ook in hun relaties, gedubbelcheckt zijn; door bedrieglijke suggestie; en door regelrechte leugens. De genoemde heren bezondigen zich nooit aan het eerste, hun slaafse media volgen, want "de knecht is niet beter dan de meester".

“Trump hoort thuis in de uit-smijter, niet in het nieuws.”

Het verhaal van Erdogan is stuitend helder. Al jaren werkt hij onverbloemd aan de uitbouw van een alleenheerschappij. Naarmate dat ogenblik nadert, schoffeert hij iedereen, schopt wild om zich heen en fabriceert complottheorieën die bij het eerste het beste onderzoek in elkaar stuiken. Of wat is anders de zogenaamde "poging tot staatsgreep" van Gülen? Geen enkel bewijs is geleverd van diens betrokkenheid. Zijn scheldpartijen aan het adres van Duitsland en Nederland en de uitgelokte incidenten bij de stembusgang aan zijn ambassade in Brussel, kelderen alle fatsoensnormen. Historisch

perspectief is de arm omgewrongen, nationalistisch opbod boven de waarheid verheven.

En wat doet de pers? Ik lees even in De Morgen. "De Turkse politiek zit sowieso bij ons", betoogt Dries Lesage op bladzijde 2. Leg er u dus maar bij neer. "Europese politici, media en opiniemakers zouden relaxter naar de binding van onze Turken met hun moederland moeten kijken. Die passionele interesse hoort bij diaspora's, en diaspora's horen bij mondialisering." Sinds wanneer wordt de diaspora geleid door een politiek monster uit het land van herkomst? Sinds het fascisme van Caudillo Franco en zijn "vijfde colonne", en sinds de nazi's de Volksduitsers uitvonden – net zoals de Polen en Hongaren weer hardop dromen van een Groot-Polen en een Groot-Hongarije. Het is de opdracht van politici én media om tijdig te waarschuwen waar het uit de hand loopt en een loopje wordt genomen met de mensenrechten en de rechtsstaat. En dat is onmiskenbaar het geval in Turkije. Ik hoor het Martin Schulz nog zeggen aan zijn kantoor in Straatsburg, toen hij de Turkse ambassadeur ontving, nochtans een goeie vriend van hem: "Nooit zal ik de aanvraag van Turkije voorleggen aan het parlement of zelfs maar op de agenda zetten, zolang de democratie niet hersteld is." Eindelijk een politicus met haar op de tanden.

Nu is het even duidelijk dat Europa met twee maten en twee gewichten meet. Commissie, Raad en Parlement, ze zijn roerend recht in de leer als ze de herinvoering van de doodstraf verbinden met het einde van de toetredingsmogelijkheid van Turkije. Europa heeft nooit rekening gehouden met de 2899 veroordelingen sinds 1959, waarvan 77 in 2016, door de Raad van Europa voor inbreuken op mensen- en burgerrechten. Alleen: waarom geldt dezelfde vastberadenheid niet tegenover de VS of Saudi-Arabië? Omwille van het smeer likt de kat de kandeleer, Amerika is een grootmacht, en de Saudi's houden de olieplas groot en de olie-

prijs laag. De Turken voeren 98% van hun energie in. Misschien een ideeetje om Erdogan te treffen waar hij het niet graag heeft: in zijn broekzak. Idem dito voor de massale investeringen van de EU in Turkije. Bevries ze en na enkele maanden komt hij met hangende pootjes terug, zoals hij eerder onder het juk moest lopen van Poetin.

“Iedereen denkt nu dat hij (beroeps)journalist is, omdat hij kan spuien wat hij wil.”

Maar nee, opiniemaker Lesage, die dus alle ruimte krijgt voor revisionistische praat van een zelfbenoemde zalmkrant; natuurlijk zwemt een belanghebbende kuitvis tegen de stroom in, alleen moet de lezer zich niet laten belazeren zoals de Britten door Chamberlain in 1938, laat de uitgeweken Turken zich "gestigmatiseerd" voelen, omdat Europa zijn stem verheft tegen de sterke staat. Er stond geen 'Opinie' boven het stuk, het zal dus wel met instemming van de redactie zijn. Sophocles andermaal.

Want intussen negeert de Vlaamse pers ook een cyberoorlog die van start is gegaan. Een kleine krant in Straatsburg, de DNA, brengt nochtans op 16 maart een forse beschuldiging uit: duizenden Twitteraccounts zijn platgelegd en vervangen door radicale slogans. Eén voorbeeld. "#Allemagne: nazie #Pays-Bas: nazie. Voici une petite claqué ottomane pour vous. #Rendez-vous le 16 avril. Vous voulez savoir ce que j'ai écrit? Apprenez le turc". In het Turks, dus. De hackers namen ook kort de controle over van Amnesty International, de BBC Noord-Amerika, Forbes, Alain Juppé, Boris Becker, Borussia Dortmund en de Filharmonie van Berlijn. Waarschijnlijk had de

Blaskapelle niet luid genoeg een mars getrompetterd. Je mag de Turken rustig op één lijn zetten met Noord-Korea, Rusland en de VS.

Want oppertwitteraar daar is ene Donald Trump, die denkt dat al wat hij met een hooghartig ondertekenen en rondbazuinen gaat afschaffen – Obamacare, klimaatafspraken, steenkoolverbod, NAFTA, TTIP, TTP, inwijking, zichzelf zeker – te vatten is in 140 tekens. Enkele juristen zijn toch in het wetboek en zijn voetnoten gaan kijken. Die bleken iets langer en genuanceerder te zijn. Trump hoort thuis in de uit-smijter, niet in het nieuws. En Europa? Dat zet vrolijk haatmail en nepnieuws op de agenda van het EP, waar het zachtjes kan verstikken.

“Ontdoe je van multinationals. En leer zelf te denken.”

Het eigen land moet geen dikke nek zetten. Ik schrijf dit in "De Week van het Geld", wat ze al niet vieren. Hoor ik Maggie De Block verkondigen dat ze de langdurig zieken tot werk gaat aanporren. Tien procent minder maandloon als ze onwillig zijn. Wellicht een doelgroep die veel gaat opbrengen, zoiets als volksvertegenwoordigers. Maar echt ontsteld was ik toen Kris Peeters zonder blikken of blozen die ingreep tegen de armen "geen sanctie, maar een stimulans" durfde te noemen. Geldinhouding als lokkertje, hoe kun je het bedenken? En dat wordt klakkeloos uitgezonden, zonder kritische vraag. Al even erg is het gesteld met diezelfde media. Het Franse onderzoeksbureau INA heeft een onderzoek gedaan naar het volledige inhoudsaanbod van 2013 op het internet (86 media, 2,5 miljoen artikels, 25.000 onderwerpen). Dan trek je je ogen open. "64% van alle artikels zijn copy-paste; in 92% van al die gevallen wordt de oorspronke-

lijke bron niet vermeld" – ik haal alles uit De Groene Belg, dat terzijde. Jan Pieter Everaert is geschokt door dat cijfer: "Dat geeft zeer te denken over kwaliteit en deontologie van veel journalisten. Het brengt ook in herinnering hoe er in de academische wereld door nogal wat proffen eveneens weinig deontologisch te werk gegaan wordt. Zopas kwam in eigen land nog professor Marc Hooghe in opspraak wegens plagiaat." Ik voeg er graag aan toe dat ik net een zeer "wetenschappelijk" artikel aan het lezen was, "Whose French is it Anyway?", een aandoenlijke poging om het atavisme van de taalwrevel tegen Frans te koppelen aan de nieuwe opstoot van Vlaams nationalisme. Het verschijnt in Language in Society, en werd gesampeld door Mieke Vandembroucke (Gent & Berkeley). Klinkt geleerd, is onleesbaar door de voortdurende haakjes met de bron waaruit ze put. Wel acht winkeliers heeft ze ondervraagd. Ik bleef achter met het idee: heeft ze nu zelf iets toegevoegd aan de omvattende bibliografie waarmee ze zichzelf uit de wind zet? Ook hier is het een vorm van copy-paste.

Daarom herhaal ik, met Everaert: kieper dat gedoe van Twitter – zeker in tv-nieuws –, Facebook, betaalmuren, breaking news, afschrijverij de vuilnisbak in. Want iedereen denkt nu dat hij beroepsjournalist is, omdat hij kan

spuien wat hij wil. Met de plichtenleer – dubbelcheck, bronvermelding, contextuele duiding, rechtzetting – wordt gesold, en dat is een ramp voor de privacy en het copyright. Privacy is juridisch al een lachertje gemaakt, nu politie en parket alles mogen af luisteren en verborgen camera's al onze bewegingen in het oog houden "voor de veiligheid". Copyright is een zeer been, al doet het Genootschap Artiësten Lichte Muziek daar erg huilerig over. "Net geen 70% van de 13- tot 15-jarigen geeft aan te vinden dat muziek van levensbelang voor hen is en vooral dat artiesten eerlijk vergoed moeten worden voor hun werk." Zou het? "Van levensbelang?" Als ze zelf niet hoeven te betalen natuurlijk.

Zet de media op hun plaats, "te midden de mensen", zoals een premier ooit in het West-Vlaams zei. Als betrouwbare verbinding tussen de feiten en de mensen. Opinies kunnen natuurlijk, moeten zelfs, want zonder hypotheses geen vooruitgang. Maar interpretaties staan vrij. En die kunnen alleen als betrouwbare en omstandige informatie wordt doorgegeven. Soms denk ik dat een ganzenvoer meer geduld en denkracht opleverde dan de computer vandaag. Ontdoe je van multinationals. En leer zelf te denken.

LUKAS DE VOS

De bedreigde vrijheid

“Als we opnieuw beginnen te spreken in termen van beledigingen of godslastering, zijn we meteen weer beland in de donkerste tijden van onze geschiedenis.”

Hij was jarenlang als nieuwsanker het vertrouwde gezicht van het VRT-televisiejournaal. Nadien richtte hij zijn eigen mediabedrijf op, maakte internationale tv-documentaires en was onder meer hoofdredacteur bij TV Limburg, Euronews en Kanaal Z. Hij was ook nog enkele jaren netmanager van Canvas en Ketnet. De laatste jaren profileerde communicatieadviseur en auteur Johan Op de Beeck zich vooral als een gedreven en enthousiasmerende geschiedschrijver. Hij publiceerde onder meer bijzonder meeslepende biografieën van Napoleon – ook bewerkt tot podcasts voor VRT-radio – en een geschiedenis van de revolutionaire beginjaren van het koninkrijk België. Zijn nieuwe boek, ‘De bedreigde vrijheid’, is een enigszins ander werk, een geëngageerd essay of zelfs dwingend pamflet waarin hij de lezer ook persoonlijk aanspreekt met de dreigende ondertitel ‘Uw vrije meningsuiting in gevaar?’. Een uitgebreid interview, met de Belgische en Europese geschiedenis als spiegel voor het problematische heden.

HET VRIJE WOORD: Waarom vond je het nodig om precies dit boek op dit moment te schrijven?

JOHAN OP DE BEECK: Het heeft eigenlijk ook rechtstreeks te maken met het verhaal van de andere boeken die je vermeld hebt. Dit boek ligt in het verlengde van ‘Het verlies van België’, mijn werk over de Belgische Revolutie, waarvan ik de epiloog heb geschreven op het moment van Charlie Hebdo (7 januari 2015, n.v.d.r.). Charlie Hebdo betekende een ongelooflijke schok voor alle mensen die op een of andere manier bezig zijn met ‘de vrije meningsuiting’ – dat geldt uiteraard voor ons allemaal, maar zeker voor journalisten. We beschouwen die vrije meningsuiting eigenlijk als een soort natuurrecht, een vanzelfsprekendheid waarmee we zijn opgegroeid en die we ook aan onze kinderen willen doorgeven. En dan merken we plots dat vrije meningsuiting helemaal niet zo vanzelfsprekend is en dat het hier wel degelijk gaat om een moeizaam bevochten grondrecht dat ook heel snel kan verdwijnen, met name door het gebruik van geweld. Dat heb ik ook willen vertellen in dit boek: vergeet toch niet waar we vandaan komen! 200 jaar geleden is die Belgische Revolutie niet alleen ontstaan uit een gebrek aan vrije meningsuiting, maar heeft men die moeizaam bevochten vrijheid ook als een kostbaar goed aan de volgende

generaties willen doorgeven. Ik vind dat de problematiek met de dag acuter wordt en dat probeer ik in mijn nieuwste boek aan te tonen. ‘De bedreigde vrijheid’ bestaat eigenlijk uit twee grote delen, een ‘historisch luik’ en een actueel gedeelte, en in dat laatste zijn er grosso modo vier domeinen waarin je die bedreiging van onze meningsvrijheid duidelijk kunt waarnemen. Er is het salafistische gedachtegoed met de duidelijke boodschap dat democratie niet gewenst is, want in een theocratie is er vanzelfsprekend geen plaats voor zoiets als vrije meningsuiting. Je hebt ook extreemrechts, waaraan het te wijten is dat de discussie al vele jaren in een modderpoel is veranderd en dat de vrije meningsuiting naar mijn smaak ook misbruikt. Dan heb je ook democratische politici die pleiten voor beperkingen op de vrije meningsuiting, precies om de samenleving zoals we die kennen te beschermen en in stand te kunnen houden. En ten slotte, en dat is misschien wel de gevaarlijkste en minst goed begrepen bedreiging, heb je het sluipende gevaar van de zelfcensuur, ook in de geschreven pers. Die zelfcensuur vertrekt vanuit een soort postmodernistische visie die geen onderscheid maakt tussen goede en minder gewenste waarden en die er blijkbaar geen graten in ziet dat er ook bij de bevolking een algemene angst merkbaar is om nog meningen te uiten die moge-

lijk niet in goede aarde zouden kunnen vallen bij bepaalde bevolkingsgroepen of vertegenwoordigers daarvan. Als we opnieuw beginnen te spreken in termen van beledigingen of godslastering, zijn we meteen weer beland in de donkerste tijden van onze geschiedenis; gedachtepolitie en inquisitie komen dan plotseling akelig dichtbij.

VERLICHTING, GRONDWET, ISLAM

Je hebt het zelf al aangegeven: je boek is een tekst over en voor de wereld en de burgers van vandaag. Het tweede grote luik van je boek is eigenlijk vooral gewijd aan de islamkwestie – we kunnen er immers niet omheen dat de problematiek van de vrijheid van meningsuiting van →

“Zo evolueren we naar een maatschappij waarin de frustraties en de woede onder de mat geveegd worden, maar natuurlijk niet verdwijnen.”

daag opnieuw prominent op de agenda staat door het complexe vraagstuk van de recent ontstane superdiverse samenleving. Maar in het eerste deel neem je een lange aanloop waarin je toch weer in de geschiedenis gaat grasduinen, wat ongetwijfeld ook weer te maken heeft met je grote interesse voor en kennis van die geschiedenis. Je vindt het duidelijk erg belangrijk om het verhaal vanaf de beginjaren te vertellen, vanaf de geboorte van het verlichtingsdenken. Je boek is meteen ook een eerbetoon aan al die vroege voorvechters van de vrije meningsuiting: de Engelse dichter John Milton, de vergeten uitgeweken Antwerpenaar Franciscus van den Enden, de protestantse filosoof Pierre Bayle, de joods-Nederlandse filosoof Baruch Spinoza uiteraard, de filosoof en wiskundige Condorcet, Voltaire, Rousseau en de magnifieke encyclopedisten Diderot, Holbach, Jaucourt, D'Alembert en nog andere spitsbroeders, allen onvermoeibare wegbereiders van het vrije denken, schrijven en spreken.

Ik denk dat die geschiedenis ons duidelijk maakt dat die 'wederkerige' tolerantie, die 'voltairiaanse' tolerantie die stelt dat we grondig van mening mogen verschillen, maar ook het recht moeten verdedigen om die verschillende meningen te mogen uiten, de enige garantie biedt om tegenstrijdigheden op een vreedzame en geciviliseerde manier tot uiting te laten komen en eventueel op te lossen. Ik word trouwens tussen haakjes bijzonder ongemakkelijk van dat 'verbindingsdiscours' van tegenwoordig. We moeten voor alle duidelijkheid niet in het omgekeerde van 'verbinding' vervallen en elkaar beginnen uit te schelden en af te wijzen, maar ik wens absoluut niet 'verbonden' te worden met mensen die een theocratie willen vestigen of die de Grondwet niet respecteren. Het zou een proeve van moed en burgerzin zijn mochten onze politici daarover wat meer geëngageerde en duidelijke standpunten innemen. Het verbindingsdiscours is mogelijk een reactie op polarisering à la Filip Dewinter. Tot daar kan ik volgen. Maar soms heb ik de indruk dat met 'polarisering' ook bedoeld wordt dat men geen duidelijke, afwijkende of vernieuwende standpunten meer mag innemen. Wie dat wel doet, 'pola-

riseert' en is dus een 'fout' mens, een 'mauvais sujet' zoals Diderot en Voltaire ook al bestempeld werden. Multiculturalisten doen dat graag. Wie het niet eens is met hen, 'polariseert', een beproefde methode om je bang te maken zodat je je woorden gaat inslikken. Zo evolueren we naar een maatschappij waarin de frustraties en de woede onder de mat geveegd worden, maar natuurlijk niet verdwijnen. Debat en tegenspraak zijn absoluut noodzakelijk. Laat het aan de burger om zelf zijn keuzes te maken.

“De opvallende afwezigheid van de georganiseerde vrijzinnigheid in het maatschappelijk debat.”

We vertoeven nog even in dat boeiende verleden: aan de Franse Revolutie danken we ook de Verklaring van de Rechten van de Mens en de Burger uit 1789. De principes die hierin geformuleerd worden, zouden ook aan de basis liggen van de Belgische Revolutie van 1830-1831, zoals je schrijft, 'het scharniermoment in onze vaderlandse geschiedenis waarop de fundamenteën van onze hedendaagse vrijheden zijn vastgelegd'. De Belgische Grondwet was inderdaad wel uitzonderlijk vooruitstrevend op het gebied van de vrije meningsuiting.

Inderdaad, als je die debatten erop naleest, bijzonder hoogstaande debatten trouwens, gevoerd door competente politici, dan komt daar iets merkwaardigs naar boven. In 1831 wordt de meest liberale grondwet van het continent gemaakt en die vrijheid van meningsuiting wordt daarin als het hoogste en belangrijkste principe gehanteerd en bevestigd. De makers van die Grondwet hebben het ook zelf meegemaakt: de revolutie tegen Willem I is ook ontstaan als reactie tegen de onderdrukking van de mening van de, vooral liberale, Belgen. Wat er toen met kritische journalisten als Louis de Potter is gebeurd, die monddood

werden gemaakt en werden opgesloten, heeft de toestand alleen maar op de spits gedreven, heeft als het ware 'helden' en 'martelaars' van de vrije mening gemaakt en heeft het revolutionaire gedachtegoed een ongelooflijke boost gegeven in plaats van het te onderdrukken. Met het onvoorwaardelijk verdedigen van die vrije meningsuiting deden die vooruitstrevende congresleden eigenlijk net het omgekeerde van wat je in die bijzonder moeilijke en onzekere politieke situatie van toen zou verwachten. Het België van toen ging onder veel grotere spanningen gebukt dan vandaag. Er stonden buitenlandse legers aan de grenzen, de grootmachten maakten zich klaar om in te grijpen, er vonden verschillende staatsgrepen plaats, het land stond op de rand van een burgeroorlog en was economisch en financieel zeer kwetsbaar, kortom alle voorwaarden waren vervuld voor het invoeren van een strenge censuur en het opleggen van zware beperkingen op de vrije meningsuiting, zoals het in een dergelijke context eigenlijk vandaag zou gebeuren. Maar men deed dus net het omgekeerde, en dat is een ongelooflijke les voor het heden. Ik spreek regelmatig over wat er toen allemaal gebeurde en over die uitzonderlijke figuur van Louis de Potter en zijn medestanders, precies omdat die mensen een krachtige boodschap uitdragen en in moeilijke omstandigheden op een verbluffend actuele manier duidelijk maakten hoe een samenleving tegelijk sterk én tolerant kan zijn.

Journalist en staatsman Louis de Potter (1786-1859) had ook een uitdrukkelijke boodschap aan mensen die meenden dat hun godsdienstbeleving de maat van alle dingen was. Een veelzeggend fragment (geciteerd in 'De bedreigde vrijheid', p. 99):

'Als ze zouden zeggen dat ze zich niet konden vergissen en dat alleen zij zich op het juiste pad bevonden, dan zouden wij antwoorden dat ze gerust op dat pad mochten blijven, dat ze hun waarheid mochten proberen aan te tonen en te bewijzen. Maar uit dat recht spruit natuurlijk ook het recht voort van alle andere levensovertuigingen om hetzelfde te doen. Als alle overtuigingen vrij met elkaar kun-

nen debatteren, elkaar proberen te overtuigen, zal alles spontaan en natuurlijk op orde komen; maar als een onder hen een ander middel dan het woord gebruikt, dan zullen we belanden in anarchie en chaos, waarin verdrukten en onderdrukten eindeloos van rol zullen blijven verwisselen.'

Er is godsdienstvrijheid en er is vrijheid van meningsuiting, en die eerste staat niet boven de tweede en mag ook geen belemmering daarvoor zijn. Godsdienstvrijheid houdt niet in dat de vrijheid van mensen om iets te zeggen over die godsdienst aan banden mag worden gelegd. Dat is geenszins de geest van de Grondwet. Ik leg er graag nog even de nadruk op dat de Grondwet niet alleen spreekt over godsdienst, maar ook de rechten en vrijheden van de ideologische en filosofische 'minderheden' waarborgt. Het is daarom bijzonder eigenaardig dat wanneer men in de nasleep van calamiteiten en terreur alle godsdiensten eensgezind naar buiten laat treden, de wellicht grootste groep – de niet-gelovigen – in dergelijke situaties nauwelijks of niet vertegenwoordigd is. Naar mijn mening ligt dat ook aan de opvallende afwezigheid van de georganiseerde vrijzinnigheid in het maatschappelijke debat.

“Vandaag moeten we vaststellen dat de begrippen racisme en xenofobie nogal onzorgvuldig gehanteerd worden.”

OMERTA

Je stelt terechte vragen bij het hedendaagse knabbelen aan het recht op vrijheid van meningsuiting: moet je inderdaad alle uitingen van racisme en negationisme verbieden en/of strafbaar maken? Moeten we, zoals je het formuleert, 'elk taboe met beperkingen omkleeden'? Moeten we die beperkingen ook (zelfs) aanvaarden in bv. de academi-

sche discussie? Dat laatste alvast niet volgens Steven Pinker, die vindt dat een 'universiteit geen madrasschool [is]' en dat 'taboedenken onverenigbaar [is] met het wezen en de bestaansreden zelf van een universiteit, die erin bestaan dat welk idee ook onderzocht mag worden, als was het maar om te bewijzen dat het niet klopt'.

Er zijn natuurlijk sinds 1831 al serieuze en terechte beperkingen ingevoerd. Echt racisme moet uit alle macht bestreden worden. Maar vandaag moeten we vaststellen dat de begrippen racisme en xenofobie nogal onzorgvuldig gehanteerd worden. Het beteugelen van ronduit racistische bagger zoals je die vaak ontmoet op sociale media is natuurlijk terecht. Maar iets heel anders is de steeds nadrukkelijker eis dat je 'niet mag kwetsen'. Kwetsen om te kwetsen is fout. Maar steeds vaker worden woorden als 'belediging' en 'kwetsen' gebruikt om het maatschappelijk debat onmogelijk te maken. Wie bepaalt wat er dan precies wordt bedoeld met dat 'kwetsen'? Zijn het de geloofsgemeenschappen of hun vertegenwoordigers die dat bepalen? Dergelijke uitspraken miskennen niet alleen onze Grondwet, maar worden ook tegengesproken door actuele Europese rechtspraak op het hoogste niveau. Er zijn diverse arresten van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens die duidelijk stellen dat het recht op vrije meningsuiting er niet is voor meningen die iedereen prettig vindt en op applaus onthaalt, maar integendeel voor het vrijwaren van meningen die verontrusten, choqueren en mogelijk ook kwetsen. Dat is geen vrijgeleide om er maar op los te beledigen, integendeel, er moet duidelijk sprake zijn van het leveren van een bijdrage tot het maatschappelijk debat. Dit is de grondwettelijke geest: een meningsuiting kan kwetsen. Maar als de belediger niet die uitgesproken intentie had je te kwetsen, is je individuele gevoel van belediging irrelevant. 'Er is geen enkele reden om voor religiekritiek een uitzondering op de vrijheid van meningsuiting te maken. Trouwens: wie een levend geloof kent, kan wel tegen een stootje...' Deze woorden zijn niet afkomstig van een attheïst of nimmer aflatende journalistieke pit-

bull, maar van een der conservatievere Nederlandse christenen, André Rouvoet van de ChristenUnie. Wat Rouvoet niet kon hebben, was het doelbewust krenken, het kwetsen om te kwetsen. Maar wat hem siert, is dat hij in de eerste plaats wil debatteren, niet bestraffen en vervolgen. Zowel vrijzinnigen als gelovigen kunnen dus wel degelijk door één deur als het om vrije meningsuiting gaat. →

“Hoffelijkheid en beleefdheid mogen niet synoniem zijn met een vorm van zelfcensuur.”

EEN GREEP UIT DE BOEKEN VAN JOHAN OP DE BEECK

“Onder het mom van ‘je mag je eigen godsdienst niet beledigen’ wordt de westerse islam monddood gemaakt.”

Wat datzelfde taboedenken betreft, verwijs je ook naar de controversiële jacht op islamcritici. Je vermeldt Houellebecq en Brigitte Bardot, dichters bij huis zou je ook kunnen verwijzen naar bv. Wim van Rooy, Luckas Vander Taelen, Paul Cliteur of Afshin Ellian.

Ik ben het niet noodzakelijk eens met die islamcritici. In tegenstelling tot sommigen onder hen, heb ik geen enkel probleem met ‘de islam’. Wel denk ik dat we een westerse islam nodig hebben die zich goed integreert in ons democratisch bestel. Ik geloof dat die er ook zal komen. Maar islamcritici verdienen hun plaats in het debat, net zoals de islamverheerlijkers. Als we alle dingen die we niet prettig vinden systematisch gaan uitsluiten en als ‘fout’ bestempelen, dan leven we in een dictatuur die niet als zodanig benoemd wordt. Het probleem is dat je meteen bestempeld wordt als racist of xenofob als je je kritisch uitlaat over ge-

lijk wat in de islam en dus is het veiliger en makkelijker om je mond te houden. De discussie over onverdoofd slachten is daarvan een sprekend voorbeeld. Jarenlang hebben onze parlementaire vertegenwoordigers die problematiek niet durven te behandelen (met uitzondering van Hermes Sanctorum, destijds van Groen) omdat de betrokken geloofsgemeenschappen zich beledigd zouden voelen in hun geloof. Dat kost stemmen. En dus moet er gezwegen worden en komt het geloof boven de wet en de Grondwet te staan. Daarmee draaien we ontegensprekelijk de klok 200 jaar terug. Gelukkig heeft het Vlaams Parlement dat tijdig ingezien.

BELEDIGING EN GODSLASTERING

Je suggereert heel terecht dat de term ‘belediging’ in deze specifieke context geen juridische status zou mogen hebben. Los van die juridische status zou je eigenlijk ook kunnen stellen dat die term ronduit belachelijk of zelfs pathetisch is, want wie zich al ‘beledigd’ zou voelen, kan toch gewoon een al dan niet gelijkwaardig beledigend antwoord formuleren, niet? Je verwijst in dit verband ook naar Paul Cliteur, die pleit voor een terugkeer naar wat hij de ‘klassieke tolerantie’ noemt. Uiteindelijk pleit je, samen met Leo Neels, niet voor minder, maar voor meer free speech.

Ik denk dat we in het maatschappelijk debat weliswaar zo hoffelijk en beleefd

mogelijk met elkaar moeten omgaan, maar hoffelijkheid en beleefdheid mogen niet synoniem zijn met een vorm van zelfcensuur en mogen terechte en onderbouwde kritiek niet in de weg staan. Het benoemen van de gevaren van een geradicaliseerde islam stigmatiseert de doorsneemoslams niet, het bevrijdt hen juist. Er zijn genoeg moslams die er volstrekt geen bezwaar tegen hebben dat het radicalisme met de vinger wordt gewezen. Gematigde moslams hebben er alle belang bij dat de hakken in het zand worden gezet. Om gelovigen die hun godsdienst op een persoonlijke, open en gematigde manier beleven te steunen, is het belangrijk dat we ook binnen die godsdienst zo veel mogelijk meningsvrijheid garanderen en aanbieden. Anders zullen de vernieuwers en de verlichten binnen de islam door de conservatieven en de geradicaliseerden monddood worden gemaakt. Ondoordachte bekibbeling op de vrije meningsuiting zal extremistische religieuze leiders in de kaart spelen. We zouden hen daarmee een extra wapen in handen geven om andere meningen binnen hun eigen geloofsgemeenschap te verketteren. Het zijn juist de progressieve minderheden die dus lijden onder een toegeving op het punt van vrije meningsuiting. Dat is niet mijn uitvinding, hoor, dat zeggen belangrijke moslimexperts. De meerderheid van moslams die hier leven, wil ook niets weten van dat radicale of salafistische gedachtegoed, maar die mensen zijn er niet mee geholpen dat er publiek geen kritiek kan worden geuit. Zij krijgen dus eigenlijk het deksel op de neus door toedoen van westerse journalisten en opiniemakers die het kaf van het koren niet meer kunnen onderscheiden. Voorbeelden zijn legio, denk bv. aan de Britse activist Maa'ijf Nawaz, een voormalig extremist die nu ijvert voor een vredesvolle en pluralistische islam en als gevolg daarvan op een extreemlinkse haatlijst is terechtgekomen van zogenaamde ‘anti-moslimextremisten’. Een moslim die dus tot vijand van de islam wordt uitgeroepen omwille van ... zijn mening. Of er is het voorbeeld van de voormalige imam van de Grote Moskee in Londen die onder bedreiging is moeten vertrekken omdat hij verklaarde geen contradic-

tie te zien tussen islam en evolutieëer, wat weer gezien werd als een grove en godslasterlijke belediging. Onder het mom van ‘je mag je eigen godsdienst niet beledigen’ wordt zo de westerse islam monddood gemaakt. Het domste dat wij kunnen doen is daaraan mee te helpen door de vrije meningsuiting in te perken of kritische stemmen te bestempelen als islamofob. Wie dat doet, is de objectieve bondgenoot van het radicalisme.

PIETENPACT EN PENSÉE UNIQUE

Je bent over het algemeen erg beducht voor de valkuilen van de pensée unique. Het zgn. ‘pietenpact’ bv. is mogelijk goedbedoeld, maar is in essentie een ridicule politiek correcte censuurmaatregel.

Een triestige zaak. Men eigent zich eventjes een traditie toe en verandert die onder druk van mensen die niet nagedacht hebben over de gevolgen. Zwarte Piet heeft niets met racisme te maken. Door hem te verketteren aliëneert men honderdduizenden mensen die zich geschokt voelen omdat ze volstrekt ten onrechte worden uitgemaakt voor racist. Men maakt die mensen kopschuif voor antiracisme, een onvoorstelbare en contraproductieve flater die bovendien racisme banaliseert. Op die manier veroorzaakt je ongewild enorm veel collateral damage in dat hele racismedebat. Maak geen probleem van iets wat er geen is, er zijn genoeg echte prioriteiten.

Over collateral damage gesproken: een sprekend en toch enigszins eigenaardig en verrassend voorbeeld van politiek correcte censuur ingegeven door die pensée unique, je vermeldt het in je boek met de nodige verontwaardiging, was het afschaffen – na Charlie Hebdo – van de herdenking in Boortmeerbeek van de verzetsaanval op het XXste Jodentransport vanuit de Dossinkazerne in Mechelen naar Auschwitz.

We zijn er ons niet altijd van bewust, maar er worden te veel events ‘afgelast’ vanwege potentiële risico's, bedreigingen, het beletten van het spreken. Ook dat is een aantasting van de vrije meningsuiting en dus een kwalijke ontwikkeling. Het is de verdomde plicht van de overheid om die grondwettelijke vrijheid te handhaven, niet met lippendienst, maar met daden.

Daarom heb ik inderdaad voor het boek ook eens een quick search gedaan naar engagements inzake vrije meningsuiting in de programma's van politieke partijen voor de vorige verkiezingen. Het resultaat daarvan was bijzonder bedroevend, nauwelijks één pagina voor alle partijen samen. Als dat niet veelzeggend is. Die programma's dateren natuurlijk van voor Charlie Hebdo, maar politici lopen op eieren, vaak vanwege electorale belangen. Ik vraag het omgekeerde van hen. De vrijwaring van onze vrijheid moet een verkiezingsthema worden.

“Angst is een slechte raadgever. Als men merkt dat het werkt, zal de terreur alleen maar erger worden.”

HET ZWAARD EN DE PEN

Charlie Hebdo heeft ons uit noodzaak doen nadenken over een belangrijk vraagstuk in het hedendaagse denken over de vrije meningsuiting: hoe moeten we reageren op geweld tegen meningen, en in hoeverre moeten we rekening houden met te verwachten geweld tegen meningen? Het blijkt immers dat het zwaard soms inderdaad machtiger is dan de pen...

We kunnen ons daar inderdaad heel moeilijk tegen verdedigen, maar sinds Charlie Hebdo is de pers voorzichtig geworden. Sommigen geven tussen pot en pint toe dat er pure angst mee gemoeid is, wat natuurlijk ook begrijpelijk is. Maar angst is een slechte raadgever. Als men merkt dat het werkt, zal de terreur alleen maar erger worden.

TOLERANTIE

Het is inderdaad een bijzonder moeilijke vraag: hoe moet de vrije meningsuiting omgaan met verwerpelijke meningen, zoals die van bv. het salafistische gedachtegoed? Worden we hier niet geconfronteerd met een onoplosbare paradox? Of moeten we ons hier laten inspireren door

Karl Popper, die het volgende schreef over tolerantie: ‘Onbeperkte tolerantie leidt tot het verdwijnen van tolerantie. Als we tolerant zijn, zelfs tegenover degenen die intolerant zijn, als we niet bereid zijn een tolerante samenleving te verdedigen tegen de aanvallen van de intoleranten, dan zullen de tolerantanten worden vernietigd, en de tolerantie met hen.’ (geciteerd in ‘De bedreigde vrijheid’, p. 152) Je verwijst hier ook naar de ideeën hierover door de Nederlandse hoogleraar George van den Bergh, geformuleerd in de aanloop naar WO II.

Wat ik vooral van Van den Bergh onthouden heb, is dat de democratie de tolerantie niet mag oprekken tot ze zelf geneukt wordt door de intoleranten. Of verbod op meningsuitingen daarbij hoort, is een vraag van opportuniteit volgens Van den Bergh. Een verbod ligt electoraal misschien wel goed, maar creëert mogelijk zijn eigen martelaars. Het leidende principe moet zijn dat je meningen met meningen bestrijdt en natuurlijk ook met onderwijs. Het is tussen haakjes niet voldoende om leerlingen niet-confessionele zedenleer één keer te laten kennismaken met het Offerfeest, of vragenlijstjes te laten invullen over levensbeschouwing om het probleem van levensbeschouwelijke en culturele verschillen op te lossen. Ik ben er absoluut van overtuigd dat het aanleren van democratisch burgerschap, debat en vrije meningsuiting vandaag van levensbelang is en het hoofdvak moet worden in het onderwijs. We zitten momenteel in een existentiële maatschappelijke crisis en het onderwijsbeleid hinkt in dit verband echt achterop.

EEN WESTERSE ISLAM

Je denkt dus wel dat het mogelijk is om goede afspraken te maken tussen islam en staat. Daarmee geef je meteen ook aan dat je gelooft in een islam die zich kan aanpassen aan de normen en waarden van de liberale democratie, iets wat volgens islamcritici als Wim van Rooy – en hij staat daarin niet alleen, Etienne Vermeersch heeft ook al zijn twijfels geuit – een contradictio in terminis is, precies omdat dit ingaat tegen de kernideologie van de islam, die Koran en sharia boven wet en Grondwet plaatst.

“De democratie mag de tolerantie niet oprekken tot ze zelf genekt wordt door de intoleranten.”

Ik ben daar optimistisch in, het is alleen jammer dat de politiek daar dus niet over spreekt uit angst om stemmen te verliezen. Maar als we vooruit willen, is dit een noodzakelijke evolutie. De voorzitter van de moslimexecutieve heeft daarvoor trouwens een mooie voorzet gegeven en heeft letterlijk gezegd dat god niet boven de Grondwet staat. Dat betekent dat je tot een deal kunt komen zoals destijds, in heel moeilijke omstandigheden, Napoleon met de paus: 'in de tempel heeft de priester het voor het zeggen, op straat de staat', zo spraken ze af. Ook koning Willem I deed het. Mannen met ballen aan hun lijf. Je hebt duidelijke spelregels nodig, ook en vooral om je geloofsgemeenschap te overtuigen met een krachtig verhaal en ondubbelzinnige afspraken. Radicale islamcritici vergeten ook wel eens waar wij hier in het Westen vandaan komen. De toenmalige bisschop van Gent, monseigneur De Broglie, kreeg zowat een beroerte toen hij het principe van godsdienstvrijheid 200 jaar geleden vermeld zag staan in de Grondwet van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden. Wij hebben dus ook onze fundamentalisten gehad. Na eeuwenlange strijd hadden we nu net een precair evenwicht bereikt, een scheiding tussen de neutrale staat en de christelijke godsdienst die elkaar niet langer naar het leven staan en in relatieve rust naast elkaar konden bestaan. Dat alles lijkt opnieuw op losse schroeven te staan door de komst van de islam, de derde speler. De nieuwkomers hebben een andersoortige geschiedenis achter de rug, waarin de lange weg naar verdraagzaamheid tegenover meningen, non-conformisme en godsdiensten nog lang niet is afgelegd. Daardoor is een moeilijke driehoeksverhouding ontstaan tussen christelijke kerk, islam en de se-

culiere democratie, waarin we even het noorden zijn kwijtgeraakt. Maar we vinden de weg weer wel terug. Ook dat leert de geschiedenis.

Dit is inderdaad de kern van de problematiek zoals je die in je slothoofdstuk nog eens samenvat. De komst van de islam heeft niet alleen het samenlevingsmodel in onze democratieën, maar ook de na 250 jaar verlichtingsdenken als vanzelfsprekend ervaren vrije meningsuiting stevig onder druk gezet. Onze vrijheid lijkt verankerd in de Grondwet, maar het besef groeit dat democratie en vrije meningsuiting geen gegarandeerd onderdeel van onze toekomst zijn.

Inderdaad, vandaar ook mijn pleidooi om ook achteruit te kijken en lessen te trekken uit onze Europese geschiedenis. Laten we toch vooral niet vergeten dat wij uit nog veel beroerder tijden komen! Denk maar aan de Bartholomeusnacht in Parijs, de godsdienstvervolgingen onder de katholieke koning Lodewijk XIV, de vervolging van Spinoza en de vrijdenkers in de protestantse Hollandse republiek. Allemaal had het te maken met meningsuiting. Brandstapels, het proces tegen Galilei, honderdduizenden opgejaagde en vervolgte mensen in Europa, onder meer vanwege conflicterende opvattingen over god en het misbruiken van geloof. Daar komen wij vandaan. Daaruit hebben we geleerd, daaruit is de verlichting ontstaan, daaruit is het principe van wederzijdse verdraagzaamheid ontstaan, met de vrije meningsuiting als basisgarantie.

ZELFCENSUUR

Nog enkele slotbemerkingen. Je hebt in je boek niet veel aandacht besteed aan wat de verkiezing van Donald Trump zoal teweeggebracht heeft op mediagebied: het bekritisieren tot zelfs beschimpen van de media, de alternative facts, het getwitter als alternatieve bron van nieuws en informatie, het eindeloze gespin waardoor het bijzonder moeilijk wordt om feiten nog te onderscheiden van meningen of regelrechte leugens. Is ook deze evolutie geen en misschien nog gevaarlijker aanslag op de vrijheid van meningsuiting?

Eigenlijk is ook dat niet zo'n nieuw gegeven. Ik heb vele jaren op de VRT-re-

dacties gewerkt, en wij waren het toen al gewend om brieven en telefoontjes te krijgen van mensen die ons verketterden omdat we feiten op tafel gooiden. Dat mensen feiten en opinies niet onder ogen willen nemen omdat ze niet passen in hun wereldbeeld, is dus absoluut niet nieuw. Wel nieuw is dat er buitenlandse en religieuze druk is. In mijn boek heb ik het onder meer over het monddood maken van Turkse oppositiemedia in België. Vanuit politieke hoek is dat beantwoord met nagenoeg complete stilte, ongetwijfeld uit bekommernis voor de Turkse kiezer. Dat is pas verontrustend. Ook nieuw is dat sommige van onze persorganen vandaag vooral gebukt gaan onder de bedreiging van zelfcensuur, van conformisme en van een pensée unique dat niet meer uit de eigen denkkaders geraakt. Dát – en niet Trump – zou ervoor kunnen zorgen dat steeds grotere aantallen van onze medeburgers zich afkeren van de gevestigde media en hun gading elders zoeken. Laat men daar maar eens goed over nadenken in de redacties.

GERT DE NUTTE

‘De bedreigde vrijheid. Uw vrije meningsuiting in gevaar?’, Johan Op De Beeck, Uitgeverij Horizon, 2017, ISBN 9789492626042, 272 p., € 19,99

Een recensie van het boek door Karel Van Dinter vindt u op: <http://www.h-vv.be/boekrecensies/non-fictie/de-bedreigde-vrijheid>

Bij deMens.nu staat de mens centraal. Mensen hebben mensen nodig. En mensen willen verbonden zijn met elkaar. Daarom vind je overal in Vlaanderen en Brussel een huisvandeMens in je buurt.

In een huisvandeMens kan je terecht voor:

Informatie

Bij ons vind je informatie over levensbeschouwelijke onderwerpen, over het vrijzinnig humanisme en zijn waarden, en over ethische en maatschappelijke thema's zoals euthanasie, abortus, mensenrechten ...

Vrijzinnig humanistische plechtigheden

Wil je graag stilstaan bij een belangrijke gebeurtenis in je leven? Wij helpen je bij de organisatie van een vrijzinnig humanistische plechtigheid bij een geboorte of adoptie, een huwelijk of relatieviering, een overlijden of afscheid ...

Gesprekken

Bij ons kan je terecht voor gesprekken omtrent levensvragen en zelfbeschikking, levensbeschouwing en zingeving.

Waardig levenseinde

Wij bieden informatie over euthanasie, patiëntenrechten, palliatieve zorg ... en helpen je met het opstellen van een wilsverklaring.

Gemeenschapsvorming

Een huisvandeMens werkt als vrijzinnig humanistische draaischijf en geeft ondersteuning aan onze lidverenigingen. In een huisvandeMens vind je informatie over initiatieven en activiteiten van de lokale vrijzinnig humanistische verenigingen en ontmoetingscentra.

Vrijwilligerswerk

Heb je zin om het vrijzinnig humanistische netwerk te versterken? Vrijwilligers zijn bij ons meer dan welkom. Wij zorgen voor begeleiding en geven je alle kansen. Zo kan je onder meer plechtigheden verzorgen of meewerken aan gemeenschapsvormende activiteiten.

De huizenvandeMens zijn een initiatief van deMens.nu

deMens.nu vertegenwoordigt Nederlandstalige vrijzinnig humanistische verenigingen in Vlaanderen en Brussel

deMens.nu Magazine

Zoomt in op mensen en maatschappelijke tendensen vanuit een vrijzinnig humanistisch perspectief. Verschijnt viermaal per jaar.

Gratis proefnummer of gratis abonnement?

Mail naar info@deMens.nu
Of schrijf naar deMens.nu-UVV vzw
Brand Whitlocklaan 87 bus 9
1200 Sint-Lambrechts-Woluwe
Of telefoneer naar 02 735 81 92

Vrije meningsuiting onder druk

De persvrijheid en vrije meningsuiting staan wereldwijd onder druk. Het klimaat van terreur en terreurdreigingen, de bloei van rechtse, autoritaire, zelfs autocratische regimes, de opkomst of revival van religie, het groeiende conservatisme en de toenemende impact van financiële belangen die we op veel plaatsen zien, zijn trends die een vrije pers en vrije meningsuiting bedreigen. Dergelijke ontwikkelingen voeden angst, genereren corruptie en doen globaal de democratische en kritische reflexen en tendensen geen goed.

Kevin Smets

Ike Picone

Het algemeen respect voor vrije media en pers – die wij toch zien als een van de pijlers van een democratie – zou als gevolg hiervan behoorlijk tanen. Journalisten en redacties krijgen steeds vaker te maken met intimidatie, repressie of regelrechte aanvallen op hun werk of persoon. Denk aan de groeiende controle van buitenaf over nieuwsredacties of de veiligheid van perslui die op vele plaatsen nog onmogelijk te garanderen is: arrestaties, opsluitingen, correspondenten die het land worden uitgezet of die een prijs op hun hoofd krijgen, ... Om wat meer inzicht te krijgen in deze ontwikkelingen en om journalistiek vandaag beter te begrijpen, hadden we een gesprek met enerzijds **Kevin Smets**, deeltijds docent aan de vakgroep Communicatiewetenschappen van de VUB en postdoctoraal onderzoeker van het FWO aan het departement Communicatiewetenschappen van de Universiteit Antwerpen, en anderzijds **Ike Picone**, docent media en journalistiek aan de VUB en senior researcher aan Imec-SMIT. Zij organiseren dit jaar voor Difference Day onder meer de 'Les van de Eeuw' in samenwerking met Kunstencentrum Vooruit en helpen bij de coördinatie van de 'Imec Press for More Award for Original and Better Journalism'.

“Die subtiliteit maakt schendingen minder flagrant, waardoor we het gevaar lopen dat we ze niet zien.”

MOORD

De media worden vandaag in heel wat landen regelrecht gerecupereerd door de would-be machthebbers. Enkele voorbeelden zijn Polen en Turkije, dicht bij ons, en landen zoals Venezuela verder van huis. Ofwel wordt de vrije meningsuiting hardhandig gestopt, zoals in Bangladesh, waar atheïstische journalisten zelfs

werden vermoord door fundamentalisten. Machthebbers of belanghebbenden proberen vaak ook met populistische en propagandistische methoden de bevolking te bespelen. Niet zelden zal men daarbij proberen nieuwe wetten uit te vaardigen of bestaande wetten misbruiken – zoals bijvoorbeeld de antiterrorismewetgeving.

“Waar trek je de grens: welke genocide mag je ontkennen en welke niet?”

TRUMP

HET VRIJE WOORD: Kan je toelichten hoe ook onze westerse media vandaag worstelen met persvrijheid en met de vrije meningsuiting?

IKE PICONE: Om dan maar meteen met Trump van wal te steken: het was interessant om de evolutie over de laatste maanden te volgen in de toonaangevende Amerikaanse *The New York Times*. Ze waren initieel zeer voorzichtig in hun woordgebruik omtrent de onjuistheden die de nieuwe president bleef verkondigen. Ze spraken in termen van 'valselijke' claims of uitspraken 'zonder aantoonbaar bewijs', tot ze op een bepaald moment een leugen simpelweg een leugen zijn gaan noemen – zelfs al gaat het om de president van de VS. Het toont hoe de inperking van de vrijheid van meningsuiting in westerse media op een veel subtielere manier gebeurt, bijvoorbeeld door zelfcensuur zoals in dit geval. Die subtiliteit maakt schendingen minder flagrant, waardoor we het gevaar lopen dat we ze niet zien, en denken dat ze er daarom ook niet zijn.

KEVIN SMETS: Ik vind het heel belangrijk om inderdaad vrije meningsuiting en vrijheid van de media niet als exclusieve, puur westerse fenomenen te beschouwen, want dit maakt ons intellectueel lui en weinig kritisch ten aanzien van onze eigen structuren. De manier waarop wordt omgegaan met bijvoorbeeld het bannen van bepaalde meningen, zou

veel grondiger moeten worden besproken. Er zijn niet altijd aanwijzingen dat een verbod op het uiten van bepaalde meningen ook effectief leidt tot meer tolerantie of begrip. En waar trek je de grens: welke genocide mag je ontkennen en welke niet, bijvoorbeeld? Dat is een hellend vlak, ook bij ons, waar we niet steeds genoeg aandacht voor hebben.

INHOUD ONDER DRUK

Wat zien jullie op langere termijn als bedreigingen voor westerse media, persvrijheid en vrije meningsuiting?

IP: Het verdienmodel van onafhankelijke journalistiek staat zwaar onder druk. Facebook en Google trekken een bijzonder groot deel van de advertentiemarkt naar zich toe, ten nadele van traditionele nieuwsmedia die hier geen antwoord op hebben. De ruimte om aan diepgaarvend journalistiek te doen wordt kleiner en de foutenmarge wordt groter door de druk om het nieuws tot op de minuut te verslaan. Een haastige pers, die te veel moet focussen op overleven, zit niet in een goede positie om een sterke vierde macht te spelen.

KS: Inderdaad: snelheid die inhoud onder druk zet. Een andere bedreiging is meer maatschappelijk: een groeiend ongemak bij velen over de manier waarop redacties niet divers genoeg zijn of verhalen eenzijdig worden gebracht. Er zijn ontzettend veel initiatieven hierrond, maar de traagheid ervan is een potentiële bedreiging.

DESINFORMATIE

Desinformatie en het verspreiden van nepnieuws is vandaag tevens een erg lucratieve business geworden. En de media lijken weer sterker dan ooit tevoren in de geschiedenis een instrument voor manipulatie. De impact is dusdanig groot “dat zelfs Hollywoodsterren er zich mee gaan bemoeien” en met luider stem protest voeren of opkomen voor openheid en persvrijheid. En soms wordt het erg hard gespeeld, wordt er vanuit het leidende regime zelfs gepoogd om aan regelrechte geschiedherschrijving te doen. De huidige ontwikkelingen in het mediaveld, de manier waarop nieuws of nepnieuws tot bij ons komt, roepen →

bijgevolg veel verstrekkender vragen op. Wat is betrouwbare informatie? Wie bepaalt tout court nog wat nieuws is? Welke plaats krijgen sociale media in het geheel?

Een gebrek aan zicht op de status van informatie en nieuws, schept een verwarrend klimaat. Hoe kan de burger deze soms quasivervloeiing van waarheid en fictie nog onderscheiden? Welke instrumenten zijn er voorhanden om een onderscheid te maken of een stem te hebbben?

Hoe moet de pers zich verhouden tot bijvoorbeeld opzettelijk gelanceerde misinformatiecampagnes? Moet ze zich bezighouden met deze te analyseren en te weerleggen?

IP: De pers speelt inderdaad een belangrijke rol. Ze vormt de frontlinie in de aanval tegen valse informatie. Maar iedereen heeft hier een verantwoordelijkheid. In tijden van massamedia werden journalisten 'gatekeepers' genoemd: nieuwsmedia bepaalden wat nieuws is en wat niet. Gaat er dan iets fout, dan kan je de poortwachter met de vinger wijzen. In tijden van interactieve en sociale media bepalen we allemaal wat nieuws is. Dan zijn we ook allemaal verantwoordelijk voor de kwaliteit ervan. Het is niet voor niets dat de eerste stappen die Mark Zuckerberg aankondigde om fake nieuws op Facebook aan te pakken, het introduceren was van een knop bij nieuwslinks waarmee gebruikers een vermoeden van valsheid konden signaleren.

Zijn kwesties als 'post-truth' en populis-

“De ruimte om aan diepgravende journalistiek te doen wordt kleiner en de foutenmarge groter.”

me issues die alle redacties zouden moeten bezighouden?

IP: Absoluut, omdat onoplettende redacties 'post-truth' eerder in de hand zullen werken dan tegenhouden. Het is

belangrijk dat redacties hier goed over nadenken, want het probleem ligt dieper dan op het eerste gezicht blijkt. Post-truth gaat verder dan fake nieuws. De oplossing is dan ook niet enkel het wegwerken daarvan. In de nasleep van de verkiezing van Trump gingen er veel stemmen op bij Amerikaanse media om nu hard in de tegenaanval te gaan en de misstappen van Trump op de voet te volgen en zijn leugens aan het licht te brengen. Maar uit recent onderzoek blijkt dat mensen wijzen op leugens niet noodzakelijk leidt tot ander stemgedrag. Net dat is het gevaar van post-truth, dat mensen niet bereid zijn om hun mening te herzien op basis van feiten. Hoe ga je daarmee om als organisatie die feiten brengen als haar missie ziet? Met die vraag moeten redacties nu absoluut bezig zijn.

PLURIFORME JOURNALISTIEK

“Uit recent onderzoek blijkt dat mensen wijzen op leugens niet noodzakelijk leidt tot ander stemgedrag.”

Jullie pleiten voor een veelheid aan journalistieke idealen. Wat bedoel je hiermee?

IP: Ons denken rond journalistiek is zeer sterk normatief. Onze journalistieke idealen zoals objectiviteit en feitelijkheid zijn sterk ingebed in het liberaal-democratische gedachtegoed van westerse politieke denkers zoals John Stuart Mill. Maar de meer empirische benadering van journalistieke studies die sinds de jaren 80 bijval kreeg, heeft ondertussen meermaals aangetoond dat die idealen in de praktijk zelden zo uitpakken. Journalistiek is niet per definitie de vierde macht, maar kan het zijn indien nieuwsmedia zich ernaar gedragen. Maar ondertussen is journalistiek vaak meer een informatiedienst die mensen toelaat om te weten wat er gebeurt in hun gemeenschap. Indien journalistiek gemeenschapsvorming

dient, is bijvoorbeeld objectiviteit minder een punt. Denk aan De Correspondent, waar men een pro-klimaatstandpunt inneemt. Ze informeren niet louter hun leden over klimaatontwikkelingen, maar roepen actief op om er iets aan te doen. In een democratie is journalistiek in theorie beter objectief, maar in de praktijk draag je als journalist soms misschien meer bij door wel een kant te kiezen. Er is dus wel degelijk een veelheid aan idealen onderliggend aan journalistiek, alleen nemen we die niet altijd in rekening.

KS: Absoluut akkoord, het is belangrijk om rekenschap te geven van de ideologische geschiedenis van journalistieke idealen, en ze te plaatsen in een tijdsgeest. Er zijn veel studies die internationaal of cross-cultureel vergelijken welke waarden en praktijken journalisten uitdragen. Interessante contexten zijn bijvoorbeeld regio's waar conflicten heersen of die in heropbouw zijn na burgeroorlogen. Er is een hele sector van 'mediaontwikkeling', 'media development', waarbij journalisten worden getraind in het opnemen van een actieve rol in jonge democratieën. Vaak heel zinvol werk, maar je ziet ook dat die denkkaders soms botsen of zich vermengen met lokale tradities en waarden. Er zijn interessante studies gedaan in Irak en de manier waarop de traditionele journalistieke waarden – objectiviteit, waakhond van de democratie etc. – er werden uitgedaagd en aangevuld door islamitische waarden, die ook heel belangrijk waren voor de journalisten.

Anderzijds is er de mondige burger, die zelf media maakt en zich bemoeit met de pers, met de berichtgeving, ... Past zo'n pluriformiteit beter in de huidige tijdsgeest? Sluit het beter aan bij de vaak erg complexe, zeer dynamische globale en lokale contexten? En bij de democratisering van mediakanalen?

IP: Objectieve, feitelijke journalistiek kan beschouwd worden als een Anglo-Amerikaanse uitvinding. Dit is zeer duidelijk geworden wanneer ook communicatiewetenschappers hun blik gingen verruimen en journalistiek in niet-westerse landen begonnen te onderzoeken. Een goede illustratie van culturele verschillen zag ik vorig jaar op Difference Day, een event van de VUB over persvrijheid en diversi-

teit. In een debat met westerse en Arabische cartoonisten kwam het portretteren van religie aan bod. Voor de westerse cartoonisten was het duidelijk dat alles moest kunnen, en dat elke vorm van rekenschap aan religieuze gevoeligheden een inbreuk zou zijn op de vrijheid van meningsuiting. De Arabische cartoonisten repliceerden door aan te geven dat ze toch kritisch konden zijn en regimes ter verantwoording konden roepen zonder daarvoor de Profeet te moeten ridiculiseren en daarmee vele mensen tegen de borst te stuiten.

KS: Dit laatste sluit inderdaad helemaal aan bij wat ik in de vorige vraag aangaf.

IP: Vele journalisten worstelen met de commentaren die burgers kunnen achterlaten, of hoe deze ook zelf nieuws gaan aanhalen. Opnieuw, dat strookt niet met de professionele identiteit van journalisten die zich in de loop der tijden de identiteit van een vakman hebben aangemeten: iedereen kan informatie publiceren, maar journalisten doen dit door informatie vakkundig te verzamelen, te controleren en bevattelijk te maken. Maar waarom zou een academicus, een specialist of een ervaringsdeskundige geen relevante bijdrage kunnen geven aan het nieuws?

“Indien journalistiek gemeenschapsvorming dient, is objectiviteit minder een punt.”

GECONTROLEERDE MENINGSUITING

Oppositie tegen machthebbers vormt de perfecte aanleiding voor onderdrukking of zelfs een poging tot het resoluut wegblazen van de vrije media. In sommige landen worden kritische kranten, magazines, ... eenvoudigweg geboycot: ze worden monddood gemaakt, verboden, financieel drooggelegd, ... En al dan niet vervangen door een staatsblad of een van overheidswege gecontroleerd mediakanaal. Daarnaast zijn er nog de

vele afluisterschandalen, het hacken van accounts, het verwijderen van berichten en inhoud of het manipuleren ervan. Zelfzuchtige leiders of belanghebbenden proberen in de vrije pers te snoeien en kritische elementen de kop in te drukken. **Het** zijn moeilijke tijden om vrij te kunnen spreken en mensen juist te informeren. Wat verstaan jullie echter onder gecontroleerde meningsuiting?

KS: Ik denk dat we hiermee vooral doelen op de rol van journalisten en media om ook context mee te geven, meningen naast elkaar te plaatsen, geen directe spreekbuis te zijn van één bepaalde mening en zo dus vrije meningsuiting voor een stuk aan te vullen. Zie in dit verband bijvoorbeeld de recente inspanningen van VRT om het interview met Assad te contextualiseren.

Er is vandaag een resem landen waar het regime een afkeer heeft van kritiek, van genuanceerd debat of van pluralisme in de media. Op deze manier ontzeggen zij mensen echter een basisrecht, namelijk het recht op betrouwbare informatie en nieuws. Zo'n 46% procent van de wereldbevolking leeft volgens Freedom of the Press in een land zonder vrije media. Ook de toenemende impact van commerciële belangen eist zijn tol.

In Europa valt de situatie gelukkig echter nog goed mee – behalve in Frankrijk, waar vooral sinds 2015, de aanval op Charlie Hebdo, een aantal negatieve trends merkbaar zijn.

FREEDOM HOUSE

Freedom House is een onafhankelijke organisatie die opereert als waakhond en die toegewijd is aan de verspreiding van vrijheid en democratie in de wereld. Zij stellen onder andere ook rapporten op over de vrijheid van media in de hele wereld.

Als uitsmijter vermelden we nog een rekenmethode opgesteld door deze instantie, die tevens de Freedom of the Press-lijst opmaakt. Voor berekening van de persvrijheid wordt naar drie relevante categorieën gekeken: de juridische situatie in een land – wat is de wetgeving voor media in een welbepaald land?; de politieke situatie – wie is aan de macht

“Een mooi rekenmodel, maar wellicht toch nog een vrij simplistische manier om persvrijheid te meten.”

en hoe beïnvloeden of beheersen politici of machthebbers de media?; de economische achtergrond – wie heeft de touwtjes economisch en handen, wie 'bezit' de media? Op basis van een 23-tal vragen wordt vervolgens een ranglijst gemaakt van 0 tot 100, met 100 als slechtst scorende. En tot slot krijgt een land volgens de berekende score een label, namelijk 'niet vrij', 'deels vrij' of 'vrij'. Een mooi rekenmodel, maar wellicht toch nog een vrij simplistische manier om persvrijheid te meten. Zeker als we erkennen dat er eigenlijk een veelheid aan opvattingen bestaat over de betekenis van journalistiek en de invulling van vrije meningsuiting en persvrijheid, wat in een superdiverse wereld onze westerse kijk uitdaagt en zowat dagelijks op de proef stelt.

SIEN SIMOENS

MEER WETEN?

Freedom of the Press: <https://freedomhouse.org/report/freedom-press/freedom-press-2016>

Free Press Unlimited, organisatie die toegang tot onafhankelijk nieuws wil bevorderen voor iedereen: <https://www.freepressunlimited.org/nl>

Reporters sans frontières/Reporters Without Borders: <https://rsf.org/>

'Predators Gallery', lijstje van besproken machthebbers: <https://rsf.org/en/portraits/predator>

De democratie, media en het vrije denken

Het politieke stelsel in ons land komt uit de tijd van de trekschuit en de postkoets. Sindsdien is alles sneller geworden, behalve de politieke besluitvorming. Dat kan wel eens de huidige politieke crisis verklaren. Politici denken er zelf niet graag over na; toch is het een kernvraagstuk van deze tijd. Loopt de representatieve democratie op haar einde? Bij de Radboud Universiteit promoveerde ik op een breed politiek-filosofisch onderzoek, speurend naar antwoorden op deze vraag. Het boek hierover heet 'De Democratie en haar Media': het bevat onderzoek naar representatieve democratie en condities van communicatie.

De burger van vandaag is constant ingeplugd op media: van de massamedia die uit de hele wereld binnenkomen tot de sociale media die een tweede sociale ruimte vormen. Daarmee vormen media tegelijk het voorportaal van politieke meningsvorming. Maar zoals 'De Democratie en haar Media' aantoont, opent deze invloed tevens de weg voor manipulatie (<https://www.youtube.com/watch?v=0Z9wzSyhmHQ>, 9/4/2017). Zullen media zich zó ontwikkelen dat onze liberale democratie haar liberale karakter verliest?

De Duitse rechtsgeleerde Ernst-Wolfgang Böckenförde stelde dat een liberale democratie berust op morele overtuigingen, afkomstig uit bronnen als het christendom en de verlichting, die een liberale democratie zelf niet kan garanderen. Zou een liberale democratie dat wel proberen, dan mengt ze zich in het geestesleven van haar burgers en verliest ze zo haar liberale en democratische karakter. Analooq hieraan kunnen we de vraag stellen of een representatieve democratie berust op communicatieve voorwaarden, die zij zelf maar in beperkte mate kan waarborgen.

“Media hebben de macht om een incident te verheffen tot gebeurtenis.”

DE RACE OM DE CLICKS

Met communicatieve voorwaarden bedoel ik het aanpassen van politieke representatie aan de regels via welke media tot berichtgeving komen. Hier dringt de vraag zich op of de representatieve democratie, waarin de nadruk ligt op deliberatie – op

feiten tegen elkaar afwegen en compromissen sluiten – wel rijmt met de dynamiek van nieuwe media. Want deze media moeten instantaan rapporteren om zo snel mogelijk zo veel mogelijk clicks, views en likes te vergaren.

In deze representatieve democratie vinden significante verschuivingen plaats. In Nederland lijkt de status quo van de grote middenpartijen stand te houden; wel toont de recente verkiezingsuitslag versplintering. Internationaal zagen we al tekenen van een verschuiving in de uitslag van het Oekraïne-referendum, de Brexit en de verkiezingswinst van Donald Trump. Media spelen een onmiskenbare rol in deze ontwikkelingen: media hebben immers de macht om een incident te verheffen tot gebeurtenis. Media bepalen via beeldvorming hoeveel gebeurtenissen er nodig zijn om te spreken van een 'trend' of 'ontwikkeling' die om politiek ingrijpen vraagt.

Onlangs bekritiseerde Trump in een persconferentie CNN, die volgens hem onjuiste gegevens publiceerden, puur om snel clicks te kunnen binnenslepen met een controversieel verhaal. Hij bezigde toen de term 'fake news'. Ironisch genoeg werd deze term eerst door Obama gebruikt om te suggereren dat Trumps campagne team werd ondersteund door Russische internetpropaganda. CNN en BuzzFeed beweerden dat Michael Cohen, die bij Trumps campagne team hoorde, in Praag was. Op een persconferentie counterde Trump dat Cohens paspoort bewees dat deze tijdens de campagne niet in Praag verbleef. Wat we hier zien is dat 'nepnieuws' ontstaat wanneer oude media hun verificatiestandaard verlaten om de snelheid en de bij gebrek aan regels oneindige publicatievrijheid van nieuwe media bij te benen.

Volgens de filosoof Jürgen Habermas is een open communicatieve ruimte – 'Öffentlichkeit' genoemd – voor democratische politiek onontbeerlijk. Zie deze open communicatieve ruimte als het genoemde voorportaal van de politieke besluitvorming, waar burgers hun visies en argumenten uitwisselen. Destijds, toen de representatieve democratie als staatsvorm werd 'ontdekt', waren dit literair-filosofische milieus. Vandaag zien we juist allerlei 'filterbubbels' ontstaan op sociale media.

“Een krantenredactie vervult haar rol in het hooghouden van het publieke debat steeds slechter.”

MANIPULATIE VAN HET VRIJE DEBAT

Maar juist ook gevestigde media doen mee aan de afbraak van het open publieke debat. Een seminar over islamradicalisme in de Balie werd door de gesubsidieerde opiniewebsite Joop vergeleken met een "Beierse bierkelder uit de jaren dertig". Ook werden betrokken auteurs in het stuk in de extreemrechtse hoek gedrukt. In werkelijkheid waren zij wetenschappers die deelnamen aan een transparante debatbijeenkomst die openlijk toegankelijk was. Ernstig is dat ook de Volkskrant zich met deze sensatiebeluste framing heeft besmet. "Anno 2017 wordt niet alleen in schimmige debatzaaltjes gediscussieerd over wat een wenselijk percentage moslims in de samenleving zou zijn", schreef Loes Reijmer op 5/3/2017. →

Tekenend voor de newspeak die met deze afbreuk samengaat, is dat Annieke Kranenberg al in 2015 bepleitte dat de Volkskrant moest stoppen met het woord “allochtoon”. Recent publiceerde de gymnasiast Ivar Staal in die krant een artikel waarin hij opriep tot een debat om de woede in Nederland en de vervreemding tussen hoog- en laagopgeleiden te begrijpen. Toen de neurochirurg Pieter van Eijdsen daar met een heldere brief op inging, hield de redactie echter de boot af. Nóg ernstiger was de onthulling die prof. David Pinto bracht over wat Janny Groen schreef op de voorpagina van de Volkskrant op 27/2/2017: “De Nederlandse overheid kan minder adequaat ingrijpen bij oplopende maatschappelijke spanningen doordat het structurele overleg met inspraakorganen van minderheden is afgeschaft. Dat blijkt uit een onderzoek dat is uitgevoerd in opdracht van minister Lodewijk Asscher (Sociale Zaken).” Pinto wees erop dat het uitvoerende adviesbureau, De Bunt, geleid wordt door PvdA'er Ilhan Kacem, partijgenoot van Asscher, waarbij ook de uitgebreid opgevoerde ex-ambtenaar Walter Palm een PvdA-lid is. Dit roept serieuze vragen op rond de eenzijdigheid van verslaggeving en de allocatie van subsidiegeld.

Uit deze voorbeelden blijkt dat een krantenredactie haar rol in het hooghouden van het publieke debat steeds slechter vervult. Zo worden krantenredacties hegemoniale instituties die proberen te kanaliseren welke conclusies wél, en welke niet in het publieke debat mogen komen. Precies zoals vroeger de kerken probeerden het politieke debat te beïnvloeden. Maar de scheiding tussen de christelijke kerk en de staat is in deze eeuw minder relevant dan in de vorige, omdat de kerk veel invloed heeft verloren. De positie van de mediamaakt is daarentegen juist versterkt: zie het belang van de framing van een politiek vraagstuk. Ook zijn zoekmachines en algoritmes vandaag machtiger wapens dan flyers uitdelen op een markt of een toespraak houden in een kerk. Bovendien springen persvoorlichters, politici, lobbyisten en journalisten onderling heen en weer tussen deze functies: hun werelden zijn vervlochten en hun banden sterk. De belangen van de eerdergenoemde adviesbureaus en inspraakorga-

nen kunnen een voorbeeld zijn. Laten wij, dit alles meegerekend, nu de vergelijking maken met een school. Als een school faalt om studenten op te leiden voor de arbeidsmarkt, dan merkt men dit vroeg of laat: dan moet de school hervormen of sluiten. Maar hoe ontdekken wij of onze media ons wel voldoende voorbereiden op het politieke staatsburgerschap? De hamvraag is hierbij uiteindelijk hoeveel ruimte de media geven voor het voeren van een mediakritiek.

“Het uitoefenen van soevereiniteit hangt steeds minder vast aan geografische wortels.”

REACTIONAIRE RESPONS

We zien dat het verzet tegen gevestigde media zich organiseert op het internet, waar men bedreven is in het gebruik van sociale media. Via memes – wat vroeger politieke spotprenten waren – keert men zich niet alleen tegen de politieke tegenstanders, maar óók vooral tegen de mainstream-media. Dat is verklaarbaar als we zien dat van de grootste Amerikaanse kranten er 57 Clinton steunden; slechts 2 waren voor Trump: de Florida Times en de Las Vegas Review. De mediasector doneerde geld aan beide kandidaten: 4 procent naar Trump tegenover 96 procent naar Clinton. In ‘De Democratie en haar Media’ citeer ik o.a. de Amerikaanse historicus Christopher Lasch. In 1996 schreef hij:

“In Europa leidt de verzwakking van de natiestaat tot afbreuk van de enige autoriteit die etnische conflicten kan begrenzen. Het herstel van clan- of groepsgevoel wakkert weer een reactionair kosmopolitisme van de elite aan... De staat kan enerzijds etnische conflicten niet meer bezweren, en kan anderzijds de krachten die op globalisering aansturen niet weerstaan.”

Wat betreft deze reactie van de elite verklaarde Eurocommissaris Frans Timmermans dat hij met Google, Twitter, Facebook en Microsoft overlegt om ‘hate speech’ op het internet aan

te pakken (http://www.geenstijl.nl/mt/archieven/2016/03/eu_straks_doodstil_in_alle_talen.html, 1/7/2016). Ook Merkel en Zuckerberg werken samen om onwelgevallige ‘hate posts’ te censureren (<https://www.bloomberg.com/news/articles/2015-09-26/merkel-confronts-facebook-s-zuckerberg-over-policing-hate-posts>, 9/4/2017). Echter, het onderscheid tussen haatzaaijerij en een oprechte kritiek op de multiculturele samenleving is zélf een politieke kwestie en dit hoort niet bij privébedrijven geparkeerd te worden. Zelfs een klassieke marxist of sociaaldemocraat zou hierin een grondverlies moeten herkennen van het politiek primaat aan multinationals. Omdat het ze handig uitkomt zo hun ‘rechtse’ critici de mond te snoeren – men kan privébedrijven immers niet aanklagen voor het inperken van vrijheid van meningsuiting – laten ze dit gebeuren. Als de stemming tijdens een politieke discussie in uw lokale stamkroeg te hoog oploopt en u wordt eruit gezet, dan zoekt u een nieuwe stamkroeg. Maar hiermee zijn media als Facebook en YouTube niet meer te vergelijken: daarvoor hebben zij een te centrale positie verworven bij het vormgeven van het publieke debat en het doorsluizen van informatie. Moderatie van onwelgevallige meningen op deze media betekent een inperking van het staatsburgerschap en een ondergraving van de ‘Öffentlichkeit’.

Wat ook meespeelt is dat zowel het protestantisme – denk aan de Beeldenstorm – als het postmodernisme – denk aan de kritische theorie – gemeen hebben dat ze willen deconstrueren. Ze willen door rituelen heen prikken en de authentieke mens achter de politicus blootleggen. Ze willen de ‘échte’ belangen onthullen, rukken maskers af en zoeken de innerlijke zedigheid. Maar die rituelen en het theatrale karakter van politieke representatie zijn juist nodig om een politieke gemeenschap vorm te geven. Denk hierbij aan het model van de antieke polis, de agora en later de Town Hall Meetings. Dit model veronderstelt andere communicatieve omstandigheden dan de hedendaagse. De hoofdvraag is en blijft: is een verandering in de politieke constellatie mede te verklaren uit een verandering in communicatieve condities?

Dat fysieke samenkomen en dat ideaal staan haaks op de globalisering, die ons juist uit de gewortelde gemeenschap lostrekt en onze politieke aandacht over de wereld verstrooit.

Deze situatie maakt representativiteit zó lastig dat volksvertegenwoordigers uiteindelijk de bal moeten terugleggen bij de bevolking. Daaruit volgen referenda en e-democracy waarbij burgers op deelonderwerpen hun steun kunnen uitspreken. De autoriteit van de politici neemt af, want de kiezers en hun opvattingen zijn te divers om ze via gekozen vertegenwoordigers te representeren. Versnipperde waarden op individueel niveau betekenen het einde van de Grote Verhalen.

“Politici bepalen niet meer zelf wanneer zij met een bericht naar buiten komen.”

VERBROKKELENDE WAARDEN EN ENCLAVEVORMING

Maar geeft men de burger dusdanig veel invloed terug, dan ontstaan ook enclaves. Het is bijvoorbeeld niet uit te sluiten dat via lokale referenda delen van Sharia-wetgeving worden ingevoerd. Straker gezegd leidt dit tot de terugkeer van autonome gemeenschappen die elkaar qua opvattingen beconcurreren, zoals in de tijd van Thomas Hobbes (1588-1679). Maar die niet, zoals in de tijd van Hobbes, economisch autarkisch kunnen zijn, gegeven opnieuw de globalisering met bijbehorende multinationals. Waarmee – en dit raakt de conclusie van mijn proefschrift – de soevereiniteit naar de laatste twee factoren zal verschuiven.

Zoals de Turkse demonstraties in Rotterdam aantoonde, werken de media van de ‘lange arm van Ankara’ dit clangevoel in de hand. We zien ook dat de globalisering maakt dat het uitoefenen van soevereiniteit steeds minder vasthangt aan geografische wortels: zaken als algoritmes, datastromen, digitale geldcreaties en internationale handelsverdragen worden steeds invloedrijkere factoren. Zij

onttrekken zich deels aan geografische grenzen en aan nationale gemeenschappen. Vertegenwoordigende democratie blijft daarentegen gebonden aan volkeren en natiestaten die in een fysieke omgeving samenwonen.

Om dit ‘losmaken uit het fysieke’ te verduidelijken: wie mag stemmen in een verkiezing is een zaak van geografie, terwijl overheidsbegrotingen steeds vaker gegijzeld worden door de fluctuaties binnen het bankwezen van het digitale geld. Gekozen politici kunnen de economie minder reguleren naarmate software, consumentendata en programmeercode – informatie in cyberspace – steeds belangrijker worden in het economische proces. Beleid over de euro kan niet worden gemaakt zonder van tevoren in te spelen op de signalen die de koers van deze munt wereldwijd beïnvloeden. De aaneengeslotenheid van dit wereldwijde vierentwintiguurs-informatienetwerk brengt de noodzaak met zich mee om onmiddellijk politiek te kunnen reageren. Dit staat haaks op zowel het natuurlijke ritme van het alledaagse leven als op het deliberatieve karakter van representatieve democratie, dat op overleg en overreding is gericht.

Ook Trump reageert op deze ontwikkeling. Niet met deliberatie, maar door zijn mediabeleid te richten tegen ‘globale elites’ die mondiaal bestuur nastreven via internationale organisaties. Hij herontdekt de natiestaat en juicht daarom Brexit toe. De Amerikaanse culturele elite walgt daarvan en zal Trump blijven afwijzen. Dat brengt hem in oorlog met de gevestigde media, de voorhoede van die elite. Trump lanceert tweets om de ‘fake news media’ te provoceren. Zo poogt hij ze irrelevant te maken: al met al zinkt het publieke vertrouwen in gevestigde media naar een historisch dieptepunt.

CONCLUSIES

Wij bespeurden veel argumenten om te denken dat het huidige politieke stelsel inderdaad verouderd begint te raken. Vooral het verschil in snelheid van communicatie blijkt een probleem. Het maatschappelijke debat wordt niet meer in salons gevoerd, zoals de Franse politieke elite gewoon was. Nu zijn er scherpe tweets, memes en video’s. Politici bepalen niet meer zelf

wanneer zij met een bericht naar buiten komen: zij proberen nog slechts het tempo van de media bij te houden. Ook de veranderende verwachtingen van de politiek en het verminderde vertrouwen zijn bepalend. In plaats van ideologie – waarbij intellectuele arbeid aan de basis staat van het overtuigingsproces – vragen kiezers steeds vaker wat die politicus ‘voor mij persoonlijk’ kan doen.

Tegelijk zien we enerzijds een klasse ontstaan die goed overweg kan in deze post-nationale economie en invloed verwerft via nieuwe media en algoritmes. Zij staan anderzijds tegenover burgers die minder profiteren van de nieuwe situatie en een regionaal of nationaal identiteitsbeeld hebben. Via de filterbubbels op de cybersnelweg groeien deze klassen uit elkaar: dit plaveit de weg voor de politieke conflicten van de eenentwintigste eeuw.

SID LUKKASSEN

‘De Democratie en haar Media’, Sid Lukkassen, Uitgeverij De Blauwe Tijger, ISBN 9789492161239, 2016, 400 p., € 27,90

Boektrailer: De democratie en haar media | Sid Lukkassen

<https://www.youtube.com/watch?v=0Z9wzSyhmHQ>

“Lukkassen toont vlijmscherp aan dat de representatieve democratie onder druk staat van de (sociale) media, de technologie, de technocratie, de globalisering, het religieus fanatisme en andere hedendaagse fenomenen. ‘De democratie en haar media’ is een indrukwekkend maar vooral verontrustend boek. Lukkassen beschrijft hoe het politiek democratisch proces onder invloed van de media een vorm van entertainment is geworden waarin politici met knallende quotes en tweets wedijveren om de gunst van het publiek.” Dirk Verhofstadt

Media filosofisch benaderen: een kwestie van luchtkonijnen

© MARC VAN DEN BOSSCHE

Dat de media ons leven bepalen door de invloed die ze hebben op de informatie die we binnenkrijgen, is al langer geweten, maar wat zijn 'media' nu precies? Media- en technologiefilosoof Yoni Van Den Eede bekijkt hoe we dagelijks omgaan met media door een filosofisch abstracte bril.

Steek uw beide handen in de lucht. Richt de wijs- en middenvingers op. Plooi ze alle vier tegelijk, tweemaal kort na elkaar. Ter illustratie, zeg er een woord of frase bij. 'Media'.

U weet wat die ridicule beweginkjes betekenen. In de fijne sitcom *Modern Family* noemt een van de personages dit gebaar de 'air bunnies': de luchtkonijntjes. Luchtkonijntjes geven aan dat bij de betreffende woorden, in uitgeschreven vorm, aanhalingstekens staan. U beseft ook meteen wat die aanhalingstekens daar verondersteld worden te doen: de voor de hand liggende betekenissen van die termen in twijfel trekken. 'Media', wat zijn dat eigenlijk? Kunnen we ze filosofisch benaderen? Hoe dan? 'Filosofisch', wat houdt dat precies in? En 'benaderen', excuseer, is dat onderzoeken, begrijpen, of dichterbij komen?

Vreselijke, verfoeilijke aanhalingstekens. De nagel aan de doodskist van elke eindredacteur. Ze belemmeren het vlotte lezen, vertroebelen betekenissen, of sterker nog, dienen als een rookgordijn waarachter de auteur fijntjes kan blijven geloven dat hij de zaken duidelijk uitlegt,

terwijl hij de precieze interpretatie in feite aan de lezer overlaat. Nu ben ik er heus van overtuigd dat je in redactioneel opzicht van aanhalingstekens het best zo ver wegblijft als een toerist van bedwantsen. Toch heb ik bij het schrijven altijd een vreemdsoortige aantrekking gevoeld tot die vervelende, letterlijk omhooggevallen komma's. Enerzijds, geef ik toe, uit een zekere onmacht. Aanhalingstekens bij een woord plaatsen zal wel mijn slinkse en enigszins laffe manier zijn om te zeggen én te vragen: ik weet het eigenlijk niet zo goed; maar u hopelijk wel? Anderzijds ben ik zo vermetel om te geloven dat mijn verboden liefde voor aanhalingstekens het symptoom behelst van een fundamenteel filosofische reflex. Over die 'reflex' wil ik het hebben in wat volgt.

ETTER

Wat doet filosofie? Je zou kunnen zeggen dat filosofie aanhalingstekens plaatst. Er is een tijd geweest waarin ik, bezeten van puberale betweterigheid, mijn familieleden tot de rand van de waanzin dreef door in alledaagse gesprekken elk ongeoorloofd gebruik van het woord 'zijn' te corrigeren. Mijn zus verkondigde dan iets in de trant van 'Het eten is lekker', waarop ik prompt repliceerde: 'Nee, jij vindt het eten lekker'. Een mooi voorbeeld van hoe iemand con-

ceptueel gezien een heel goed punt kan hebben, terwijl hij toch lekker de onhebbelijke etter zit uit te hangen. In al mijn onuitstaanbaarheid bevond ik me weliswaar op een belangrijk filosofisch spoor. Ik begaf me in een eeuwenoude discussie tussen realisten, idealisten, nominalisten, materialisten, rationalisten, empiristen en dies meer. Maar wist ik veel; het waren vooral mijn hormonen die meededen aan die discussie. En toch. Toch ging het toen al om het plaatsen van aanhalingstekens. Want in plaats van 'Nee, jij vindt het eten lekker' had ik evengoed kunnen antwoorden, met inbegrip van luchtkonijntjes: 'Nee, het eten 'is' lekker.'

Volgt u even mee wat hier precies gebeurt. Stel, ik zeg: tafel. U weet meteen wat ik bedoel. Vermoedelijk komt er voor uw geestesoog een structuur gezweefd die grofweg bestaat uit een blad gestut door poten, die dient om aan te zitten, eten, werken enzovoort. Weinig discussie mogelijk. Prachtig, zo'n term. Behoudens taalverschillen kunnen we er overal ter wereld mee uit de voeten. Maar stel nu dat ik zeg: 'tafel'. En ik voeg de vingerbeweginkjes toe. Zoals in: dit hier is een 'tafel'. Dan ontstaat er plotseling onzekerheid. Wat bedoel ik? Duidelijk trek ik het tafel-zijn van deze 'tafel' in twijfel. Misschien wil ik wel betogen dat de tafel in

kwestie bijvoorbeeld gezien de kreupele constructie ervan de naam tafel niet waardig is. Of gaat het hier om een artyfarty designmodel waarvan mijn boerenverstand niet inziet hoe ze in hemelsnaam als tafel gebruikt zou kunnen worden. Misschien bezig ik déze tafel in de praktijk wel als boekenkast. Het zou eveneens kunnen dat ik een filosofisch punt wil maken, zoals ik hierboven deed met 'Nee, jij vindt het eten lekker'. Namelijk: dit 'is' geen tafel, maar een welbepaalde constellatie van subatomaire deeltjes die zich onder welbepaalde elektrische krachten tot elkaar verhouden. Hoe het ook zij, aanhalingstekens zaaien twijfel. Wat voorheen vanzelfsprekend was, is dat nu niet meer. Tafel. 'Tafel'. Toen we het hadden over de tafel-zonder-aanhalingstekens, bevonden we ons, zogezegd, nog 'in' de term. We gebruikten hem gewoon, en verder geen vragen. Door te spreken over een 'tafel'-met-aanhalingstekens zijn we 'buiten' de term gestapt, in het woordbeeld zelfs letterlijk door iets toe te voegen aan beide uiteinden van het woord.

“Berichten over dood, ziekte of rampen moesten wachten tot ná die wandeling door het bos.”

METAFORISCHE AANHALINGSTEKENS

Terug naar mijn suggestie dat dit is wat filosofie doet: aanhalingstekens plaatsen. Een van de belangrijkste bronnen van filosofische inzichten rond media is volgens mij de 20ste-eeuwse Canadese mediatheoreticus Marshall McLuhan. Ook al was die van opleiding eerst en vooral literatuurwetenschapper, ik lees hem als media- en techniekfilosoof. Wil ik hem dan als producent van aanhalingstekens kenschetsen? Wel, ja dus. Zo zet hij aanhalingstekens rond begrippen als 'media' en 'technologie'. Niet letterlijk, natuurlijk, eerder metaforisch: in zijn werk verliezen die termen gaandeweg hun vanzelfsprekendheid.

McLuhan staat bekend om zijn eigenzin-

nige analyse van communicatiemediën, samengevat in de slagzin 'The medium is the message'. Media hebben effecten op onze manieren van leven en op ons wereldbeeld, stelt hij. Maar die effecten ontgaan ons meestal: we zien ze niet. Bijvoorbeeld: de introductie van het gedrukte boek op grote schaal in het West-Europa van de 15de eeuw bracht een aardverschuiving in maatschappelijke verhoudingen en visies met zich mee. Van een samenleving die voornamelijk rond mondelinge communicatie had gedraaid, gingen men naar een maatschappij die eerder visueel georiënteerd was. Van het oor naar het oog. Volgens McLuhan had dit verstrekkende gevolgen in alle geleidingen van het maatschappelijk bestel. Dat bestel ging zowaar enkele vormelijke karakteristieken van het dominante medium, zijnde het gedrukte boek, vertonen. De zinnen en letters in een boek staan in een strakke, lineaire volgorde. In het maatschappelijk leven weerspiegelt zich dat onder meer in een centralistisch bestuur, planmatige organisatie en specialisatie. Men buigt zich over een boek; lezen doe je vanuit vogelperspectief. Komt overeen, aldus McLuhan, met het perspectief in de schilderkunst dat vanaf de renaissance opgeld doet. En: een boek lees je doorgaans alleen. Ergo: een individualistische maatschappij. Conclusie van dit alles: we worden wat we gebruiken. Of, ietwat filosofischer gesteld: de dingen waarmee we dag in, dag uit omgaan, zijn niet aan een vooraf bestaande wereld toegevoegd, nee, het zijn – omgekeerd – net die dingen die onze wereld maken. Mét en dóór die dingen leven we ons leven. Alleen, zo claimt McLuhan, ontsnapt dat essentiële verband voor het grootste stuk aan onze bewuste waarneming. En al zeker op het moment dat veranderingen van het soort waarvan ik zonet enkele voorbeelden beschreef, zich voordoen. We denken dat de dingen, onze media, neutraal zijn, 'gewoon' toevoegingen. Maar voor we goed en wel beseffen wat ze aanrichten, hebben ze onze wereld alweer veranderd. We lopen altijd achterop.

DUBBELHEID VAN TECHNOLOGIE

Kijkt u even naar uw eigen leven. Ieder van u heeft wellicht een mobiele telefoon

“Vissen weten niet dat water bestaat, tot ze op het strand aanspoelen.”

of een smartphone. U bent daar natuurlijk aan gehecht. Dat merkt u wanneer u het ding toevallig eens vergeet. Op zo'n ogenblik vangt u mogelijk een glimp op van hoe het was vóór de gsm zijn intrede deed. U denkt dan misschien: even onbereikbaar, hoera, vrijheid! Tegelijk bekruipt u een lichte paniek: wat als iemand mij nodig heeft? Die specifieke bizarre mix van ongerustheid en opluchting, die hadden we vroeger niet. Berichten over dood, ziekte of rampen moesten wachten tot ná die wandeling door het bos. Zeg dan nog eens dat media en technologieën neutraal zijn. Waarmee ik niet wil beweren dat de mobiele telefoon ons leven ronduit vergalde. Integendeel. Diezelfde berichten over noodlottigheden bereiken ons nu vroeger, zo niet meteen; en dat is vaak een goeie zaak. Maar we zijn óók iets kwijt. Daar gaat het om. Technologieën hebben die 'dubbelheid' in zich. Maar doorgaans vergeten we dat in het alledaagse gebruik.

Wat me opnieuw bij de filosofische aanhalingstekens brengt. Een van McLuhans favoriete aforismen is het volgende: "Vissen weten niet dat water bestaat, tot ze op het strand aanspoelen." Wondermooie frase. Wat is het water voor de vissen? Dat is hun omgeving, het medium waarin ze leven. Maar de vissen 'weten' niet van water. Het is voor hen 'vanzelfsprekend'. Tot ze op een of andere manier uit dat water geraken. Op dezelfde manier denken wij niet voortdurend na over de lucht die we inademen. Tot we in een ander medium, bijvoorbeeld water, terechtkomen. Maar het is McLuhan niet te doen om die letterlijke vergelijking. Het aforisme over de vis en het water geeft op een metaforische manier weer hoe we met onze media en technologieën omgaan. Het zijn 'omgevingen' waarin we leven. Denk terug aan het voorbeeld van de gsm. Pas wanneer we uit zo'n omgeving stappen – vaak per ongeluk, bijvoorbeeld door je gsm te vergeten – beginnen we enigszins →

zicht te krijgen op hoe die omgeving in elkaar zit en wat ze doet. Media zijn niet gewoon dingen die we gebruiken. Ze maken omgevingen. 'Media' zijn omgevingsen. Daar doemen die aanhalingstekens op. We hebben de voor de hand liggende betekenis van de term medium in twijfel getrokken. We zijn niet langer in de term, we staan erbuiten.

“Net door de abstractie van het woord weet iedereen meteen waarover het gaat.”

LADDER VAN ABSTRACTIE

Ik zou dat nog wat technischer willen uitdrukken: we zijn een trede hoger geklommen op de ladder van abstractie. Hoezo? Laten we teruggrijpen naar die tafel. Je kan het hebben over dié specifieke tafel zonder dat je er woorden voor nodig hebt, door ze simpelweg aan te wijzen. Dat is één niveau. Zodra je er ook het woord 'tafel' op plakt, zit je een abstractieniveau hoger. Het klimmen op de ladder van abstractie brengt meestal een grotere flexibiliteit teweeg. Je kan naar een andere kamer gaan en verwijzen naar diezelfde tafel met behulp van dat woord 'tafel', ook al kan je ze daar niet meer aanwijzen. Maar laten we verder klimmen. Als we nu alle tafels ter wereld in de vergaarbak van het woord 'tafel' stoppen, dan hebben we er een echt abstract begrip van gemaakt, een 'idee'. Zoals reeds gezegd, met zo'n woord geraken we ergens. Net door de abstractie ervan weet iedereen meteen waarover het gaat. Handig. Maar denk terug aan de luchtkonijntjes. Als we die toevoegen – 'tafel' – dan komen we op een nog hoger niveau van abstractie terecht. Dan stellen we namelijk het hele begrip, de hele categorie 'tafel' in vraag. En zo kunnen we eigenlijk nog verder gaan. We kunnen 'tafel' tussen aanhalingstekens zetten. Ons eigen onderzoek, onze eigen bevraging van dat begrip gaan bevra-

gen: “tafel”. En dan weer die bevraging in vraag stellen: “‘tafel’”. Enzovoort, ad infinitum. Helaas bestaat hiervoor vooralsnog geen geschikt gebaar. Maar u ziet, ook luchtkonijnen kunnen kweken als, heu, konijnen.

Je moet natuurlijk ergens stoppen. Anders praat je over niks meer. De Britse antropoloog-systeemdenker Gregory Bateson heeft veel geschreven over niveaus van abstractie, of in zijn terminologie, 'logische types'. In zijn boek 'Mind and Nature' merkt hij in een voetnoot op dat strikt gesproken elk woord in dat boek tussen aanhalingstekens had moeten staan. Stel je voor. Die eindredacteur gaat meteen met vervroegd pensioen. Maar de opmerking is, ondanks de absurditeit ervan, pertinent. Vooral omdat Bateson net zoals McLuhan onze alledaagse gewoonte om achteloos in termen van 'dingen op zich' te praten, wil aanklagen. De dingen zijn nooit 'op zich', losstaand, neutraal, 'toegevoegd'. Ze maken en zijn onze wereld. Dat suggereerde ik al. In principe zouden we het dus niet zozeer over 'dingen' moeten hebben: eerder over netwerken, structuren of constellaties van relaties. Daarom is ook McLuhans notie van 'omgeving' zo gepast. Een smartphone dien je niet te zien als smartphone 'op zich', maar als een heel netwerk van verbindingen van velerlei soort: fysiek, technisch, commercieel, politiek, moreel enzovoort. Daar maken onder andere deel van uit: satellieten, zendmasten, betaalplannen, afspraken over bandbreedteverdeling, leefgewoonten, advertenties en ga zo maar even door. Dat alles en nog veel meer 'is' de smartphone. Maar: het kost ons enorm veel moeite om dat netwerk van relaties in beeld te krijgen. Waarschijnlijk kunnen we dat ook niet. Omdat ons verstand en onze taal er niet op voorzien zijn. Onze taal, om maar iets te zeggen, heeft nu eenmaal wat heet een subject-predicaatstructuur. Dat wil zeggen dat ze opgebouwd is rond zelfstandige naamwoorden of subjecten – de weergave van 'dingen' – waaraan dan vervolgens een eigenschap, een predicaat, wordt toegekend. De tafel is rood. De postbode werkt hard. De smartphone verhoogt efficiëntie. Et cetera. Zo'n manier van praten en denken maakt het bij-

zonder moeilijk de relationele netwerken waaruit de wereld 'werkelijk' bestaat in het vizier te krijgen.

“Ook luchtkonijnen kunnen kweken als, heu, konijnen.”

'DE CRISIS'

Sterker nog, het zou wel eens kunnen dat die subject-predicaatvorm ons denken zo in de ban houdt, dat we zelfs van zaken die overduidelijk geen 'dingen' zijn, toch 'dingen' maken. Reificatie heet dat met een vakterm. We reïficeren zaken. Neem nu het woord 'crisis'. Of nog beter: 'de crisis'. Op zich weten we natuurlijk dat die ellendige crisis een complex, nauwelijks te vatten fenomeen betreft. Een relationeel netwerk, met andere woorden. Toch laten we ons maar al te graag meeslepen in de zoveelste aanbeveling van politici om deze of gene actie te ondernemen vanwege 'de crisis'. 'Een tandje bij steken' bijvoorbeeld, of 'besparingen' aanvaarden. Omwille van dat 'ding' dat we denken te kunnen grijpen, 'de crisis', gaan we akkoord. Daar trappen we dus aardig in. Ondertussen heeft een of andere bevolkingsgroep ongemerkt haar macht veiliggesteld. Want vaak gaat het daarover: macht en machtsrelaties. Praten over 'dingen' versluiert precies die relaties. Daarvoor hebben we dus de aanhalingstekens. Hier komt-ie: “de crisis”. Hebt u 'em? U kan naar eigen goeddunken de oefening herhalen met andere termen die ons heden ten dage om de oren geslagen worden: “performant”, “efficiënt”, “proactief”, “Vlaams”, “identiteit”, ... Wat zijn al deze dingen eigenlijk? Het zijn omgevingen die we dikwijls als vanzelfsprekend aannemen. In die zin zijn het evengoed media. Met McLuhan die media onder de loep nemen betekent: de luchtkonijnen erop loslaten, het filosofische instrument van de abstractie bovenhalen. Weliswaar moet je, dat voeg ik ten slotte graag toe, na een tijdje weer afdalen op de ladder van abstractie. Op een of andere manier – misschien omdat we nu

eenmaal als mensen zo in elkaar zitten – ‘werkt’ een medium enkel maar wanneer je ‘erin’ zit, wanneer je het gebruikt ‘zoals het hoort’, bij wijze van spreken. Als je de tafel in twijfel blijft trekken, zal je allicht niet aan eten toekomen. Wie de smartphone voortdurend abstraheert, belt vermoedelijk nooit zijn lief op. Maar af en toe, voor éven die aanhalingstekens plaatsen, kan bevrijdend zijn. Of onrustwekkend. Het is maar hoe je het bekijkt. [Maakt luchtkonijngebaar.]

YONI VAN DEN EEDE

Yoni Van Den Eede is postdoctoraal onderzoeker van het FWO bij het Centrum voor Ethiek en Humanisme van de Vrije Universiteit Brussel. Hij is de auteur van onder andere 'Mens en media. Van Marshall McLuhan tot een hedendaagse filosofie van media en technologie' (LannooCampus, Tielt, 2014) en 'Vanzelf. Tegen het efficiëntiedenken en de doelmatigheidscultuur' (Acco, Leuven, 2015).

BOEKINFO:

'Mens en media. Van Marshall McLuhan tot een hedendaagse filosofie van media en technologie', Yoni Van Den Eede, LannooCampus, 2014, ISBN 9789401416900, 168 p., € 24,99

'Vanzelf. Tegen het efficiëntiedenken en de doelmatigheidscultuur', Yoni Van Den Eede, ACCO Uitgeverij, 2015, ISBN 9789462922522, 200 p., € 24,90

Digitale rechten in het duister

Wereldwijd komen de mensenrechten in het gedrang. Die strijd wordt niet alleen off-, maar ook online gevoerd. Doelbewuste internet shutdowns zorgen ervoor dat mensen in bepaalde gebieden geen toegang meer hebben tot het internet, waardoor onder andere de vrije meningsuiting en het recht op objectieve informatie wegvallen, kortom: de mensenrechten geschonden worden. Access Now gaat de strijd aan.

Een denkoefening. Overloop eens even waarvoor jij het internet zoal gebruikt. Heb je deze ochtend, met je eerste dampende kop koffie in de hand, je mails gecheckt? Door je Facebook-tijdlijn gescrold om te kijken of je iets gemist hebt? De trending topics op Twitter bekeken? Of heb je misschien geskypet met je zoon of dochter die momenteel stage loopt aan de andere kant van de aardbol? Voor ons, hier in België, is het haast vanzelfsprekend dat wij die dingen zonder problemen kunnen doen. Hoogstens mopperen we omdat we op smallband zitten en een paar seconden langer moeten wachten eer ons YouTube-filmpje geladen is, maar stel je eens voor dat afgesloten zijn van de wereld dagelijkse realiteit is. Dat er een ramp gebeurt en je je geliefden niet bereiken kan. Dat je met spoed naar het ziekenhuis moet, maar geen verpleger aan de lijn krijgt. Of dat je enige bron van inkomsten uit de lucht gehaald wordt.

#KEEPITON

Access Now is een organisatie die het wereldwijd opneemt voor de digitale rechten

van de bevolking. In 2016 lanceerden ze op RightsCon, 's werelds grootste jaarlijkse congres rond de toekomst van het internet, de #KeepItOn-campagne. Die campagne, intussen gedragen door zo'n 115 organisaties uit meer dan 50 landen, heeft als toptaak het bevechten van de internet shutdowns. In 2015 werden er 15 internet shutdowns geregistreerd, terwijl dat er vorig jaar maar liefst 56 waren! Sinds het ontstaan van #KeepItOn werden er al tal van overwinningen geboekt: de Mensenrechtenraad van de Verenigde Naties veroordeelde internet shutdowns. De 30 regeringen van de intergouvernementele Freedom Online Coalition spraken zich ertegen uit. Ook de GSM Association, het Global Network Initiative en zelfs het Afrikaans Hof voor de Rechten van Mensen en Volkeren kwamen ertegen in opspraak. Samen met activisten uit de regio kon #KeepItOn een halt toeroepen aan desastreuze internet shutdowns in het West-Afrikaanse Kameroen en Gambia – maar we zijn er nog lang niet.

“In 2016 kostten internet shutdowns de wereldeconomie in totaal 2,4 miljard dollar.”

ECONOMISCHE IMPACT

Internet shutdowns kunnen overal ter wereld voorkomen: in Afrika, Azië, Noord- en Zuid-Amerika en zelfs in Europa. Ze vinden onder andere plaats tijdens verkiezingen en verkiezingsdebatten, protesten en zelfs schoolexamens. Niet alleen schenden ze de mensenrechten, maar ook hebben ze een immense impact op de economie: in 2016 kostten internet shutdowns de wereldeconomie in totaal 2,4 miljard dollar. Julie Owono van Internet Sans Frontières, lid van #KeepItOn, onderstreepte op RightsCon 2017 hoe contraproductief internet shutdowns zijn. Afrikaanse landen zoals Kameroen zijn terecht trots op hun internet en digitale maatschappij, maar tegelijkertijd sluiten ze datzelfde internet wel af. De internet shutdown die er eerder dit jaar de regio waar protesten aan de gang waren tegen de discriminatie van Engels door Franssprekenden voor maar liefst 94 dagen in digitale duisternis hulde, kostte het land minstens 4,5 miljoen dollar. Door de internet shutdowns haalt Kameroen dus zichzelf onderuit, want waarom zouden bedrijven investeren in een markt waarin ze gegarandeerd torenhoge verliezen lijden?

SPIEKEN

Er bestaat ook zoiets als geplande internet shutdowns. In verschillende landen, zoals Algerije, Syrië, Ethiopië, India en Irak, legt de regering het internet plat tijdens de schoolexamens. In Irak, bijvoorbeeld, nemen jaarlijks duizenden leerlingen uit het zesde leerjaar deel aan examens die hen een plaatsje in het middelbare onderwijs kunnen opleveren. Scoren ze niet hoog genoeg op die examens, dan moeten ze de openbare school, de door de overheid gefinancierde onderwijsinstelling, verlaten. Dat is de reden waarom zovelen spieken. De regering heeft daarom besloten om tijdens de examens het internet uit de lucht te halen. Op zich bedoelen ze het goed,

maar door die maatregel zitten overheidsinstellingen, ziekenhuizen, hulpverleners, ... natuurlijk ook zonder internet.

Vergewis je er echter steeds van dat er effectief een internet shutdown aan de gang is en de oorzaak van het offline-zijn niet elders ligt. Doug Madory van Dyn Research, een organisatie die zich bezighoudt met de wereldwijde staat van het internet, voert onder andere technische analyses van internet shutdowns uit, sinds de grote shutdown van Egypte in 2011. Een uur voordat het verkiezingsdebat in Mogadishu eerder dit jaar zou worden uitgezonden, viel het internet weg. Bleek dat dat in de gehele regio het geval was. De schuldige? Werken aan een 10 000 kilometer lange onderwaterkabel bij Madagascar. Wat is wel en wat is geen onderdrukking door de regering?

“Waarom zouden bedrijven investeren in een markt waarin ze gegarandeerd torenhoge verliezen lijden?”

TRANSPARANTIE

Raking Digital Rights is bekend van hun Corporate Accountability Index. Daarin rangschikken ze 22 van 's werelds machtigste internet-, mobiele en telecommunicatiebedrijven op basis van de mate van transparantie waarin ze communiceren over hun beleid rond vrijheid van meningsuiting en privacy van hun gebruikers. De lijst is gebaseerd op 35 indicatoren, onderverdeeld in 3 categorieën: governance, vrijheid van meningsuiting en privacy. Uit de resultaten van de Corporate Accountability Index is gebleken dat bedrijven onvoldoende informatie beschikbaar stellen. Het kan natuurlijk zijn dat de bedrijven een gegronde reden hebben om hun beleid rond vrijheid van meningsuiting en privacy niet volledig kenbaar maken, maar zelfs daarrond wordt naar de gebruikers toe onvoldoende gecommuniceerd. Het is echter niet allemaal slecht nieuws, want sinds de Index van 2015 heeft een groot deel bedrijven significante verbeteringen doorge-

voerd. Echter, ook hier is nog een lange weg te gaan.

MODELWET

Internet wordt hoe langer hoe belangrijker en is alomtegenwoordig: vaste computers, laptops, smartphones, tablets, ... iederéén kan het internet gebruiken. Regeringen leren van elkaar en nemen elkaars kennis en beleid vaak op een negatieve manier over. Dat is de reden waarom de #KeepItOn-campagne zo belangrijk is: je hebt een globale beweging nodig die de modelwet ontwikkelt en de strategieën waarmee je het beste kan terugvechten, op een rijtje zet.

Ook de man in de straat kan meevechten. In november vorig jaar ging Access Now een partnerschap aan met Lush, een Brits cosmeticabedrijf dat zich sterk maakt in het diervriendelijk en duurzaam produceren van hun producten. De Error 404-badbruisbal werd verkocht in 1 000 filialen, verspreid over 40 landen. Met de opbrengst werd The Digital Fund opgericht, een fonds dat steun biedt aan grassroots-activisten en goede doelen die vechten voor een vrij, open en veilig internet.

JESSICA VAN SINTRUYEN

RIGHTSCON 2017

Van woensdag 29 t.e.m. vrijdag 31 maart vond in het Brusselse Crowne Plaza de zesde editie van RightsCon plaats. Die jaarlijkse conferentie, in het leven geroepen door Access Now, brengt regeringsvertegenwoordigers, za kenleiders, technologen, visionairs, juridische deskundigen, leden van het maatschappelijk middenveld en activisten van over de hele wereld samen rond thema's die zich bevinden op het kruispunt van mensenrechten en technologie. RightsCon 2018 zal plaatsvinden in Toronto, Canada.

BRONNEN EN MEER INFO:

Access Now: <https://www.accessnow.org>
RightsCon: <https://www.rightscon.org>
The Digital Fund: <http://digitalfund.org.uk>
RightsCon 2017-afspeellijst op YouTube, via <https://www.youtube.com/user/accessorg>

Het reservaat van de onderzoeksjournalistiek

Karl van den Broeck houdt van indianen en is hoofdredacteur van Apache, de nieuwssite voor onderzoeksjournalistiek. Een koppig medium met hardwerkende idealisten die enkel werken voor de winst van de waarheid. Indiaan Apache werd recent gedagvaard door “de cowboys” voor een dossier over belangenvermenging in de vastgoedsector. Joeri Dillen, ex-kabinetsmedewerker van Bart De Wever, eist 100.000, Land Invest Group eist 350.000 euro voor laster. Volgens Apache werden enkel feiten onderzocht en genoteerd.

HET VRIJE WOORD: Wat maakt Apache noodzakelijk? Wouter Deprez noemde onderzoeksjournalistiek de bedreigde diersoort van de media.

KARL VAN DEN BROECK: Apache is noodzakelijk, precies omdat de onderzoeksjournalistiek onder druk staat. Hoewel er de laatste jaren ook wel verbetering is. Maar onderzoeksjournalistiek blijft een dure vorm van journalistiek en vele kranten kiezen daarom voor een gemakkelijkere weg. Het houdt ook een aantal risico's in. Wat je onderzoekt, levert namelijk niet altijd resultaten op. Of

net resultaten die voor ophef zorgen. Je moet dan sterk in je schoenen staan. De mensen die zeven jaar geleden met Apache begonnen, hebben de goede reflex gehad om een soort reservaat te maken waarin dit medium wordt gekoesterd. We zien met Wikileaks, Luxleaks en Panamapapers nu ook dat onderzoeksjournalisten zich op internationaal niveau beginnen te organiseren. Daardoor hebben zij meer impact. Ik was heel erg verast door iemand in een onderzoekscommissie rond Panamagate, die zei dat de pers op dit moment eigenlijk bijna beter

is uitgerust om fraude te bestrijden dan het gerecht. Als je weet hoe precair het in de journalistiek is, hoe moet het dan bij het gerecht zijn... Fraude is natuurlijk geen bruine envelop die onder de tafel wordt geschoven zoals honderd jaar geleden. Dat gebeurt nu internationaal via geheime bankrekeningen. Dat kun je als eenvoudige onderzoeksrechter ook niet meer allemaal zo simpel traceren. Journalisten vertrouwen op klokkenluiders, op interne bronnen die zij kunnen beschermen, inderdaad een prachtig wapen om bijvoorbeeld corruptie te bestrijden.

BUIKGEVOEL

Bart De Wever vindt opiniërende journalistiek een nefaste ontwikkeling. Hoe sta jij daartegenover?

Er is een tendens om veel columns en opiniestukken te brengen. De pers is er zeker om de pluriformiteit aan opinies in de samenleving te weerspiegelen. Maar die opinies moeten wel gebaseerd zijn op feiten. Veel mensen ventileren opinies op basis van hun buikgevoel. Wanneer een politicus of een betrokken partij een opinie vertolkt, moet je wel weten dat die een belang te verdedigen heeft. Maar als er nu een man is die leeft van opinies, dan is het wel Bart De Wever. Ik zal niet zeggen dat hij de feiten verdraait, maar alleszins onderbelicht hij de feiten die hem niet goed uitkomen en overbelicht hij de feiten die hem wél goed uitkomen, →

die rukt hij zelfs uit de context. De politiek is een slagveld van opinies en ideologieën. Politici willen eigenlijk het monopolie van de opinies. En de burgers, journalisten en opiniemakers kunnen daar met hun opinies tegen ingaan. Vroeger zaten ze allemaal netjes ingekapseld in zuilen en partijen. Zelfs de kranten behoorden tot een politieke gezindheid en zuil. Dat is nu niet meer het geval. Dat maakt het voor politici lastig. Dan zie je dat ze ook rechtstreeks met de burger gaan communiceren, via Twitter, via de sociale media, ... Maar wie is het meest geloofwaardig: Trump of de Washington Post?

De Wever zou toch blij moeten zijn met Apache en de onderzoeksjournalistiek?

N-VA was een grote fan van Apache toen die partij nog in de oppositie zat. De vastgoeddossiers in Antwerpen waarvoor wij nu worden aangevallen, zijn we beginnen te schrijven toen Patrick Janssens nog aan de macht was. Het is dus niet zo dat wij een partij viseren. N-VA is nu eenmaal de grootste partij, zit in alle regeringen, deputaties en in bijna de helft van de gemeenten. Laten we zeggen dat belangenvermenging en corruptie altijd over machthebbers gaat en aangezien N-VA de helft van de macht in handen heeft, is de kans groot dat zij ertussen zit. Dat hebben ze niet graag. Dat snap ik wel.

“De coöperatieve structuur is belangrijk. Je hebt maar één stem, ongeacht het bedrag dat je in Apache stopt.”

INTIMIDATIE

Hoever staat het met de rechtszaak?

Die zal pas begin volgend jaar gepleit worden. De advocaten zijn nu conclusies aan het uitwisselen. Wij moeten reageren op wat men ons ten laste legt. We zijn er wel redelijk gerust in dat die zaak in ons voordeel zal uitdraaien, omdat alle mediaspecialisten zeggen dat dit een pure

intimidatiepoging is. Ik moet wel duidelijk stellen: wie ons voor de rechter daagt is niet de N-VA, maar Joeri Dillen, ex-kabinetschef van De Wever. Hij is actief geweest binnen de N-VA op lokaal niveau. Verder daagt de vastgoedfirma Land Invest ons voor de rechter. Bart De Wever heeft Apache wel publiekelijk een lasterlijk medium genoemd. Ook zijn ex-kabinetschef heeft hij openlijk verdedigd. Hij heeft wel een duidelijke voorkeur in dit conflict, maar je kunt niet zeggen dat de N-VA ons voor de rechter heeft gedaagd.

Joeri Dillen en Land Invest beweren dat het om laster gaat, maar jullie onderzoek is gebaseerd op feiten. Op bewijzen. Waar halen ze dan die ‘laster’ vandaan?

Als je iemands cv publiceert en dus toont dat die persoon vroeger in een firma werkte, daarna op de administratie, dan op een kabinet, dan opnieuw bij een firma als hoofdonderhandelaar van de N-VA en dan als kabinetschef van de burgemeester, dan kun je dat moeilijk laster noemen. Dat zijn feiten. Wij hebben ook nooit beweerd dat hij iemand heeft omgekocht of zelf is omgekocht. Wij hebben alleen feiten naast elkaar gezet en getoond dat die man in een bepaalde periode een hobbelig of toch wat dubieus parcours had in zijn carrière. In die periode heeft de stad Antwerpen verrassende beslissingen genomen. Plots mocht men hoog bouwen op bepaalde plaatsen waar dat daarvoor niet mocht, in het voordeel van de firma waar die man vroeger werkte. Meer hebben we niet geschreven. Blijkbaar maakt dat heel veel mensen heel zenuwachtig.

FAILLIET

Je gaf zelf aan dat de mediaspecialisten de dagvaarding intimidatie noemen.

De Belgische grondwet is zeer gunstig voor journalisten, wij kunnen normaal alleen door een assisenhof veroordeeld worden. Dat gebeurt eigenlijk nooit. Men gebruikt artikels uit het Burgerlijk Wetboek om ons aan te vallen. Die artikels gaan over zorgvuldigheid. Wat wij moeten bewijzen is: Hebben wij de deontologie gevolgd? Hebben wij oordeelkundig werk geleverd toen we die artikels hebben geschreven? Hebben we meer dan één bron geraadpleegd als we met anonieme bronnen werkten? Als we met

geschreven bronnen werkten, waren die bronnen dan authentiek? Hebben wij hen weerwoord gegeven? Dat is nu net het punt waarover wij het meest verbaasd zijn. Al die jaren dat wij over die zaak schreven, hebben zij altijd geweigerd om te antwoorden. Een recht van antwoord hebben wij nooit gezien, anders hadden wij dat gepubliceerd. Zo werkt een geschil tussen een medium en een burger. Nu gaan ze rechtstreeks naar de rechtbank en vragen ze 350.000 euro. Alleen al met de advocatenkosten zou Apache failliet zijn.

“Politici willen eigenlijk het monopolie van de opinies.”

Professor mediarecht Dirk Voorhoof zei dat een dergelijke vordering ook de toets met het Europees Mensenrechtenhof niet zou doorstaan...

Het is uiteraard een oneigenlijk gebruik van burgerlijke rechtspraak, terwijl er voor persmisdriften zeer aparte categorieën in de grondwet staan. Er zijn genoeg andere manieren om journalisten tot de orde te roepen. Wij hebben een Raad voor de Journalistiek die ons kan veroordelen, zij het dan moreel, maar dat is nog altijd een serieuze sanctie die ook wordt gepubliceerd.

Men beweert ook zeer veel schade te lijden met wat wij hebben gepubliceerd, maar ik zie dat de man in kwestie nog altijd zijn job heeft en dat zijn firma niet failliet is. Integendeel, hij heeft al een nieuw contract gekregen in Antwerpen! Dus zoveel schade zal hij niet geleden hebben.

Het is ook aan hen om dat dan te bewijzen.

Precies. Maar dankzij hen zijn wij op een golf van enthousiasme terechtgekomen. Mensen organiseerden voor ons een benefietavond. Onze oplage is spectaculair gestegen. Het sterkt ons in de overtuiging dat we een nuttige rol te vervullen hebben.

Hoe is de relatie tot de geschreven pers?

Als je ziet hoeveel winst de Belgische grote kranten nu maken... Persgroep, Mediahuis kopen met hun winst in Ne-

derland alle kranten op. De kranten hebben nu ook digitale kranten. Als je daar een abonnement op neemt, betaal je nul procent btw. Dat is normaal, want ook op hun papieren kranten betaal je nul procent btw. Het ene is een afgeleide van het ander. Ik zou het kunnen omzeilen door Apache elke dag uit te printen op een A4'tje en dat te verkopen en zeggen dat het ons primair product is. Een papieren product met als afgeleide een website. Theoretisch zouden wij dan buiten die btw vallen. Ik zou dat weleens kunnen proberen te argumenteren voor de rechter.

“Alleen al met de advocatenkosten zou Apache failliet zijn.”

PIKETTY

Perssteun is nochtans cruciaal voor de democratie, dat werd recent nog onderzocht in Mainz aan de Johannes Gutenberg-Universiteit.

In Luxemburg bijvoorbeeld worden alle kranten gesubsidieerd. En er zijn ongeveer evenveel kranten als hier. Ik vind dat geen goed systeem, want je hangt een beetje aan het infuus van politici. In Amerika heb je een systeem dat universiteiten, maar ook kranten heel vaak worden gesubsidieerd vanuit het middenveld, de publieke sector. Dat gebeurt via stichtingen, foundations. Universiteiten worden vaak door hun alumni gefinancierd met fiscaal aftrekbare giften. Vroeger leefden de kranten van hun abonnees en advertenties. Inkomsten door advertenties vallen weg, want iedereen adverteert nu op internet en niet in de kranten. De mensen zijn er nu ook aan gewoon geraakt dat ze bijna niets hoeven te betalen voor een krant, denk maar aan Metro. Men komt daar stilaan van terug, maar het duurt een generatie voor de mensen gewoon zijn om weer te betalen voor inhoud. Ik ben nogal gecharmeerd door een model dat Julia Cagé, de vrouw van Thomas Piketty, naar voren heeft geschoven in een boekje dat ‘Sauver les médias’ heet. Zij pleit voor een gemengd model waarbij

je van de redactie een vzw maakt die in handen is van een bedrijf. Dat bedrijf kan een nv zijn, maar ook een coöperatieve vennootschap zoals dat bij ons het geval is. Het geld van de abonnementen, losse verkoop en advertenties gaat naar de nv of de coöperatie. De subsidie en steun die bijvoorbeeld van stichtingen komt, zoals het Fonds Pascal Decroos of de Koning Boudewijnstichting, of van mensen die een erfenis willen wegschenken, komt in de vzw terecht. Daardoor beschikt de redactie over een eigen budget en heeft ze een onderhandelingsmarge tegenover de eigenaars van het blad. Wij vinden precies die coöperatieve structuur belangrijk. Je hebt maar één stem, ongeacht het bedrag dat je in Apache stopt. Dus ook al heb je 95 procent van het kapitaal ingebracht, je bent maar evenveel waard als al die andere aandeelhouders. Dat is belangrijk voor de redactie. De raad van bestuur stelt de hoofdredacteur aan en die stelt een redactie aan. Een eigenaar van een aandeel in de coöperatie van Apache heeft niets te zeggen over wat er in de krant verschijnt. Die zekerheid heb je niet bij andere kranten. Ik ga niet zeggen dat het schering en inslag is, maar er is toch vaak een duidelijke belangenvermenging of beïnvloeding van de redacties door de eigenaar. De structuur die Julia Cagé aanhaalt, is essentieel voor het driedelige model: een model dat vanuit de markt vertrekt, een model dat vanuit subsidies vertrekt en een model dat vanuit financiering van de burgersamenleving vertrekt. Wat we wel moeten beseffen, is dat het systeem zoals het vroeger was, nooit meer terugkomt. De media moeten sowieso naar andere vormen van financiering uitkijken. Aangezien journalistiek toch een van de belangrijkste pijlers van onze democratie is, denk ik niet dat je dat volledig aan de vrije markt moet overlaten. Wij laten onze rechters ook niet door de beurs betalen. Als wij de vierde macht zijn, zouden wij evenzeer moeten kunnen rekenen op steun van de samenleving, liefst niet vanuit de staat. Maar de burgers zouden wel in staat moeten worden gesteld om de media te steunen op een fiscaal vriendelijke manier. Iemand die de media steunt, zou dat geld van zijn belastingen kunnen aftrekken, bijvoorbeeld. Ik

snap dat de staat geen bedrijf wil steunen dat winst kan maken, en een uitgever van een krant is ook een bedrijf. Vandaar het voorbeeld om van de redactie een vzw te maken.

“Wie is het meest geloofwaardig: Trump of de Washington Post?”

SPRAKELOOS

Apache kreeg pas de Arkprijs voor het Vrije Woord. De prijs wordt jaarlijks uitgereikt aan een persoon of organisatie die zich actief inzet voor de vrijheid van denken en meningsuiting. Is dit geen enorme steun?

Ik ben niet dikwijls sprakeloos, maar toen het nieuws bekend geraakte, was ik het wel. Ook symbolisch is dit ontroerend, want precies dertig jaar geleden is De Morgen door haar lezers gered met een actie die ‘Duizend maal honderdduizend’ heette. Toen heeft Paul Goossens in naam van De Morgen de Arkprijs voor het Vrije Woord gekregen. Voor mij persoonlijk is het emotioneel omdat mijn vader (schrijver Walter van den Broeck, n.v.d.r.), Hugo Claus en Paul Goossens de oprichters waren van de coöperatieve vennootschap met dezelfde naam. De Morgen kon met dat geld twee of drie jaar voort. Zonder die reddingsactie had De Morgen sowieso niet meer bestaan. De partij wilde de krant failliet laten gaan. Op dat moment bestond internet niet, dus een krant maken was bijzonder duur. Je moest een drukkerij hebben, papier om te drukken, distributie. De lay-out gebeurde vroeger ook met de hand. Met honderd miljoen zouden ze er zelfs niet geraakt zijn. Nu kun je met de helft van dat bedrag een geweldig grote internetkrant maken.

KATRIEN SCHEIR

Populisme in de mediademocratie

Sinds het aanbreken van de mediademocratie in de jaren tachtig van de twintigste eeuw tiert het populisme in de politiek welig. De talrijke media, van geschreven pers, over radio en televisie tot de sociale media, zijn niet zozeer de oorzaak van dat razend populaire populisme, maar ze bieden wel een ruimte waar het populisme kan gedijen en groeien. Populistische uitspraken zijn boude, simplistische oneliners die snel en gretig opgepikt worden door media. Dat media de politiek als strijdtoneel van ideeën en argumenten zichtbaar willen maken, is zeer legitiem. Maar het gebeurt ook vaak dat media puur politieke spelletjes dramatiseren of, erger nog, leugenachtige informatie verspreiden. Zo werden de populistische leugen van de massavernietigingswapens in Irak en de onjuiste informatie over de gevolgen van de Brexit door een aantal media – niet toevallig uit Rupert Murdochs mediagroep – als ware feiten aangebracht. Zo'n verslaggeving is bijzonder kwalijk voor de democratie.

Wouter Hessels is docent media & maatschappij en filmgeschiedenis aan het Royal Institute for Theatre, Cinema & Sound (RITCS) in Brussel. Hij is gastdocent aan het film- en videokunstatelier van de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten in Antwerpen en aan Vesalius College. En hij treedt ook op als podiumdichter. Hier kijkt hij kritisch naar het welig tierende populisme dat dankbaar gebruik en misbruik maakt van de ontwikkeling van de mediademocratie. Kritische journalistiek mag zich niet laten muilkorven door commerciële belangen die uiteindelijk ten dienste staan van een populistische ideologie.

WANTROUWEN

In zijn boek 'Wat een theater! Politiek in tijden van populisme en technocratie' analyseert politiek filosoof Stefan Rummens waarom onze democratie in een diepe crisis verkeert en het wantrouwen van burgers in de democratische rechtsstaat groot is. Politici hebben hun politieke macht uit handen gegeven aan de geglobaliseerde bedrijfsweld en aan technocratische instanties zoals de Europese Commissie of het Internationaal Monetair Fonds. Deze instellingen hoeven zich niet te verantwoorden ten aanzien van burgers en

kunnen zowat hun neoliberale zin doen. Zij nemen geen beslissingen met het oog op de realisatie van de gelijke vrijheid van alle burgers. Problematisch is daarbij ook dat de uitbesteding van de politiek aan de bedrijfsweld en de technocratie niet zichtbaar wordt gemaakt in de media en de burger zich dus hoegenaamd niet kan identificeren met financieel-economische en technocratische besluitvorming. Rummens pleit er dan ook voor dat verkozen politici de politieke macht opnieuw naar zich toe trekken en dat het politieke debat zo open en evenwichtig mogelijk gemediatiseerd wordt. Dat die mediatisering ook regelmatig uit de bocht gaat, heb ik reeds aangegeven.

De opkomst van de mediademocratie vond plaats in de jaren tachtig, toen de Amerikaanse acteur-president Ronald Reagan en de Britse premier Margaret Thatcher kritiekloos het neoliberalisme beleden waarin de uitverkoop van publieke basistaken en de privatisering van het algemeen belang centraal staan. Het was in diezelfde periode dat in (West-)Europa commerciële televisiezenders de concurrentie aangingen met openbare omroepmonopolies en de macht van de audiovisuele media aanzienlijk vergrootte. In zo'n mediademocratie ontstaan populistische politici en populistische partijen makkelijker en sneller. Denk aan 'zwarte zondag', de doorbraak van het extreemrechtse Vlaams Blok in 1991 of de politieke ver-

schijning in 1993 van de populistische mediamagnaat Silvio Berlusconi en zijn Forza Italia.

In zijn analyse van de depolitisering of uitverkoop van de politiek verwijst Rummens ook naar het populisme in onze gemediatiseerde samenleving. Hij maakt daarbij een wezenlijk onderscheid tussen populisme als politieke stijl en populisme als ideologie.

“Boude, simplistische oneliners die snel en gretig opgepikt worden door media.”

SPINDOCTORS

Het populisme als politieke stijl beklemtoont vaak een tegenstelling tussen 'het volk' en de 'elite'. Zo'n populistisch discours wordt gevoerd door een voluntaristische leider die eerder simplistische analyses maakt en dito oplossingen voorstelt. Volgens Rummens bedienen alle Vlaamse toppolitici zich van populistische uitspraken. Zo was er Steve Stevaert die 'de mensen' trakteerde met zijn gratis-verhaal. Guy Verhofstadt en zijn burgermanifesten trokken ten strijde tegen de CVP-staat. Yves Leterme wierp zich op als →

“Feiten zijn ondergeschikt aan populistische emoties en leugens waarmee kritisch burgerschap wordt lamgelegd.”

de premier van goed bestuur die met vijf minuten politieke moed de communautaire knopen zou ontwarren. En toen kwam ook Bart De Wever die, voordat de N-VA zelf meestapte in een federale regering, de Franstaligen de schuld gaf van alles en eindelijk eens de echte belangen van de Vlamingen zou waarmaken. Deze politici kregen in hun glorie tijd hun gepersonaliseerde strijd tegen een welbepaalde elite en voor ‘het volk’ vlot en versterkt gecommuniceerd via de media. Al dan niet geholpen door spindoctors en communicatieadviseurs konden deze politici in hun hoogdagen hun populistische boodschap makkelijk framen in en door de media.

De relatie tussen deze populistische stijl en massamedia wordt goed verduidelijkt in het essayboek ‘Populisme’ van Jan Blommaert, Eric Corijn, Marc Holthof en Dieter Lesage: “Politiek steunt steeds meer op personencultus, mediatisering en commercialisering. Ze richt zich tot een anonieme ‘publieke opinie’, met de reclame technieken van emotie en verleiding en minder gericht op de verstandelijke instemming dan op een emotionele steun. Dat is wat bedoeld wordt met ‘populisme’. Het is een bepaald soort band tussen politici en de massa en een nieuwe inhoud, aangepast aan mediaformats die snelheid, oppervlakkigheid en vormgeving als kenmerken hebben.” Populisme als politieke stijl die school maakt via de media, is niet ongevaarlijk. Ze dient voldoende en grondige tegenspraak te krijgen vanwege een sterke parlementaire oppositie, kritische journalisten en dwarsdenkende burgers.

DUISTER

Levensbedreigend voor de democratie zijn echter partijen en politici die populisme als ideologie bedrijven. De Nederlandse politoloog Cas Mudde definieert

dit populisme als een ideologie die aanneemt dat de samenleving te verdelen valt in twee homogene, tegengestelde groepen, ‘het zuivere volk’ tegenover ‘de corrupte elite’, en de politiek dient uitdrukking te geven van de algemene volkswil. In ‘Pleidooi voor populisme’ noemt David Van Reybrouck dat het duister populisme. In Europa zijn politici als Geert Wilders (Partij Voor de Vrijheid), Filip Dewinter (Vlaams Belang) en Marine Le Pen (Front National) ideologische populistten die de diversiteit van het democratische volk niet erkennen en ook de politieke legitimiteit van de politieke tegenstrevers miskennen. Alleen ‘het homogene eigen volk eerst’ telt, moslimmigranten worden geveerd en het anti-establishmentdiscours en de antidemocratische toon zijn zeer sterk aanwezig. Deze populistische leiders zijn ook zonder meer autoritair.

Soms laten zelfs ernstige media zich verleiden door zulke populistische politici. Zo had Filip Dewinter in februari dit jaar een ontmoeting met de Syrische dictator Bashar al-Assad. Journalisten van VRT en Knack gingen mee met Dewinter om een interview af te nemen van Bashar al-Assad. Zowaar een primeur voor de bewuste media. De journalisten waren wel zeer naïef te denken dat Assad enige waarheid zou vertellen over zijn eigen misdadige rol in de Syrische burgeroorlog. Het interview, te zien in primetime op de publieke omroep, toonde een strak in het westerse pak geregisseerde ‘president’ die zogezegd zeer bekommerd was om zijn Syrische burgers. Aangezien het gesprek uiteraard gecensureerd was, bleven de vragen aan de brave oppervlakte en kon er hoegenaamd niet doorgevraagd worden. Dit exclusieve interview met dank aan een extremistische politicus diende niet de inhoud, maar eerder een populistische mediascoop.

POST-TRUTH

De hedendaagse, antipolitieke politicus die het populisme als strategie en als leugenachtige ideologie het best belichaamt, is de altijd en overal tweetende Donald Trump. Nog altijd voert The Donald zichzelf op als een man van het volk, die de wil van het homogene Amerikaanse volk zal uitvoeren. Zoals hij politici schoffeert, valt hij ook het Amerikaanse establishment

aan. Een establishment dat hem overigens rijk en machtig heeft gemaakt. Dat opvoeren van zichzelf als een man van het volk, is slechts een van Trumps zovele leugens. In het groter en homogeen maken van Amerika hebben moslims en migranten duidelijk geen plaats, dixit de ‘leider van het vrije Westen’, die dacht dat hij met een presidentiële pennentrek een inreisverbod voor burgers uit zeven moslimlanden kon uitvaardigen en stante pede Obamacare kon afvoeren. Gelukkig kwam er tegenstand van de door Trump geveerde rechterlijke macht en ook de parlementaire macht stond terecht op tegen het gevaar van een president die zich al te machtig waant. Tijdens zijn verkiezingscampagne trok Trump ook de legitimiteit van zijn politieke tegenstrever, Hillary Clinton, in twijfel. Een belangrijke karakteristiek van ideologisch populisme. Met Trump leven we duidelijk in het ‘post-truth’-tijdperk. Feiten zijn ondergeschikt aan populistische emoties en leugens waarmee kritisch burgerschap wordt lamgelegd. De president van de Verenigde Staten tweette dat media zoals de New York Times en CNN vijanden van het Amerikaanse volk zijn en ‘fake news’ verspreiden. Trump tracht zijn eigen populistische mediatisering strak te sturen via zijn eigen Twitterkanaal en gehoorzame media zoals Fox. Wanneer kritische media verdacht worden gemaakt en zelfs worden beschuldigd, dan is de democratie bedreigd. En dat in een land waar de wieg van de moderne democratie staat. Gelukkig laten kritische journalisten zich niet zomaar muilkorven en slaan ze terug met gedegen onderzoeksjournalistiek. Toch blijft waakzaamheid geboden bij deze door en door populistische president van de Verenigde Staten van Amerika.

WOUTER HESSELS

“Wanneer kritische media verdacht worden gemaakt en beschuldigd, dan is de democratie bedreigd.”

ALVIELLA

POSTGRADUAAT IN LEVENSBESCHOUWELIJKE STUDIES

Je wil meer achtergrond in actuele levensbeschouwelijke onderwerpen vanuit een seculier perspectief? Dan biedt het Alviella Institute precies wat je zoekt!

Het seculiere **Alviella Institute** werd in 2016 opgericht in de schoot van de Vrije Universiteit Brussel en steunt resoluut op de principes van het Vrij Onderzoek. Alleen hier kan je aan kritische, onafhankelijke studie van religie en levensbeschouwing doen, volledig los van de confessionele instituten.

- Een eenjarig Postgraduaat in Levensbeschouwelijke Studies
- Interactieve tutorials en discussiecolleges naar “Oxbridge” model, in kleine groepjes.
- Intensieve studieweek in Oxford.
- Goed combineerbaar voor werkstudenten, de lessen vinden ’s avonds plaats, beperkt aantal contacturen.

Als expertisecentrum adviseert het **Alviella Institute** overheden, bedrijven en ngo’s via onderzoeksprojecten.

Centrale onderzoeksthema’s zijn het veiligheidsvraagstuk en de geopolitieke impact van levensbeschouwelijke (r)evoluties.

Meer informatie?

Neem een kijkje op onze website: www.alviella.org
Of stuur ons een mailtje met je vraag: info@alviella.org

ALVIELLA INSTITUTE

Kantoor B.035.A, Vrije Universiteit Brussel
Pleinlaan 2, 1050 Brussel

v.u. **Alexander F. van Biezen**, directeur, Alviella Institute.

De man die machines slim maakt

Internet, sociale media, artificiële intelligentie en machine learning, allemaal ontwikkelingen die het leven van mensen makkelijker maken. Dat is niets om bang voor te zijn, zegt dr. Pieter Buteneers, ICT-consultant in Gent. De laatste jaren is op dit gebied enorme vooruitgang geboekt. Autonome voertuigen, intelligente chatbots, slimme huisassistenten en diagnosesystemen behoren binnenkort tot ons dagelijks leven. Het zijn uitdagingen met zowel voordelen als problemen.

HET VRIJE WOORD: Hoe werken de sociale media? Hoe verdienen ze hun geld?

PIETER BUTENEERS Ze verdienen vooral hun geld door advertenties. Maar de truc die erachter zit, is eigenlijk de juiste advertenties aan de juiste persoon tonen. Daarom moeten ze zo veel mogelijk van je weten. Hoe meer ze van je weten, hoe beter ze hun algoritmes kunnen trainen om je de juiste advertenties te geven. Ze proberen die advertenties zo te presenteren dat je erop klikt, want dan verdienen ze er geld aan. Wat al die sociale media proberen, is zo veel mogelijk van je te weten te komen. Google doet dat ook. Dat is gewoon een zoekmachine, maar Google houdt van iedereen een profiel bij. Als je een boek zoekt – sommige mensen zoeken romans, maar ik zal eerder non-fictie lezen –, dan zal ik advertenties krijgen over non-fictie en ook de resultaten zullen in die richting gaan. Het leuke aan het verhaal is, als je als organisatie de advertenties op de eerste plaats zou zetten, dan gaan mensen zeer snel weg. Omdat je wilt dat ze je de dienst bieden die je zoekt. Ondanks het feit dat ze je de beste advertenties willen bieden, moeten ze je ook de beste service bieden. Facebook bijvoorbeeld is een organisatie die zich heel snel ontwikkelt. Bijna elke week rollen die ergens in hun systeem nieuwe dingen uit. Die passen zich continu aan om te zien: wat vinden mensen leuk, wat vinden ze niet leuk en hoe kunnen wij onze dienstverlening blijven verbeteren en vernieuwen zodat niemand zin heeft om ergens anders naartoe te gaan? Met Google is dat juist hetzelfde. De dag dat zij stoppen met innoveren, laten ze ruimte open voor concurrenten die interessantere resultaten bieden. Facebook zal je artikels aanreiken zonder dat je ernaar zoekt en Google pas nadat je ernaar zoekt. Ze spelen op dezelfde markt, maar ze pakken het anders aan. Dat maakt dat die twee heel nauwe concurrenten zijn, hoewel ze een heel ander product aanbieden. Dat maakt ook dat hun product goed moet zijn. Dat is het leuke daaraan. Het nadeel is natuurlijk dat ze al die persoonsinformatie van je hebben en daar heel veel mee kunnen doen.

VENTILEREN MET TWITTER

Welke media gebruik je zelf?

Ik gebruik Twitter. Je kunt het een beetje ventileren noemen om af en toe een tweet uit te sturen. Het laat ook toe om mensen rechtstreeks aan te spreken. Daarom vind ik dat leuk. Ik ben zeer selectief in mensen die ik volg. Ik lees elk bericht dat in mijn lijst zit. Die zijn kort, dus dat valt wel mee. Ik vind dat een handige manier om snel nieuws te verwerken. Het zijn headlines die je ziet passeren. Daarbuiten lees ik onlinekranten, meestal De Morgen. Van de Verenigde Staten zijn er twee die ik volg. Dat is The Verge, een technologiewebsite, en Vox.com, een nieuwswebsite. Beide zitten onder Vox Media. Dat is een nieuwsoort zoals hier De Persgroep, maar waar artikels gratis beschikbaar zijn, weliswaar ondersteund door advertenties, maar ze bieden wel diepgang. De gratis media in België die je bekijkt zijn Belga-artikels die gereproduceerd worden. Heel zelden krijg je eens een opiniestuk gratis. In de Verenigde Staten zie je veel nieuwe businessmodellen, waar je gratis veel meer informatie krijgt. Die markt is ook groter, dus dat is eenvoudiger. Ik merk bij De Morgen dat een heel aantal van de Plus-artikels letterlijk overgenomen zijn van Vox.com. Dus ze doorstaan de Belgische kwaliteitscontrole. Bij Vox.com vind je geen nieuwsfeiten zoals in Belga-artikels, dat doen zij niet, die kun je op andere websites vinden.

“Twitter maakt mijn leven gemakkelijker.”
“Ik vind het minder erg om mijn informatie te delen met bedrijven dan met de overheid.”

Zou je zelf nog zonder sociale media kunnen leven of functioneren, privé of voor je werk?

Ik denk het wel. Ik heb eigenlijk enkel Twitter. Ik heb een Facebookaccount,

maar dat gebruik ik enkel om informatie te delen met ouders van mensen die in dezelfde crèchegroep zitten. Daarbuiten gebruik ik sociale media heel weinig. Tenzij je bepaalde dingen zoals WhatsApp zou meetellen. Maar WhatsApp is een berichtenservice. Dat is een beetje zoals sms, met wat uitgebreidere functionaliteit. Officieel valt WhatsApp daaronder, maar om een of andere reden heb ik het gevoel dat als je het woord ‘sociale media’ uitsprekt, je meer over Twitter en Facebook en dergelijke spreekt. Ik denk wel dat ik zonder problemen zonder Twitter zou kunnen, maar het maakt mijn leven gewoon gemakkelijker. Wel, dat denk ik (lacht). Het is aangenaam om het te gebruiken, het biedt een bepaalde functionaliteit. LinkedIn is professioneel wel makkelijk om in contact te komen en te blijven met mensen. Ik gebruik dat als een uitgebreid adresboek, meer niet.

SOCIAAL CONTACT

Vind je dat de sociale media een te grote invloed hebben op het sociale leven van mensen?

Soms.

Wat zijn de negatieve en de positieve kanten?

Je moet daar bewust mee omspringen. Je sociaal contact is niet op dezelfde manier als sociaal contact in persoon. Ik hecht er veel waarde aan om mensen echt persoonlijk te ontmoeten. Ik ga ook bewust naar netwerkorganisaties die meermaals samenkomen om mensen beter te leren kennen. Ik vind dat heel interessant. Voor mij zijn sociale media eerder een aanvulling daarop, om makkelijker in contact te blijven. Je hebt natuurlijk het risico dat het, als je met veel mensen in contact wilt blijven, makkelijker is om vanuit je computer met meerdere mensen tegelijk te praten dan met één iemand af te spreken. Ik vind dat een risico, maar misschien halen andere mensen daar wel voldoening uit. Maar mij geeft dat geen voldoening. Ik spreek liever face to face met mensen af. Dat ik een goeie conversatie heb met iemand, zoals wij hier nu zitten. Ik ervaar op Twitter veel positieve dingen, want dat is wat vaak gebeurt op sociale media. Maar er zijn mensen die daar zeker nog verder →

in gaan dan ik, die een hele persoonlijke branding en een onlinebestaan opbouwen, wat vaak een verheerlijking is van henzelf en wat zelden de diepgang heeft om hun falen ook toe te geven. Dat is ook veel moeilijker op sociale media, omdat je weet: alles wat je daar schrijft, blijft er ook staan. Die informatie verdwijnt niet zomaar. Dat maakt dat je artificieel een zeer positief medium creëert, terwijl het menselijk leven helemaal niet altijd zo positief is.

En het is publiek! Als ik mensen moet adviseren met het gebruik van Facebook, zeg ik: let op, want alles wat je erop zet, staat net op de voorpagina van een krant! **I**n feite wel.

Mensen realiseren zich vaak de kracht van het woord niet.

Nee, en met de voorpagina van de krant kun je nog het geluk hebben dat ze juist die krant niet lezen, maar op de sociale media leest iedereen die je kent jouw informatie.

En ook de mensen die je niet kent.

Ja, potentiële werkgevers bijvoorbeeld. Daarom werk ik op internet wel aan mijn persoonlijke branding en probeer ik een positief verhaal te brengen van mijzelf, wat in zekere zin natuurlijk artificieel is. Maar ik zal ook af en toe kritisch zijn over andere dingen omdat ik het niet erg vind dat mensen weten dat ik kritisch ben. Ik ga wel heel bewust om met welke informatie ik op internet deel en welke niet, omdat ik de risico's ken die daaraan vastzitten.

Dat is heel goed, maar veel mensen blijken niet. Dat heeft soms dramatische gevolgen.

RISICO'S

Je zet soms een stuk informatie op sociale media waarvan je denkt: dit kan neutraal zijn. Als ik een bericht in de media tegenkom en ik ben het daar niet mee eens, dan reageer ik daarop. Maar doordat je vaker op dingen reageert, kun je zien welke politieke strekking mensen nastreven. Wat misschien niet zo erg is, maar als je naar staatsstructuren gaat die vergelijkbaar zijn met wat er in Oost-Duitsland gebeurde ten tijde van de Stasi, dan weet je wel dat daar grote risico's aan vasthangen. Omdat de overheid

zo veel informatie over jou zou kunnen verzamelen. Daarom vind ik het minder erg om mijn informatie te delen met bedrijven dan met de overheid. Want de overheid heeft een directe controle over jou. Bedrijven hebben dat momenteel, ik houd hout vast, veel minder. Waardoor dat, als je die informatie deelt met bedrijven, minder kwaad kan. en overheid kan dat echt misbruiken. Als partijen aan de macht willen blijven, kunnen zij de media gaan beïnvloeden en controleren. Kijk wat er in Turkije aan het gebeuren is! Dat zijn grote risico's. In Turkije hebben ze één groot geluk, dat Erdogan heel vies is van sociale media. Terwijl hij, als hij dat zou omarmen en daar informatie uit zou puren, zijn macht nog veel meer zou kunnen uitbouwen en dat op een veel gevaarlijkere manier dan dat hij nu doet. De kans bestaat dat er regimes ontstaan die informatie gaan gebruiken en misbruiken. Dat zijn grote risico's. Daarom moeten we zeker zorgen dat onze democratie veiliggesteld blijft en dat het medium dat dient voor vrije meningsuiting ook toelaat om vrij je mening te uiten. Vrije meningsuiting is natuurlijk allemaal goed en wel, maar je hebt op het internet ook mensen die heel pejoratief zijn ten opzichte van vrouwen. Ik ben zelf niet gelovig, maar als ik een uitspraak doe over religies, kan dat voor sommige religieuze mensen misschien aanstootgevend zijn. Waar trek je de grens? Ik vind het als niet-gelovig mens heel belangrijk om mezelf te kunnen uiten, om te kunnen zeggen waar ik het niet mee eens ben. Maar die grenzen zijn moeilijk te bepalen. Dat vind ik gevaarlijk.

“Als niet-gelovig mens vind ik het heel belangrijk om te kunnen zeggen waarmee ik het niet eens ben.”

HAATBOODSCHAPPEN

In Duitsland ligt een wetsontwerp klaar dat het mogelijk maakt om haatboodschappen op internet harder aan te pakken. Sociaalnetwerksites kunnen boetes tot vijftig miljoen euro krijgen als ze niet op zulke berichten reageren. Denk je dat dat effect zal hebben of dat alle landen die maatregel moeten invoeren?

Dat gaat zeker effect hebben in Duitsland, maar buiten Duitsland niet. Ik denk dat elk land dat daar belang aan hecht, dat zeker zal moeten doen. Bepaalde haatboodschappen zijn zéér gevaarlijk. We moeten natuurlijk bewaken dat de vrije meningsuiting blijft bestaan, maar er is altijd een risico dat je opruiende taal post die een revolutie kan ontketenen. Als we kijken naar het verleden: onze monarchie is grotendeels enkel protocolair, maar in vroegere monarchieën is daar op een bepaald moment een revolutie gekomen, zijn er mensen op straat gekomen en daartegen beginnen te protesteren. Ergens moet je zien dat er nog wel ruimte is voor de sociale dynamiek die in opstand komt tegen bepaalde gevestigde waarden. De zwarte beweging in de Verenigde Staten, de vrouwenbeweging bij ons, we moeten de ruimte laten om die mensen zich te laten uiten. Er is altijd een risico, wat beperk je en wat niet? Vanuit mijn standpunt is het vrij eenvoudig: religieuze haatboodschappen moeten allemaal verboden worden. Maar ben ik dan niet op dezelfde manier aan het redeneren als vroegere monarchistische systemen of racistische samenlevingen? Het is altijd een moeilijke afweging die je daar moet maken. Je moet ergens de vrije meningsuiting en sociale bewegingen toelaten. Er zijn denkers die beweren dat er nieuwe sociale bewegingen komen. Vroeger was het normaal om vrouwen minderwaardig te vinden, om kleurlingen minderwaardig te vinden, dat doen wij nu niet meer. Misschien komt er een moment dat we het niet meer normaal vinden dat mensen vlees eten en komt er een opstand van mensen die daartegen ingaan. Die mensen kunnen misschien ook haatboodschappen posten over mensen die vlees eten. Welke regels stellen we daarrond? Dat we de positieve krachten niet verliezen ten koste van onze angst voor veran-

dering. Het is heel eenvoudig als je vanuit een wij-zij-denken vertrekt. Alles wat wij doen is goed en alles wat de anderen doen is verkeerd. Maar je mag natuurlijk de sociale context niet negeren of je krijgt net de dictatoriale regimes die je probeert te vermijden. Dat vind ik zelf heel moeilijk. Ik zou je daar graag een antwoord op willen geven, maar ik heb het niet.

“Religieuze haatboodschappen moeten allemaal verboden worden.”

FAKE NEWS

Wat vind je van de verspreiding van fake news, zoals met de Amerikaanse verkiezingen?

Triestig. Ik vind dat een heel spijtig gegeven, maar op lange termijn heeft het een voordeel: iedereen is zodanig in shock dat het nepnieuws zoveel aandacht gekregen heeft, dat sociale netwerken daar nu heel hard op aan het inzetten zijn.

Facebook zegt nu dat ze nepnieuws gaan onderscheppen. Is dat te realiseren, denk je?

Ik denk wel dat dat te realiseren is. Het is een uitdaging, maar het is wel doenbaar. Wat ze gaan doen is fact-checken, de feiten controleren. Op zich is dat in veel gevallen een eenvoudig gegeven. Je kunt bepaalde gegevens opvragen en controleren of dat klopt. Trump die beweert dat de criminaliteit gestegen is, kun je controleren. Je kunt de cijfers raadplegen en kijken of dat klopt. In veel gevallen is dat te automatiseren en dat is iets waar Facebook zeer goed in zal zijn. Blijkbaar heeft Facebook al contacten gelegd met een aantal organisaties om die fact-checking te doen. Initieel gaat daar veel menselijk werk aan te pas komen, maar uiteindelijk kan een heel groot deel daarvan geautomatiseerd worden. Dus ik zie dat realiseerbaar. Zeker met de technieken in machine learning en artificiële intelligentie denk ik wel dat dat kan.

RIJDEN MET EEN ROBOT

Wat vind je van een berichtje als: ‘Google herkent bots vanaf nu automatisch’. Bots, wat zijn dat nu?

Bot komt natuurlijk van robot. Een bot is een computerprogramma dat naar een website gaat om informatie te vergaren. Je hebt heel veel positieve bots die nuttige dingen doen, zoals Google. Die hebben zelf een bot, een webcrawler noemen ze dat. In het geval van Google is dat positief, maar het kan ook negatief zijn. Het gebeurt ook om in te breken op servers. Er zijn bots die alle servers afaan en kijken naar beveiligingslekken. Als er zo eenje opduikt, dan kunnen mensen daar actief inbreken. Wat Google wil doen, is die bots automatisch gaan herkennen. Soms moet je op een website een stukje tekst overtypen. Dat is een test om te zien of je dat taakje kunt doen. En als jij dat kunt doen, is dat een teken dat jij een mens bent. Want die taken zijn voorlopig nog, hoewel dat nu op dit moment zelfs al niet meer waar is, niet met machines te doen. Ik heb een paper gelezen waarin staat dat er computerprogramma's zijn die al veel van die Captcha's, dus die rare kronkelende tekst, effectief kunnen lezen op een menselijk niveau. Wat Google nu doet – voor zover ik weet, want ze zijn daar heel geheimzinnig over – is het natrekken van je muisbewegingen. Mensen hebben bepaalde patronen, die gaan niet van een punt naar een ander punt in een

mum van tijd. Als je met de muis beweegt, gaat dat met een bepaalde vertraging. Als je iets typt, dan wordt dat niet in één keer geschreven, maar er zit een bepaalde vertraging op, een bepaalde manier van typen. Ik denk dat Google die informatie, samen met veel andere factoren, gebruikt om te zien: is dat een menselijke gebruiker of een computergestuurde gebruiker die probeert in te loggen? Je moet dan niet meer bewijzen dat je een mens bent, ze kunnen het gewoon uit je gedrag afleiden. Een ander voorbeeld zijn chauffeurs. Nu is het technisch nog moeilijk om met de auto te rijden. Algoritmes kunnen het nog niet zo goed als mensen, maar Tesla beweert dat ze eind dit jaar met een auto komen waar je kunt instappen en je laten rijden. Je kunt die nu al laten rijden op de autostrade, maar eind van dit jaar kan dat ook in de stad. Ze hebben nu al veertig procent minder ongevallen op de autostrades en ze beweren dat ze het aantal ongevallen met een factor zes à tien kunnen reduceren.

Er zit geen emotie bij.

Nee, en die zijn ook altijd alert. Die hebben ogen in alle richtingen.

Die zitten niet op hun smartphone te kijken terwijl ze rijden.

En geen sociale media te raadplegen (lacht). Er zijn heel veel taken die voor mensen niet zo interessant zijn om te doen, die op korte of middellange termijn, sommige op heel lange termijn, door al- →

goritmes vervangen gaan worden. Die bots gaan meer en meer voorkomen in veel verschillende vormen.

“Facebook heeft het sterkste gezichtsherkenningssysteem ter wereld.”

PRIVACY

Hoe zit het met de privacy? Bestaat die nog? Als je hoort dat zelfs vibrators met een bluetoothapp gehackt worden.

Vroeger schreef je een stuk tekst en sloeg je dat op in je kluis. Er kon altijd iemand inbreken in je kluis, maar dat is een fysieke daad. Sla je dat online op, dan is het veel makkelijker om je sporen te wissen. Omdat je er niet meer fysiek naartoe moet. Er is dus altijd het risico dat mensen aan je informatie komen. Het voordeel blijft dat de bedrijven die informatie van je hebben die je niet publiek deelt, er baat bij hebben om je informatie goed te beschermen. Die bedrijven hebben een enorm groot risico dat ze het vertrouwen kwijtraken en dat ze in een mum van tijd niet meer relevant zijn op de markt. In dat opzicht bestaat privacy nog en zijn er andere risico's dan vroeger, maar alle informatie die je publiekelijk of aan een subgroep van mensen beschikbaar op het internet zet, kan altijd door alles en iedereen verder verspreid worden. Hoe je zelf met je informatie omgaat, vergt veel meer verantwoordelijkheid.

MACHINE LEARNING

Machine learning en kunstmatige intelligentie zijn je stokpaardjes. Vertel daar eens wat over. Gaat de computer het compleet van de mens overnemen?

In eerste instantie zeker niet compleet. Wat machine learning kan, is leren uit voorbeelden. Zoals mijn zoontje: als ik hem iets voordoe, dan gaat hij me imiteren. Dat begint blijkbaar al zeer vroeg. En dat wordt naar het schijnt alleen nog maar erger (lacht). Dat is wat kinderen doen en

in de dierenwereld zie je dat ook. Vinken bijvoorbeeld, die leren van hun ouders hoe ze moeten fluiten. Ze nemen gedrag over. Dat is ook wat machine learning kan doen. Je geeft heel veel voorbeelden en uit die voorbeelden kan de machine dan leren hoe ze die taak kan oplossen. Een eenvoudig voorbeeld is gezichtsherkenning. Facebook heeft het sterkste algoritme ter wereld voor gezichtsherkenning. Wat hebben ze gedaan? Ze hebben alle foto's die iedereen op Facebook gezet heeft en waar namen bij ingevuld zijn, op een grote hoop gegooid en de computer een algoritme geleerd om die foto's te herkennen. Dat maakt dat het systeem door al die voorbeelden ongeveer even goed als mensen gezichten kan herkennen. En dat kun je eigenlijk in heel veel taken reproduceren. Als er echt een repetitieve taak is, bijvoorbeeld een magazijnier die dozen vult, dan kun je een algoritme of robot dat op zich aanleren, zolang je maar genoeg voorbeelden geeft. Dus mocht er een manier zijn om een mens volledig te kunnen tracken – er zijn zeker manieren, maar die zijn momenteel nog niet betaalbaar –, zou je een robot dezelfde beweging kunnen laten doen om die dozen te vullen, zodat je geen magazijniers meer nodig hebt. Alle zeer repetitieve en niet zeer complexe taken kunnen door robots en computeralgoritmes overgenomen worden. Maar, waar zijn algoritmes zeer slecht in? Er zijn taken waar je maar weinig voorbeelden van hebt. Wij mensen zijn veel sneller in het leren van iets. Dat komt omdat wij voor een groot stuk voorgeprogrammeerd zijn. Wij hebben niet veel nieuwe informatie nodig om iets nieuws bij te leren, omdat we zoveel context hebben. Onze meerwaarde ligt in creatief al die dingen combineren en heel snel nieuwe dingen leren. Dat maakt dat voor mij het onderwijs zoals we dat vandaag kennen, totaal niet afgestemd is op de arbeidsmarkt van morgen. Wat leer je in het onderwijs? Braaf op de bank zitten en informatie van de leerkracht reproduceren. Heel zelden wordt er gevraagd om informatie te gaan verwerken en daar een nuttige content uit te halen. Of er zelf kritisch over na te denken. Maar dat is juist waar wij mensen heel goed in

“Het onderwijs van vandaag is totaal niet afgestemd op de arbeidsmarkt van morgen.”

zijn! Iedereen kan informatie opzoeken. Het reproduceren van informatie is totaal nutteloos, creatief informatie combineren tot een nieuw geheel is veel belangrijker. Vakoverschrijdende projecten en meer onderzoekswerking in het onderwijs lijkt me nodig. In de toekomst zullen machine-learning-algoritmes de eenvoudige, repetitieve productietaken wel voor je doen. Dat moet je als mens niet meer doen. Voor mij ligt daar op dit moment de grote uitdaging, dat ons onderwijs-systeem er rekening mee houdt dat onze arbeidsmarkt er morgen helemaal anders uitziet. Machines gaan heel veel handelingen vervangen, maar uiteindelijk zijn er bepaalde dingen die moeilijk te vervangen zijn en gaat de humane factor belangrijk worden. Mensen die zelf proactief en creatief informatie kunnen verzamelen en daar iets mee kunnen doen, gaan veel meer kans hebben om een succesvol leven te leiden in de toekomst dan andere mensen. Daarom ben ik er ook niet bijzonder negatief over wat die nieuwe artificial-intelligence-revolutie (AI) teweeg gaat brengen.

MAGDA HEEFFLER

ONTDEK BELGIË MET HUJO!

21-25 AUGUSTUS, BELGIË
INCL OVERNACHTING

INTERCITY

Voor jongeren van 13 tot 15 jaar die de grote steden van ons land op een eigenzinnige manier willen **ONTDEKKEN!** Vijf dagen lang gaan we al **CITYTRIPPEND** door België en elke avond brengen we de nacht door in een andere stad! Het **AVONTUUR** start vanuit drie steden: Brussel, Hasselt en Mechelen. Meteen vliegen we erin met de eerste **CHALLENGE**: zoek uit waar in België je zal overnachten! Elke dag verblijven we in een andere stad en ontdekken deze stad via workshops, leuke uitstapjes én opdrachten!

LEEFTIJD: 13-15 jaar
PRIJS: €125 (all-in)

ZIN OM MEE OP ONTDEKKING TE GAAN?
SCHRIJF JE IN VIA
WWW.HUJO.BE/INTERCITY

HUJO-PASS 21-25 AUGUSTUS 2017

10 ENKELE RITTEN

DAG	DATUM	VAN BRUSSEL	NAAR OVERAL
1	21-08-2017	BRUSSEL	BRUSSEL
2	22-08-2017	BRUSSEL	BRUSSEL
3	23-08-2017	BRUSSEL	BRUSSEL
4	24-08-2017	BRUSSEL	BRUSSEL
5	25-08-2017	BRUSSEL	BRUSSEL
6	26-08-2017	BRUSSEL	BRUSSEL
7	27-08-2017	BRUSSEL	BRUSSEL
8	28-08-2017	BRUSSEL	BRUSSEL
9	29-08-2017	BRUSSEL	BRUSSEL
10	30-08-2017	BRUSSEL	BRUSSEL

V.U. Irene Tassyns, Anspachlaan 111 bus 7, 1000 Brussel

IK REIZEN

Heb jij goesting om je vleugels uit te slaan en elke dag op schok te gaan? Koop dan snel jouw Hujo-express ticket.

*Deze kaart geldt niet als treinticket!!

Vlaanderen
verbeelding werkt

de mens:nu
is vrijzinnig humanistisch

hujo.be
eigenzinnig
jeugdwerk

Ethiek in onze 'onlife'- samenleving

© SASKIA VANDERSTICHELE

“We leven dicht opeen en zitten elkaar in de weg, we struikelen over elkaar, en ik denk dat we daardoor wat van het respect voor elkaar verliezen. Minder frequente omgang zou zeker volstaan voor alle belangrijke en hartelijke communicatie.” Schrijver en filosoof Henry David Thoreau verbleef in de negentiende eeuw meer dan twee jaar in een hutje aan Walden Pond, aan de Amerikaanse oostkust, om het leven te filteren tot de essentie. Mensen leefden volgens hem te dicht op elkaar en hij zocht vervolgens afstand.

Thoreaus mening over communicatie anno 2017 komen we om evidente redenen nooit te weten. Maar afstand nemen wordt in elk geval steeds moeilijker in een samenleving waarin we 24/7 virtueel bij elkaar kunnen binnenvallen. Veel mensen zijn gelijktijdig ingelogd op verschillende platformen: werkmil, Facebook, WhatsApp, Instagram, Skype, Snapchat, Tinder, ... Gemiddeld zouden we 88 keer per dag op onze smartphone kijken en worden we er om de achttien minuten door onderbroken. De internet (r)evolutie raakte aan een enorme snelheid vervlochten met onze dagelijkse levens: het world wide web bestaat pas sinds 1989 en de eerste iPhone dateert van slechts tien jaar geleden.

Zwangerschappen worden vandaag op Facebook of Instagram aangekondigd met een foto van de echo. Het baby'tje is nog niet volgroeid, laat staan geboren, en maakt al deel uit van het internet. En zelfs de dood maakt niet langer een glashelder onderscheid tussen online en offline. In België zijn er kerkhoven waar grafstenen uitgerust worden met QR-codes ('Quick Response'): die codes kunnen worden gescand met een smartphone en geven zo toegang tot meer informatie over de overledene, zoals diens profielen op sociaalnetwerksites. Nabestaanden sluiten profielen op sociale media vaak bewust niet af, om een rouwhoekje te hebben en om de overledene virtueel voort te laten leven. Er bestaat zelfs een soort Facebook voor doden, Elysway, waarop je een pagina kunt aanmaken om dierbare overledenen te herinneren.

Uitloggen wordt, kortom, stilaan een illusie. De huidige tieners en twintigers groeien onlife op: hun on- en offline-ervaringen zitten volledig verweven. Niet

uitloggen impliceert voortdurende verbondenheid met internettechnologie, maar ook met elkaar. Dit leidt tot een aantal ethische problemen, zoals surveillance, 'sousveillance' en beïnvloeding door algoritmen.

“Uitloggen wordt
stilaan een illusie.”

BIG DATA, BIG PROBLEMS

We sturen onze sms'jes, mailtjes en 'appjes' vluchtig en staan er doorgaans niet bij stil dat al die informatie wordt opgeslagen. In een wereld van big data – een verzamelnaam voor de vele datasets die gevoed worden door computertechnologie – groeien de datastromen voortdurend aan. Daardoor komen ethische waarden, zoals privacy en vrijheid, onder druk te staan.

Dat de menselijke gevolgen van gelekte data enorm kunnen zijn, maakte de hacking van de overspelwebsite Ashley Madison in 2015 duidelijk. Wie een partner heeft, maar toch op zoek is naar een minnaar of minnares, kan terecht bij een zogenaamde overspelwebsite. Ashley Madison beloofde discretie aan haar vele gebruikers. Maar technologie is nooit 100% veilig. Waar big data mee gemoeid zijn, is totale geheimhouding moeilijk. Toen Ashley Madison gehackt werd, lagen adresinformatie, kredietkaartgegevens, ... van talrijke gebruikers wereldwijd op straat. Er was zelfs een website waar je mailadressen kon ingeven om te kijken of die personen een account hadden op Ashley Madison. Het was slechts een kwestie van dagen voordat de eerste betrapte

overspeligen zelfdoding pleegden. Ook informatie over seksuele voorkeuren en homoseksualiteit werd door de hacking publiek. Voor accounthouders die niet in een liberale westerse maatschappij leven, was dit enorm bedreigend. Wie homoseksueel is in Rusland, Saudi-Arabië, ... heeft er natuurlijk alle baat bij om die informatie geheim te houden.

PARADOX VAN OPENHEID

Dat het internet zou leiden tot privacyproblemen, werd al decennia geleden voorspeld. Een heikel punt is dat die informatie te lang bij een academische voorhoede bleef, en veel te weinig inzet was van het publieke debat. Daar dragen we vandaag de gevolgen van. In 1985 publiceerde de Amerikaanse filosoof en computerethicus James Moor zijn artikel 'What is computer ethics?'. In dit artikel anticipeert Moor op een aantal problemen die één voor één werkelijkheid werden. Hij schrijft over de 'onzichtbaarheidsfactor' van computertechnologie, die de deur openzet voor heimelijk misbruik zoals surveillance.

Sinds 1985 is de wereld een aantal schandalen rijker. De onthullingen van Edward Snowden in 2013 maakten duidelijk dat massasurveillance ook in liberale democratieën plaatsvindt. De Amerikaanse inlichtingendienst NSA hield onder meer de telefoongeschiedenis en het surfgedrag van Amerikaanse burgers

“Waar big data mee
gemoeid zijn, is to-
tale geheimhouding
moeilijk.”

“De technologie kan zo geprogrammeerd worden dat je niet eens doorhebt dat men met jouw gegevens aan de haal gaat.”

bij, ook van mensen die helemaal geen bedreiging vormden voor de staatsveiligheid. Ook buitenlanders die de Verenigde Staten bezochten, werden door de NSA en het af luisterprogramma PRISM gecontroleerd. Belgische bedrijven zoals Belgacom (nu Proximus) en Swift werden bespioneerd, terwijl buitenlandse leiders, onder wie Angela Merkel, via de telefoon afgeluisterd werden.

De onzichtbaarheidsfactor zal de privacyproblematiek exponentieel verhogen, aldus Moor in 1985. De technologie kan immers zo geprogrammeerd worden dat je niet eens doorhebt dat men met jouw gegevens aan de haal gaat. Ook die bezorgdheid bleek terecht. Facebook verenigt ondertussen meer dan 1,6 miljard actieve leden die gratis gebruikmaken van het platform, terwijl het businessmodel gigantische winsten genereert met de verkoop van persoonlijke gegevens. Onderzoekers van de VUB en KU Leuven ontdekten in 2015 dat Facebook ook internetgebruikers traceert die geen Facebookaccount hebben. Via websites met een vind-ik-leukknop plaatst het bedrijf cookies op de browsers van niet-gebruikers.

Hierdoor ontstaat een 'paradox van openheid': burgers en consumenten worden door big data steeds doorzichtiger voor overheden en bedrijven, terwijl overheden en bedrijven net op hun beurt transparanter moeten communiceren over hun werkwijzen en over welke data ze allemaal in hun bezit hebben. De waarde van data daalt bovendien niet bij gebruik: ze kunnen uittentreuren hergebruikt worden. Websites zoals Amazon.com of Bol.com kunnen data uit eerdere transacties

blijven verwerken om producten aan te bevelen, niet enkel gericht aan de klant van wie de data gegenereerd werden, maar ook aan onnoemelijk veel andere klanten.

Moor stelde ook dat de onzichtbaarheidsfactor het eenvoudig zou maken om met computertechnologie in de eigendom van anderen in te breken, en zo al dan niet vertrouwelijke informatie te stelen. Inmiddels zijn de hackingschandalen niet meer te tellen. In 2012 werd LinkedIn gehackt; in mei 2016, vier jaar na de hacking, werden 164 miljoen mailadressen met bijbehorende wachtwoorden verhandeld op het dark web, een deel van het internet waar een gewone gebruiker niet verzeild zal raken zolang die de specifieke toegang niet kent. Dropbox werd in 2012 gehackt, maar pas in 2016 werd duidelijk dat de hackers meer dan 60 miljoen mailadressen en wachtwoorden buit wisten te maken. Op de website haveibeenpwned.com kun je controleren of je mailadres betrokken was bij een van de vele hackingschandalen.

Ook de accounts van Mark Zuckerberg, CEO van Facebook, blijken niet veilig voor hackers. Zijn socialemediaprofielen werden afgelopen jaar gehackt. Daaruit bleek dat hij het eenvoudige wachtwoord 'dadada' gebruikte voor meerdere profielen. De meestvoorkomende paswoorden wereldwijd zijn trouwens '123456' en 'password'.

“Bij een aantal personen lijkt kijken de plaats van denken te hebben ingenomen.”

VAN SUR- NAAR SOUSVEILLANCE

Technologie is nooit zomaar een 'neutraal' instrument: technologie beïnvloedt ons denken, gedrag en onze waarden en normen. Denk maar aan de smartphone: pakweg tien jaar geleden konden we ons simpelweg niet voorstellen dat er anno 2017 dagelijks gemiddeld 93 miljoen selfies genomen zouden worden en dat menig toerist een 'selfiestick' zou mee-

zeulen op reis. Ook 'phubbing' (samen-trekking van 'phone' en 'snubbing'), het negeren van mensen in onze directe omgeving omdat we op onze gsm bezig zijn, wordt ondertussen meer en meer sociaal aanvaard. Een andere verschuiving is de opkomst van 'sousveillance': surveillance gebeurt vandaag niet alleen van bovenaf, vanuit de overheid of een bedrijf, maar we controleren elkaar ook van onderuit. Door de camera in onze smartphone kunnen we elkaar steeds (al dan niet heimelijk) fotograferen of filmen.

Daardoor kunnen we iemand gemakkelijk en ongevraagd te kijk zetten. In september 2016 bleek dat verplegend personeel van een rusthuis in Puurs foto's van dementerende bejaarden maakte en die vervolgens op een afgesloten groep op Facebook plaatste, als een vorm van 'entertainment'. Een slachtoffer van de aanslagen van 22 maart 2016 in de luchthaven van Zaventem getuigde in De Standaard hoe, terwijl hij op de grond lag te bloeden, omstanders foto's van hem namen: "Dat Jan en alleman foto's neemt, terwijl er mensen liggen te creperen, begrijp ik niet. Zelf zou ik dat nooit doen. No pictures please, heb ik op den duur geroepen. Dat is toch niet normaal?" Een aantal maanden geleden was er ophef om een foto die Romanie Schotte, de huidige Miss België, van een zwarte man op de tram nam en vervolgens online zwierde. Die foto reisde de afgelopen maanden de wereld rond en het is vrijwel onmogelijk voor die man om de foto nog offline te halen. Bij een aantal personen lijkt kijken de plaats van denken te hebben ingenomen. Het delen van berichten, filmpjes en foto's op onlineplatformen werd een geautomatiseerde handeling. En de grenzen van deze geconditioneerde reflexen worden veel te weinig bevraagd.

Elkaar te kijk zetten kan natuurlijk ook met woorden. Lange tijd werd gedacht dat we anonimiteit nodig hadden om grof te zijn online, maar op sociale media doen we het evenzeer met naam en toenaam. Toen de Nederlandse cabaretière Anke Laterveer in oktober 2015 bij het laat-avondprogramma "Pauw" getuigde over haar aanranding, verschenen volgende berichten op Twitter: "De "aanrander"

van Anke heeft waarschijnlijk ook PTSS overgehouden aan de date." "Wie gaat er nou zo een dikke zeug aanranden?" Laterveer kon uiteraard lezen wat over haar geschreven werd en de impact daarvan hakt er stevig in. Bovendien lezen anderen mee hoe zij publiek vernederd werd. Anno 2017 struikelen we over elkaar op sociale media, en tegelijkertijd worden degenen die over de schreef gaan zelf minder geconfronteerd met de impact van hun handelen. Een spanningsveld ontstaat: we blijven op veilige afstand achter het scherm, maar tegelijkertijd komen we te dicht. Realtime technologie maakt het moeilijk om op de gepaste afstand van elkaar te blijven.

“Wie algoritmen goed weet te bespe-
len, kan gedachten
beïnvloeden.”

MINDER AUTONOOM DAN JE DENKT

Naast de privacyproblematiek en de ethische vraagstukken rond sur- en sousveillance mogen we ook niet negeren dat algoritmen ons dagelijks beïnvloeden. Telkens als je een zoekopdracht ingeeft bij Google, berekenen algoritmen welke data gerangschikt worden als resultaten in een overzicht. Zij bepalen wat we wel en niet te zien krijgen. Die resultaten zijn allesbehalve neutraal. Voor bedrijven is het essentieel om zo hoog mogelijk te verschijnen in de resultatenlijst: weinigen onder ons doorzoeken immers de lager gerangschikte resultaten. Helaas denken velen nog steeds dat de eerste resultaten bij een onlinezoekopdracht de 'meest betrouwbare' zijn.

In een serie gecontroleerde experimenten manipuleerden de Amerikaanse onderzoekers Robert Epstein en Ronald Robertson resultaten zodat een zoekmachine een duidelijke voorkeur voor een specifieke kandidaat voor verkiezingen aangaf, op basis van rangschikking in de zoekresultaten. Respondenten die voor de zoekopdracht geen specifieke voorkeur voor een kandidaat uitspraken, bleken erna significant meer voorkeur te

vertonen voor de kandidaat die 'toevallig' telkens boven aan de rangschikking verscheen. De meerderheid van de respondenten die vooringenomen resultaten zag, had niet eens door dat de rangschikking gemanipuleerd was. Deze experimenten leggen de gevaren bloot: wie algoritmen goed weet te bespe-
len, kan gedachten beïnvloeden.

Via de zoekmachine van Google informeren talloze mensen zich dagelijks over de wereld. Bovendien heeft het bedrijf ook Gmail, Android, YouTube, Waze, ... in handen. Hoe meer informatie over ons bekend is, hoe persoonlijker en gericht algoritmen ons kunnen sturen. De mens is tot vrijheid veroordeeld, stelde Jean-Paul Sartre. Maar je gedrag en keuzes zijn vaak minder vrij dan je denkt. Kocht je het product omdat het je werkelijk 'het beste' leek of omdat het 'toevallig' bovenaan verscheen bij Google Shopping?

TECHNOLOGISCHE ÉN ETHISCHE VOORUITGANG

De laatste generatie die in het Westen nog een onderscheid kan maken tussen online en offline leeft vandaag. Kinderen, tieners en twintigers leven al online. Samen dragen we de verantwoordelijkheid voor hoe we met dit kantelmoment omgaan. De besproken voorbeelden onthullen hoe centrale ethische waarden zoals privacy, waardigheid, vrijheid en autonomie onder druk staan. Onze bezorgdheid moet bijgevolg niet enkel gaan naar het beschermen van data, maar ook naar het beschermen van onze ethische waarden. We dienen ons collectief beter te informeren over hoe informatie aan ons wordt voorgeschoteld. En tegelijkertijd moeten we ook de hand in eigen boezem durven te steken als het gaat om de verspreiding van informatie, zoals foto's, filmpjes en tweets. De roep om kritisch denken en mediawijsheid, voor jong en oud, kan niet luid genoeg klinken. Een belangrijke taak is weggelegd voor het beleid en het onderwijs, om het ethisch bewustzijn hierover van kindsbeen af te versterken, maar ook voor onszelf. Enkel door bewustwording van de problemen kun je ze aanpakken.

KATLEEN GABRIELS

© SASKIA VANDERSTICHELE

Katleen Gabriels (Hasselt, 1983) werkt als assistant professor aan de Technische Universiteit Eindhoven (TU/e) en als gastdocent aan de Vrije Universiteit Brussel (VUB). Zij is gespecialiseerd in media- en computerethiek. In haar onderzoek bestudeert ze de relatie tussen hedendaagse technologie en moraliteit. Katleen is auteur van 'Onlife. Hoe de digitale wereld je leven bepaalt' (Lannoo), dat door Liberales werd uitgeroepen tot 'Boek van het jaar 2016'.

Het internet vergeet niet

Privacy is in deze tijden van online werken en leven, sociale media en permanente datakoppeling een gigantisch issue. Beseffen we welke informatie er over ons circuleert? Hoe kwetsbaar zijn we voor misbruik? Ontwikkelen we als bewuste gebruiker de juiste privacyreflexen? Caroline De Geest, woordvoerder van de dienst Juridische Zaken bij de Privacycommissie, vertelt hoe zij onze privacy op het web beschermen.

HET VRIJE WOORD: Welke Belgische en Europese wetteksten spelen een rol in het privacy- en veiligheidsverhaal? Hoe informeren en sensibiliseren jullie daar rond?

CAROLINE DE GEEST: De Belgische Privacywet van 8 december 1992 en de Europese Databeschermingsrichtlijn 95/46 zijn het meest relevant. Vanaf mei 2018 zal er een nieuwe wetgeving van toepassing zijn, namelijk de Algemene Verordening Gegevensbescherming. We informeren over de basisbeginselen via twee websites: onze eigen algemene website en de jongerensite 'ik beslis'. Die laatste is erop gericht vooral jongeren, ouders en leerkrachten te informeren over de basisprincipes. Wij plaatsen daarop ook lesmateriaal, bijvoorbeeld de lespakketten 'Net op 't Net' en 'Recht op afbeelding'. We voorzien ook in posters en flyers en organiseren sensibiliseringsevents zoals lezingen of het jongerenparlement.

Wat is de top 3 van uitdagingen en problemen inzake het gebruik van sociale media waarmee de Privacycommissie geconfronteerd wordt?

Het grootste probleem betreft de content die door gebruikers zelf gepost wordt: foto's van kinderen gepost door een ex-echtgenoot, foto's van dieven uit camerabeelden gepost door handelaars, gebruik van posts van werknemers door een werkgever in het kader van een tuchtprocedure enz. Daarnaast zijn er natuurlijk de meer fundamentele uitdagingen. Het hele verhaal van de datr-cookie van Facebook die het surfgedrag van gebruikers en niet-gebruikers opvolgt, is er een voorbeeld van.

Vaardigt de Privacycommissie richtlijnen uit naar scholen op het vlak van informatieveiligheid?

Specifiek naar scholen en directies hebben we op dat vlak geen richtlijnen. Wel zijn er zeer algemene, die handelen over alle belangrijke aspecten in het informatieveiligheidsbeleid van een organisatie: e-mailgebruik, USB-sticks, wachtwoorden enz.

“De content die door de gebruikers zelf gedeeld wordt, is het grootste probleem.”

Wat is het 'recht op vergetelheid' en in hoeverre krijgt de Privacycommissie hiermee te maken?

Het recht op vergetelheid betekent dat men kan vragen zijn/haar persoonsgegevens, bijvoorbeeld persoonsgegevens in de vorm van foto's of filmpjes, niet langer te verwerken op een bepaalde website om zogenoemde zwaarwegende en gerechtvaardigde redenen. Er moet dus een goede en gegronde reden zijn om de verwijdering te vragen. Hoewel dit recht van groot belang kan zijn voor onze kinderen en jongeren, komt het in ons huidige digitale tijdperk steeds meer onder druk te staan. Vergeten is menselijk, maar het internet vergeet absoluut niet: meningen, foto's, filmpjes en dergelijke blijven daar staan. Maar het gaat ook verder: het Europese Hof van Justitie oordeelde een tweetal jaar geleden dat het recht op vergetelheid ook behelst dat je zoekmachines zoals Google kan vragen om verouderde zoeklinks over jezelf uit haar ranking te wissen.

In welke mate kunnen ouders een rol opnemen in het privacy- en veiligheidsverhaal?

Ouders kunnen een cruciale rol spelen door jongeren te informeren over de risico's die gepaard gaan met het gebruik van socialenetsites en door hen te stimuleren om er verantwoordelijk mee om te springen. Het is belangrijk dat

ouders hun kinderen begeleiden in het beveiligen van hun onlineapparaten, bij het uitleggen van de vaak moeilijke privacyverklaringen en zo meer. Het doorgeven van het privacybewustzijn is een belangrijke stap, maar ouders moeten dan natuurlijk zelf voldoende de risico's van het net kennen en privacybewust zijn. De 'sharenting'-problematiek, het delen van foto's en filmpjes van je kinderen op social media, vaak zonder dat zij daarmee instemmen, leert ons dat dit niet altijd het geval is. Wanneer ouders echter in gesprek gaan over het al dan niet verspreiden van foto's, dan leren ze kinderen dat met privacy respectvol omgesprongen moet worden. Ze hebben hier zeker een voorbeeldfunctie te vervullen. Daarnaast moeten zij hun kind goed opvangen en begeleiden als het slachtoffer werd van bijvoorbeeld cyberpesten als gevolg van een gedeelde foto, of wanneer een sextingervaring verkeerd loopt. Jongeren experimenteren immers ook online.

Kent België veel rechtszaken vanwege ouders of leerkrachten over privacy-schending via sociale media?

In België komt het meestal niet zo ver. Met bemiddeling kom je al een heel eind. Vele privacyinbreuken worden ook onbewust gepleegd, omdat iemand bijvoorbeeld niet wist dat bepaalde informatie niet zomaar verspreid mocht worden. Wanneer je in gesprek gaat met de betrokkene, is er meestal wel begrip om de beelden of gegevens offline te halen.

“Vele privacyinbreuken worden ook onbewust gepleegd.”

Wat waren de belangrijkste conclusies en aanbevelingen rond sociale media vanwege het jongerenparlement dat de Privacycommissie organiseerde?

Het jongerenparlement had één specifiek thema, met name het recht op afbeelding. Het ging dus enkel over het verspreiden van beeldmateriaal online. Er werden wel aanbevelingen geformuleerd

rond 'sharenting' en het verspreiden van beeldmateriaal op sociale media. Zo vroegen jongeren om de toepassing van het toestemmingsprincipe, het beslissingsrecht, en betere begeleiding bij problemen veroorzaakt door de verspreiding van beeldmateriaal. Ook leeft de vraag naar meer sensibiliseringscampagnes hieromtrent.

Is er nog een speciale publiekscampagne op til?

De 'ik beslis'-campagne 'Recht op afbeelding' was de eerste winnaar van de M-Award voor Mediawijs Onderwijs. Momenteel zijn we druk bezig met de bekendmaking van de nieuwe privacyverordening. Omdat die in mei 2018 van toepassing zal zijn, is het belangrijk dat bedrijven en burgers, dus ook jongeren, erover geïnformeerd worden. Wij informeren betrokken sectoren via richtlijnen en brochures, maar willen ook werk maken van een privacyverordening in kindertaal, waarbij we de voornaamste regels van de nieuwe verordening begrijpelijk uitleggen.

SIEN SIMOENS

INTERESSANTE LINKS:

Privacycommissie:
<https://www.privacycommissie-on.be>

Jongerenwebsite Privacycommissie: <https://www.ikbeslis.be>

Aanbevelingen Jongerenparlement: <https://onderwijs.ikbeslis.be/sites/default/files/Aanbevelingen%20dhr.%20Tommelein%20-%20Final.pdf>

EMSOC Toolkit voor het meten van sociale mediageletterdheid:

<https://mediawijs.be/tools/emsoc-toolkit-meten-sociale-mediageletterdheid>

<https://onderwijs.ikbeslis.be/ikbeslis-wint-m-award>

Socialemedia-opvoeding en privacy: de GO!-aanpak

Sofie De Cupere is mediacoach bij de pedagogische begeleidingsdienst en Kevin De Ridder is digitale content & community manager bij de communicatiedienst van het GO! Onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap. Zij verduidelijken wat het GO! onderneemt rond mediaopvoeding en privacy.

“We beklemtonen het belang van een antipestbeleid met daarin aandacht voor cyberpesten.”

HET VRIJE WOORD: Welke rol speelt het Huis van het GO! op het vlak van mediaopvoeding en ICT-integratie?

GO!: Het GO! zet in op mediaopvoeding aan de hand van nascholingen rond mediawijsheid en nieuwe media. Het ondersteunt leerkrachten en directies bij de integratie van de eindtermen met betrekking tot mediagebruik en ICT-integratie. Voor het basisonderwijs werd recent een nieuw leerplan media gepubliceerd met daaraan gekoppeld een apart nascholingsaanbod, met een basisopleiding rond visie en twee specifieke luiken: 'Participeren aan sociale netwerken' en 'Een boodschap creatief en aantrekkelijk overbrengen aan anderen'.

Naast deze ondersteuning zijn we gestart met het project GO! 3.0, dat onderzoekt hoe leerlinggecentreerd flexibel leren en de leerkracht als leercoach kunnen worden ondersteund door innovatieve software. Daarin maakt het GO! leerlingen bewust van hun 'digital user experience' door hen in te zetten als co-designer van innovatieve tools. Denk aan ontwerprobremen detecteren, pro-

totypes tekenen etc.

Welke tools hebben jullie om leerlingen te leren veilig en kritisch om te gaan met sociale media?

Scholen kunnen gebruikmaken van onze publicatie 'Sociale media op school', waarin we de kansen en de uitdagingen van sociale media voor het onderwijs belichten. De leerkrachten die de nascholingen volgen, krijgen concrete tips om met hun leerlingen aan de slag te gaan. We verwijzen vaak door naar andere instanties zoals mediawijs.be en clicksafe.be. We promoten bestaande campagnes zoals de Digitale Week.

Welke aandacht is er voor het wettelijk kader en de deontologische aspecten rond het werken met en gebruik van sociale media?

We reiken onze scholen een gedragscode 'Sociale media voor leerkrachten' aan, waarbij we tien tips geven om veilig met sociale media om te gaan. Via GO! Pro, ons online kennisplatform voor onderwijsprofessionals, bieden we informatie aan over bewust met informatie en veilig met wachtwoorden omgaan. Scholen kunnen via hun aanspreekpunt informatieveiligheid van de scholengroep vragen stellen aan de informatieveiligheidsconsulent van het GO!. Deze neemt ze samen met de jurist met expertise op vlak van wet- en regelgeving rond bescherming van de persoonlijke levenssfeer op.

Met welke incidenten rond veiligheid en grensoverschrijdend gedrag inzake sociale media kreeg het GO! al te maken?

We beklemtonen het belang van een antipestbeleid, met daarin ook aandacht voor cyberpesten. Er is een algemeen informatieveiligheidsbeleid voor het GO! en scholen moeten eveneens een beleid hebben rond het omgaan met veiligheidsincidenten. Incidenten worden gemeld aan de aanspreekpunten informatieveiligheid van de scholengroepen.

Er wordt hiervoor ook gebruikgemaakt van 'lerende netwerken'. Er is een netwerk 'Nieuwe media', bestaande uit voornamelijk ICT-coördinatoren van de scholengroepen waar dergelijke thematiek besproken wordt.

Welke inhoud komt er aan bod in de GO!-nascholing 'Mediawijs'?

De nascholing is opgevat als een interactieve en dynamische sessie vol praktische tips en weetjes. We koppelen theorie aan praktijk. We belichten wat mediawijsheid is en hoe je het in de praktijk kan brengen. Welke sociale media er zijn en wat ze kunnen betekenen voor jouw school of organisatie. Wat portretrecht en auteursrecht is. Wat online wel en niet is toegestaan. Hoe je je leerlingen en collega's concreet kan helpen om sociaal en wijs om te gaan met media.

“Het GO! maakt leerlingen bewust van hun 'digital user experience'.”

Zijn er specifieke aanbevelingen aan de ouders en betrokken volwassenen?

Onze ouderkoepel, GO! ouders, biedt vormingen aan voor ouders rond het gebruik van digitale communicatie, waaronder sociale media, om vanuit de ouderwerking met de andere ouders te communiceren. Verder verwijzen we door naar medianest.be en de vormingen 'Veilig online', georganiseerd door de Gezinsbond in samenwerking met Child Focus.

Is er ook speciale aandacht voor het gebruik van tablets, laptops etc. en de veiligheidsrisico's die deze inhouden?

Er wordt vanuit het Huis van het GO! sterk geïnvesteerd in de uitvoering van een algemeen veiligheidsbeleid. In dat kader loopt een traject naar alle scholengroepen, waarin op basis van een risicoanalyse gewerkt zal worden aan sensibilisering rond veiligheid en privacy, actieplannen om risico's te verkleinen, het uitschrijven van policy's rond veilig gebruik van IT-middelen zoals laptops en tablets en het aanreiken van instrumenten om dit te beheren, de zogenoemde mobile device managementsystemen.

SIEN SIMOENS

GO!

Huis van het GO!
Willebroekkaai 36, 1000 Brussel
T. 02 790 92 00
info@g-o.be

MEER INFO:

Tien tips om veilig om te gaan met sociale media voor leerkrachten:
<http://pro.g-o.be/blog/Documents/ge-dragcodesocialemedialeerkrachten.pdf>

'Ik beslis', platform gefundeerd op het uitgangspunt dat de bescherming van de privacy van onze kinderen en jongeren pas dan kan slagen wanneer zij zich bewust zijn van hun privacy en van die van anderen:
<https://onderwijs.ikbeslis.be/>

Clicksafe:
<http://www.childfocus.be/nl/preventie/clicksafe-veilig-internetten>

Nascholing GO! 'Mediawijs': <http://pro.g-o.be/kalender/detail/2753/4477>

Iedereen mediawijs!

ANDY DEMEULENAERE: Mediawijs is het Vlaams Kenniscentrum Mediawijsheid. We werken aan het verhogen van de mediawijsheid in Vlaanderen. Mediawijsheid is het actief, creatief, kritisch en bewust omgaan met alle media, van krant en tv tot sociale media en smartphones. Daarrond willen we iedereen zo goed mogelijk helpen participeren. We doen dat via campagnes en communicatie rechtstreeks voor burgers en via empowerment van onder anderen leerkrachten, jeugdwerkers en bibliotheekmedewerkers. We zetten samenwerkingen op met de belangrijkste onderwijsinstaties (o.a. het Vlaamse ministerie, CANON Cultuurcel en de VLOR) en de onderzoekswereld (universitaire onderzoekscentra zoals MIOS (UAntwerpen), SMIT (VUB), Mintlab, CITIP (KU Leuven) en de Expertisecel Empowering People (UCLL), maar ook met het sociaal-cultureel werk, welzijnswerk (denk aan Child Focus, Cultuurconnect, Medi-araven en Linc vzw) en de mediasector (o.a. de VRT en Medianet Vlaanderen). Met hen werken we projecten, tools, campagnes en vormen uit. We inspireren, connecteren en ondersteunen iedereen die in Vlaanderen aan mediawijsheid wil werken. Ons Kenniscentrum bestaat uit een projectteam bin-

nen het digitaal innovatiecentrum imec vzw, gesubsidieerd en aangestuurd door Vlaams minister van Media Sven Gatz.

“Mediawijsheid is het actief, creatief, kritisch en bewust omgaan met alle media.”

HET VRIJE WOORD: We horen veel bezorgdheden over jongeren en sociale media. Ervaren jullie dit als terecht? Jongeren en hun begeleiders zijn een belangrijk onderdeel van onze werking, vooral omdat er nu eenmaal veel mensen met jongeren aan de slag gaan: scholen, het jeugdwerk, de bijzondere jeugdzorg, opvoedingsondersteuners, ouders, ... Er is dus een enorm grote groep mensen die met vragen zit over hoe hun kinderen met media aan de slag moeten. Er speelt natuurlijk ook een derdepersoonseffect: we denken altijd dat media op anderen veel meer slechte effecten hebben dan op onszelf. Vooral bij kinderen en jongeren schieten we dan in paniek. Soms terecht, soms ook

Victim blaming, gaybashing, haatspraak, niet zo'n fraaie termen die voorkomen in verband met de sociale media. Andy Demeulenaere is algemeen coördinator van Mediawijs. Deze instantie heeft inzake sociale media een sleutelrol in het Vlaamse landschap.

niet. Jongeren zelf vinden volgens een VRT-onderzoek vaak dat de generatie van hun ouders dringend beter moet leren omgaan met sociale media. Ze willen namelijk niet dat hun ouders hen zomaar taggen in foto's die ze belachelijk vinden of opmerkingen maken die al hun vrienden kunnen zien. En ze vinden ook dat die generatie te vlug ruzies met familie of burens begint uit te vechten op sociale media. Ze leren nu, net zoals voor de meeste zaken, vooral zelf en via leeftijdsgenoten hoe ze met sociale media moeten omgaan. Technisch, hoe ze de knoppen kunnen gebruiken, gaat hen dat makkelijk af, maar wat kritisch gebruik betreft, kunnen ze nog veel van hun (groot)ouders leren. Die houden zich echter vaak in omdat ze niet zo goed weten hoe het technisch werkt. Een gemiste kans? Ja, want het is erg belangrijk dat ze blijven praten over wat hun kinderen online doen en daar afspraken over maken. Interesse tonen, meekijken en meespelen, en vooral vermijden dat je kinderen bang zijn om te praten als ze online iets of iemand vreemds tegenkomen.

Bieden jullie materiaal aan voor leerkrachten? Op mediawijs.be vinden leerkrachten

zowel thematische achtergrond dossiers, mediafragmenten van VRT en VTM bruikbaar in de les, tools zoals lessenspakketten of educatief materiaal, organisaties waar ze terecht kunnen en voorbeelden van hoe anderen het aanpakken. Inhoudelijk heel ruim: van privacy, over reclame, naar hoe media gemaakt worden. Onlangs staken we al ons materiaal over drie thema's in een aparte verpakking: op tegencyberpesten.be vind je alles over preventief werken tegen cyberpesten op school, op gamesindeklas.be vind je info over werken met games in de klas en op lerenmetbeelden.be lees je hoe we meer aandacht kunnen geven aan kritisch en creatief omgaan met beelden. Voor elk thema werkten we ook een Mediawegwijzermagazine uit.

“Er is vrijheid van meningsuiting, maar schelden is te gemakkelijk en haten is geen mening.”

Van welke projecten kan het algemene publiek jullie kennen?

Vorig najaar lanceerden we twee grote acties: Medianest.be en de No Hate Speech Movement. Voor ouders zetten we de website medianest.be online. Daar vinden zij heel veel informatie over hoe ze in opvoedingssituaties kunnen omgaan met media, met speciale aandacht voor games en cyberpesten. Meer dan twintig partnerorganisaties werkten hieraan mee. De Gezinsbond en Linc vzw nemen de inhoud mee in vormen voor ouders en opvoedingsprofessionals. Op de Internationale Dag van de Mensenrechten, 10 december, schoten we de Vlaamse versie van de Europese No Hate Speech Movement in gang in de Dossinkazerne. Ondertussen onderschreven ruim 75 organisaties de campagne, van de Vlaamse jeugdbewegingen tot de Koninklijke Belgische Voetbalbond. De campagne wil mensen vragen om te re-

ageren op haatspraak. Steeds meer lijken sommigen het normaal te vinden om anderen online in een hokje te stoppen en hen dan te beledigen of te bedreigen. Misschien omdat ze online meer anonimiteit of met meer afstand kunnen reageren, maar dat doet er eigenlijk niet toe. Terwijl we enkele jaren geleden vooral bezorgd waren over gaybashing, zijn nu vluchtelingen, moslims en iedereen die iets aanklaagt kop van Jut. Er is vrijheid van meningsuiting, maar schelden is te gemakkelijk en haten is geen mening. Onderzoek toont dat steeds meer mensen hun mening niet meer durven uit te drukken omdat ze bang zijn overspoeld te worden door haatspraak, en hoe dergelijke discriminatie mensen in handen van extremisten duwt. Voor ons in het duidelijk: het ene mensenrecht, de vrije meningsuiting, wordt begrensd wanneer het andere mensenrechten of de rechten van andere mensen schaadt, en dat doet haatspraak wel degelijk.

Zien jullie nog belangrijke trends waarmee we rekening moeten houden?

Jazeker. Eén duidelijke trend is victim blaming. Je ziet het bij haatspraak: vaak vinden mensen dat wie geïsoleerd wordt, er maar tegen moet kunnen of zich moet aanpassen, terwijl het de haatspreker is die in de fout gaat.

Hetzelfde zie je bij sexting. Seks is niets om je over te schamen. Dat uitgangspunt is iets waar heel wat preventiewerkers nu al tientallen jaren aan werken, maar mensen blijven in dezelfde valkuil trappen. Dat mensen elkaar een uitdagende foto of een filmpje willen sturen, is niet verkeerd. Dat ze elkaars vertrouwen beschamen door die ongevraagd door te sturen, online te plaatsen of door onschuldige beelden te seksualiseren en ongepaste opmerkingen te maken, is dat wel. Toch denken de meeste mensen: 'ze moesten maar niet zo dom geweest zijn' ... en lachen smakelijk mee. Een andere belangrijke trend is het gebruik van big data en alle technische innovaties die dit met zich meebrengt in elk domein van ons leven. Smart cities, the internet of things, e-health, reclame, ... Daarbij is telkens sprake van het gebruik van gegevens en voorkeuren die mensen, vaak onbewust, doorgeven.

“Vaak vinden mensen dat wie geïsoleerd wordt, er maar tegen moet kunnen.”

Welke plannen heeft Mediawijs voor 2017? In 2017 zetten we verder in op alles rond media en diversiteit en op nieuws- en informatiegeletterdheid. Voor de No Hate Speech Movement startte in februari een vloggerswedstrijd. Jongeren die graag YouTube-filmpjes ineenboksen roepen we, in samenwerking met De Ambrassade, Mediaraven, YouTube en MNM, op om zo'n video over haatspraak te maken. En samen met de Vlaamse Nieuwsmedia maken we van de Vlaamse scholenactie 'Kranten in de Klas' het nieuwe en verbrede 'Nieuws in de Klas'. We gaan op zoek naar hoe jongeren zich op een goede manier kunnen informeren en helpen hen omgaan met nieuws, nieuwsbronnen en bedrieglijke informatie.

SIEN SIMOENS

MEER WETEN?

Medianest: <https://www.medianest.be> en de No Hate Campagne: <https://nohate.mediawijs.be>

Fiches 'Mediawijs Online': <https://mediawijs.be/tools/fiches-mediawijs-online>

Roadmap voor sociale mediawijsheid: <https://mediawijs.be/sites/default/files/artikels/bestanden/roadmap.pdf>

'Praktische gids voor het gebruik van sociale netwerksites. Je rechten en plichten eenvoudig uitgelegd': https://mediawijs.be/sites/default/files/artikels/bestanden/praktischegids_layout_wauterslievens.pdf

EHBO KIT voor privacy & sociale media zie pag. 52

- [illegible]

Tem je digitale krokodil

Christine Wittoeck is bezieler van Digital Detox Academy, entert(r)ainer bij Samurai@Work en auteur van 'Start to Digital Detox'. Florence Pérès is trainer-coach bij Better Minds at Work, gediplomeerd mindfulnesstrainer en gespecialiseerd in stresshantering en burn-outpreventie. Op 21 maart verscheen bij Lannoo haar boek 'Digital detox'. We spraken beide dames over het verband tussen digitale mediastress en burn-outs.

HET VRIJE WOORD: Christine, in hoeverre hield jouw burn-out verband met een overdreven gebruik van 'mobile devices' en het bijblijven met allerhande digitale media?

CHRISTINE WITTOECK: Eind 2010 kreeg ik de diagnose 'burn-out'. Drie jaar later had ik een nieuwe carrière, meer inzicht in mijn talenten en passies en weer heel veel zin in het leven. Tijdens mijn hersteltraject manifesteerde zich een belangrijke handlangster van mijn burn-out, die ik 'digitale onrust' noemde. Dat was niet de oorzaak, maar eerder de brandstof voor mijn burn-out, een energievreter die mijn al uitgebrande lichaam en geest verder uitputte. Ik was altijd al gefascineerd door digi-

“Dagen dat je thuis komt, veel energie kwijt bent en het gevoel hebt dat je niets gedaan hebt.”

Digitale communicatie en werkmiddelen, wilde ze gebruiken en gebruikte ze ook te veel. De eerste 25 jaar van mijn carrière stond ik professioneel midden in de digitale (r)evolutie. Het internet en zijn hulpmiddelen werden ideale handlangers van de hoofdrolspelers in mijn burn-out-verhaal. Voor mijn 'perfectionist' was het

een oneindig vat van informatie die ik ter beschikking had om tot in de perfectie te blijven zoeken naar het juiste resultaat, die 'final touch', die referentie om aan te tonen dat wat ik vertelde correct was. Voor mijn 'controlefreak' waren de mogelijkheden van e-mail en de digitale agenda een onuitputtelijke bron: ik kon 24/7 alles noteren, verwerken, in Excel steken, nog eens controleren, berekenen, verifiëren. Voor mijn 'pleaser' bracht het altijd bereikbaar zijn de illusie dat ik nog veel meer voor veel meer mensen kon doen. Nog meer mensen helpen, nog beter mijn tijd in 36 stukjes verdelen en mezelf dus nog meer bewijzen in een poging om toch zo veel mogelijk mensen gunstig te stemmen.

SCHULDGEVOEL

Digitale onrust uitte zich onder andere in een schuldgevoel als ik gemiste oproepen had op mijn gsm of niet binnen twee uur een e-mail had beantwoord. En in vermoeidheid, wanneer ik weer eens uren digitaal was blijven timmeren aan documenten, spreadsheets en presentaties. Ik leed aan angstgevoelens als ik mijn gsm niet vond, was er letterlijk onafscheidelijk mee verbonden. De gevolgen: geen focus op het echte werk, kribbig tegenover familie, vrienden en collega's, te weinig slaap, enzovoort. Daarom heb ik 'Start to Digital Detox' gecreëerd, vanuit mijn verlangen om op een gezonde en evenwichtige manier digitaal te kunnen werken en communiceren.

“De kracht die onze huidige technologie ons geeft is vaak ook de valkuil die onze energie opvreet.”

Florence, hoe ontdekte jij het verband tussen burn-out en digitale overconsumptie?

FLORENCE PÉRÈS: Hoewel deze al langer bestaan, ben ik ervan overtuigd dat onze hyperconnectiviteit een grote rol speelt in het toenemen ervan. Ik spreek dan wel van 'technostress', verwijzend naar de oorzaak van die specifieke stress, maar het resultaat is evenzeer 'stress'. Naast aspecten zoals werkonze-kerheid, terreurdreiging, de te snel veranderende maatschappij, prestatiedruk, files, ... komt er een belangrijke factor bij die ons op elk moment van de dag – en die bij de meeste actieve professionals van nu – stress induceert: namelijk onze 'devices'.

REPTIELENBREIN

Wanneer we voortdurend geconnecteerd zijn, gebeuren er een aantal zaken in ons lichaam. Diep in de hersenen zit het oudste stuk van ons brein, het reptielenbrein, dat we gemeen hebben met

zowel zoogdieren als reptielen. In dit breindeel worden onze reflexen en meest primitieve gedragingen gestuurd, zoals onze zoektocht naar voedsel. Het heeft controle over vitale functies zoals onze hartslag, ademhaling en het handhaven van de interne balans. De reacties uit dit breindeel zijn instinctief en automatisch. Om onze overleving te waarborgen heeft het een geweldig verdedigingsmechanisme ontwikkeld: 'vechten of vluchten' – de stressrespons die in een fractie van een seconde in werking treedt door een adrenalineshot. Het jongste deel van het menselijk brein is de neocortex waardoor we taal beheersen, gedachten vormen, logisch kunnen denken, waar ons ethisch en empathisch vermogen zetelt, waar we bewust zijn en bewuste motorische controle hebben.

De neocortex is in normale omstandigheden in staat impulsen van het reptielenbrein in te tomen. Bij overbelasting door voortdurende prikkeling en 'information overload', zoals wanneer we hypergeconnecteerd zijn, raakt deze oververmoeid en kan hij zijn besturende functie minder uitoefenen. Het onvermoeibare reptielenbrein neemt dan de scepter over: we worden reactiever en impulsgegreven. We zitten in stressmodus. Stress wordt hier simpelweg getriggerd door een neocortex die niet meer in staat is om de controle te behouden. Bovendien is het reptielenbrein gek op multitasken. Het is dus een vicieuze cirkel.

Maar dat is nog niet alles. Omdat ons dagelijks stressniveau al zo hoog ligt, zijn de meeste mensen erg gevoelig voor uitdagingen en prikkels. En precies daar speelt ons digitale leven een extra belastende rol: telkens wanneer we een sms krijgen, er zich breaking news aandient, we een pushbericht krijgen van een update voor een app, stroomt de adrenaline en moeten we reageren. Je digitale krokodil denkt: wat is dit, is dit gevaarlijk, moet ik hier iets mee doen? Daarnaast zijn angstgedachten de oorzaak van extra adrenaline: het zou ernstig kunnen zijn, mijn zoon is op pad, ik moet meteen kijken naar dat sms-berichtje ... We zijn pas gerustgesteld als we het bericht hebben gelezen.

“Het is gemakkelijk om op alles 'ja' te zeggen, maar je moet keuzes maken wil je niet de controle verliezen.”

Ten slotte is er nog de al dan niet reële druk bij kenniswerkers om hun mailbox voortdurend te checken voor het geval er een dringend mailtje binnenkomt of de baas ons nodig heeft of ...

FANTOOMTRILLEN

Christine, wat zijn volgens jou de symptomen van digitale mediastress?

CW: Enkele voorbeelden zijn de onweerstaanbare drang om een nieuwe like of een whatsappje in je vriendengroep te checken, ook wel FOMO (fear of missing out) genoemd; verloren lopen in de verfraaiingswerken van je powerpoint terwijl je de inhoud nog niet klaar hebt; fantoomtrillen: grijpen naar je telefoon, ervan overtuigd dat hij in je achterzak of binnenzak zit, terwijl het eigenlijk leuk is die je brein niet meer als dusdanig herkent. Of je mailapplicatie continu hebben openstaan, waardoor je instant bereikbaar bent en je focus niet op je echte werk ligt – dat zijn de dagen dat je thuiskomt, veel energie kwijt bent en tegelijkertijd het gevoel hebt dat je niets hebt gedaan. Digitale onrust is kortom de verleiding tot afleiding van digitale communicatie, beschikbaarheid en informatiestroom. Hiermee bedoel ik dat de kracht die onze huidige technologie ons geeft, vaak ook de valkuil is die onze energie opvreet en dus stress bezorgt.

Wat zijn digitale touchpoints?

FP: Een touchpoint is een virtueel of reëel raakpunt waar we in contact of interactie treden met de buitenwereld, zoals je mailprogramma op je laptop en Messenger op je smartphone, maar ook handenvrij bellen in de wagen, een skype-meeting, ... De reden waarom we zo vaak hypergeconnecteerd zijn, te lang online blijven, is mede ingegeven door het feit dat we niet de juiste touchpoints gebruiken. Zo e-mailen we bijvoorbeeld voor zaken die totaal niet geschikt zijn hiervoor – denk maar aan het afzeggen van een afspraak op het laatste moment of een emotioneel beladen gesprek. Dit creëert overload – ik noem dat de e-mailsoep – en een constante druk om je mailbox te checken. Andersom gebruiken we soms te veel touchpoints, waardoor we door de bomen het bos niet meer zien: verschillende collaboratieplatformen, chatsystemen, ... Je moet dan alles ook opvolgen. Door bewuster met touchpoints om te gaan, rekening te houden met hun specifieke eigenschappen en met onze doelstellingen, kunnen we veel technostress vermijden en orde krijgen in de digitale chaos.

NOMOFOBIE

Zijn de stressvalkuilen sterk uiteenlopend per generatie?

CW: De mate van digitale onrust hangt af van verschillende factoren. Voor één persoon kan de verleiding van Facebook voor stress zorgen, voor een ander helemaal niet. De generatie van 40-plussers lijkt vatbaarder, of beseft beter dat er toch iets schort. Digitale onrust kan ook het gevolg zijn van het niet begrijpen van of geen interesse hebben in technologie, of gepusht worden door de omgeving. Bij de generatie van 18- tot 25-jarigen zie ik twee grote tendensen. De eerste groep loopt helemaal verloren en plakt vast aan de smartphone. Het is onderdeel van hun leven, beheerst hun sociaal leven. Paniek regeert als ze hun smartphone niet vinden. En extreme cases vallen onder de term 'nomofobie': de fobie van geen mobiele verbinding te hebben. De tweede groep gebruikt hem zeer bewust, ze communiceren via privégroepen, maken duidelijke afspraken en zijn fan van JOMO (joy of missing out). Heel veel hangt af van de opvoeding, hoe ze hun ouders zien omgaan met technologie en hoe digitale middelen op een gebalanceerde manier worden gebruikt op school.

“Het gaat erom stil te staan bij je digitale gebruik en bewust keuzes te maken.”

We zien zelfs dat mensen verslaafd raken aan selfies en daarvoor domme dingen doen. Wat zegt dat over ons zelfbeeld, zijn we te veel bezig met imagebuilding?

FP: Dat is zeker zo. Ik denk echter niet dat dit ontstaan is door de popularisering van smartphones. De trend om meer zelfbewust te zijn en veel belang te hechten aan uiterlijk en imago is al veel langer bezig. Door sociale media en mobiele toestellen is dat fenomeen echter wel exponentieel toegenomen.

KWETSBARE DOCHTERS

Jongeren zijn hier extra kwetsbaar omdat hun zelfbeeld voor een groot stuk afhangt van de goedkeuring en bevestiging van hun peers. Mijn dochter van 11 is bijvoorbeeld enorm bezig met musical.ly, een sociaal videokanaal waarop vooral jonge meisjes filmpjes van zichzelf posten op korte muziekfragmenten. Ze kijkt dan vooral uit naar het aantal likes dat ze krijgt. Gelukkig heeft ze voldoende zelfvertrouwen zodat reacties haar niet te veel beïnvloeden, maar het kan nefast zijn voor de eigenwaarde van een kind. Zolang het leuk blijft en met goede bedoelingen gebeurt, lijkt een selfiecultuur me niet verkeerd. Zodra het een obsessie wordt, lijkt het me geen goede zaak meer. **W**at hebben oosterse technieken te bieden als tegenwicht?

FP: De meeste mensen kennen het warme en gelukzalige gevoel wel van het kijken naar een mooie zonsondergang. Dat gevoel kunnen we vaker oproepen door alledaagse dingen met aandacht te doen. We leren dan bovendien dingen opmerken die we anders zouden missen. Dat is heel bondig samengevat waar oosterse technieken over gaan, en mindfulness is de verwesterlijkste vorm. Simpel, maar niet eenvoudig – we zijn immers voortdurend in beslag genomen door onze to-dolijst, de ratrace en uiteraard ... door onze schermen. Daardoor leven we niet in het nu, maar op automatische piloot. Het lijkt alsof we geen grip hebben op ons leven, we voelen ons rusteloos, gejaagd, vaak ontevreden. Als je aandachtig bent, zul je veel minder geneigd zijn je te verliezen in digitale afleidingen en verlokkingen. Je zult ook niet langer onbewust naar je smartphone grijpen, aangezien je bewuster omgaat met je eigen gedrag.

Hoe kunnen we kritisch omgaan met het overaanbod aan digitale mogelijkheden?

FP: Bewustzijn. Durven te kiezen voor minder; durven uit te schrijven op nieuwsbrieven, oude ongelezen mails deleten, unfrienden of weggaan van bepaalde socialemediaplatformen. Het is gemakkelijk om op alles 'ja' te zeggen, maar je moet keuzes maken wil je niet de controle verliezen over je tijd en leven. Daarnaast is het ook belangrijk om kritisch om te gaan met je touchpoints. Een mail die ongeopend

“Als de verslaafde zelf niet inziet dat er verandering nodig is, helpt zelfs mijn coaching niet.”

pend in je mailbox wacht, maakt je brein rusteloos en activeert je digitale krokodil. Iets wat afgewerkt is, wordt in ons brein geklasseerd en houdt ons niet meer bezig. Lees je je newsfeed nog voor je eerste kop koffie? Grote kans dat je brein al meteen in stressmodus schiet. Dat legt beslag op een groot stuk van je creativiteit en productiviteit. Ook ons brein heeft 'downtime' nodig om te recupereren, informatie te verwerken. Een goede nachtrust is belangrijk, maar onvoldoende. Dat is al meermaals aangetoond in studies en neuropsychologisch onderzoek. Las daarom frequent korte, digiloze pauzes in: even niets doen, wachten op de trein of in de file aan de kassa, een koffie halen, ... Allemaal zonder digitale prikkels. Mijn boodschap is niet simpelweg 'digminderen', want dat is niet zo eenvoudig. Ook niet 'geen social media meer'. Het gaat erom stil te staan bij je digitale gebruik en bewust keuzes te maken. Als je je prioriteiten voor ogen houdt, rekening houdt met monotasken, je aandachtscurve kent, stilstaat bij de eigenschappen van touchpoints en je brein de nodige digiloze rust gunt, ben je hier zeker toe in staat. Je 'tech-life balance' is echter persoonlijk: iedereen zal een eigen recept kunnen maken, naargelang zijn specifieke context.

Hebben we een verkeerd beeld van de verwachtingen rond digitale imagebuilding en beschikbaarheid?

CW: Alles draait rond twee belangrijke aspecten. Ten eerste, kiezen: zorg dat jij weet hoe je bereikbaar wilt zijn en wat internet en technologie jou brengt, zowel op privégebied als op professioneel vlak. Ik heb al coachees gehad van wie hun digitaal gedrag het gevolg was van een laag zelfbeeld. Ten tweede, communicatie over communicatie: zorg dat jouw omgeving – zowel privé als professioneel – weet hoe jij bereikbaar bent. Heb je het

liefst een sms? Of word je liever gebeld? Wat mag men van je verwachten wat betreft antwoordtijd op e-mail? En zijn daar afspraken over met je collega's? Het onlinegebeuren is niet meer weg te denken uit de huidige westerse wereld, veel business draait errond, veel sociale activiteiten, ... Niet alles is er echter afhankelijk van. Het juist gebruiken, je digitaal gedrag in een zelfzorgende houding krijgen, dat is digitale balans.

DREIGBRIEF

Verbaast het je dat er zoveel flaters worden begaan? Denk aan ondoordachte tweets, mails die verkeerd terechtkomen, gebrek aan minimale databescherming. **CW:** Het is een combinatie van het gemak waarmee informatie gedeeld kan worden, een gebrek aan bewustzijn van de impact ervan en het laagdrempelige karakter van sociale media. Vergelijk een dreigbrief 40 jaar terug met een dreigtweet vandaag: de intentie is wellicht hetzelfde, de inhoud ook, maar de draagwijdte is niet te vergelijken. Meestal beseffen we dat niet echt. Daarom benadruk ik, als ik voor een jeugdig publiek spreek, dat alles wat je post sowieso publiek is.

“Zolang het leuk blijft en met goede bedoelingen gebeurt, lijkt een selfiecultuur me niet verkeerd.”

Moeten we beter leren omgaan met de verleiding van die virtuele, parallelle wereld, waarbij sommigen zelfs het contact met hun basisbehoeften verliezen?

CW: Ik ken het fenomeen maar al te goed. Op zoek naar een leuke B&B en twee uur later heel veel informatie over de streek vergaard, misschien wel een paar schoenen besteld en twintig e-mails beantwoord, maar geen B&B geboekt. Het is net als bij een andere verslaving: als de verslaafde zelf niet inziet dat er verandering nodig is, helpt zelfs mijn

coaching niet. Daarom is ook mijn eerste hoofdstuk van het werkboek gewijd aan observatie, jezelf in kaart brengen en van daaruit beslissen wat je wel of niet wilt veranderen.

SIEN SIMOENS

'Start to Digital Detox', Christine Wittoeck, Stichting Kunstboek, 2016, ISBN 9789058565488, 128 p., € 18

'Digital detox. Minder technostress en meer focus dankzij de Touchpoints-methode', Florence Pérès, Lannoo, 2017, ISBN 9789401441988, 200 p., € 19,99

GRATIS

We geven een gratis exemplaar weg van **'Digital detox'** van Florence Pérès. Stuur hiervoor een mailtje naar sien.simoens@h-vv.be met vermelding van je adresgegevens. Misschien ben jij de gelukkige!

MEER LEZEN?

Digital Detox Academy, <http://digital-detoxacademy.eu/nl/e-zine/>
Hoe zit het met jouw digitale onrust? Doe de test: <http://digitaldetoxacademy.eu/nl/digital-detox-test/>
Nuttige apps en tools: www.digitaldetox-touchpoints.com

Onze identiteit is geld waard

De afgeleiden van de digitale wereld lijken in onze West-Europese samenlevingen 'commodities' te zijn geworden, producten zoals vele andere. Mobiele apparaten en apps worden gekocht zoals je een cd koopt of een video huurt. Ze hebben zich genesteld in ons dagelijks leven en gedrag en zijn vanzelfsprekend geworden. Het is net díé vanzelfsprekendheid die Katleen Gabriels, doctor in de Wijsbegeerte en Moraalwetenschappen (VUB), in vraag stelt in dit boek. Ze maakt er immers een punt van dat technologie niet waarde vrij is en dat we moeten durven stil te staan bij de consequenties van de digitale technologie op onze levens.

Gabriels valt niet onder de school van de sceptici die de digitale wereld maar niets vinden, omdat ze er ook de voordelen van erkent. Evenmin sluit ze aan bij hen die zweren bij digitale technologie als oplossing voor vele maatschappelijke en andere problemen. Het is juist erg verdienstelijk dat ze een objectieve analyse tracht te maken.

Gabriels heeft gelijk dat technologie niet louter technologie is. In acht hoofdstukken, geschreven in een vlotte, toegankelijke taal, tracht ze de effecten van de digitale wereld aan de oppervlakte te brengen, en ons op die manier een digitaal bewustzijn te schoppen. Ze is niet de eerste om de digitale wereld te vergelijken met de gevangenis die ooit door de Engelse filosoof Jeremy Bentham is ontworpen. Zijn Panopticon is een cirkelvormige gevangenis waarbij de gevangenen in transparante cellen langs de buitenkant zijn opgesloten en doorlopend zichtbaar zijn voor de controletoeren in het midden. De gevangenen zien hun controleurs niet en weten dus niet of ze geobserveerd worden en wanneer. Vergelijk dat met het internet dat al onze gegevens opslaat en deelt. Deze gegevens – en mensen zijn verontrustend bereid om privégegevens op het net te gooien – leiden tot een soort persoonlijke digitale identiteitskaart gevormd door het groeperen van alle informatie-elementen afgeleid uit digitaal gedrag. Dit hoeft op zich geen probleem te zijn, als dat gebeurt

met onze toestemming. We hebben echter weinig of geen zicht op wie welke informatie over ons bezit en wat ermee wordt gedaan. Dat ligt deels ook aan onszelf: we zijn nonchalant wat betreft het goedkeuren van allerlei privacyregels. Daarmee geven we onszelf weg aan allerlei commerciële organisaties en worden zelf 'commodities': onze identiteit is immers geld waard voor wie ons producten en diensten op maat wil aanbieden. Big Brother surveilleert onophoudelijk ons doen en laten. En dat is nog maar een van de talrijke aspecten waarvoor Gabriels ons waarschuwt.

“We hebben weinig of geen zicht op wie welke informatie over ons bezit en wat ermee wordt gedaan.”

Het feit dat we de talrijke voordelen van ons onlinebestaan erkennen en waarderen, mag ons niet blind maken voor de gevaren. In het laatste hoofdstuk houdt Gabriels een “pleidooi voor mondigheid en ongehoorzaamheid”. We moeten de ethische kant van ons onlineleven niet uit het oog verliezen en waarden zoals privacy, rechtvaardigheid en autonomie honoreren, stelt ze. Data moeten worden

beveiligd en lekken voorkomen. Digitale verbondenheid moet met zin voor realiteit geïnterpreteerd worden, en de technologie moet van meet af aan worden ontworpen met waarden zoals verantwoordelijkheidszin en samenwerking in gedachten. We moeten durven mondig te zijn, zelfs als dat niet conform is met het populaire digitale discours. Kortom, we moeten ‘kritische onlifeburgers’ zijn, ‘waakzaam voor zaken die de democratie ondermijnen’. Is wat mogelijk is, ook wenselijk?

De vraag naar specialisten in informatie- en computertechnologie is door de razendsnelle, doorlopende en soms verrassende digitale evoluties groter dan het aanbod. Maar “(...) ook ethicus is een knelpuntberoep”, besluit Katleen Gabriels.

EDGARD EECKMAN

Bestel nu 'Onlife' met 10% korting en gratis verzending! Surf naar www.lannoo.be/onlife en tik in je winkelmandje de kortingscode 'hvvonlife' in. Deze actie is alleen geldig via LannooShop, tot 31/08 of zolang de voorraad strekt. 'Onlife. Hoe de digitale wereld je leven bepaalt', Katleen Gabriels, Lannoo, 2016, ISBN 9789401437776, 280 p., € 22,50. Op pag. 42 van dit magazine kunt u een artikel van Katleen Gabriels over haar boek lezen.

WEERWOORD

Marc Josten is onderzoeksjournalist en hoofdredacteur bij omroep HUMAN. Hij houdt zich al jarenlang bezig met de processen die de publieke opinie beïnvloeden en bracht zo enkele spraakmakende dossiers uit. Aan de hand van historische en actuele voorbeelden legt hij in dit boek de mechanismen daarrond bloot. In een democratie hechten we met name veel belang aan de vrijheid van meningsuiting. Alle meningen bij elkaar vormen de publieke opinie, een belangrijke leidraad om beleid te maken en beslissingen te nemen. Maar waar halen we de informatie vandaan die tot een afgewogen inzicht of oordeel moet leiden? Hoe selecteren we de feiten en hoe verwerken we die? En komen deze feiten overeen met de werkelijkheid of zijn ze gemanipuleerd?

'Weerwoord. De publieke opinie', Marc Josten, De Geus, 2017, ISBN 9789044538373, 256 p., € 19,99

IK HAAT HET INTERNET

In deze grensverleggende roman worden macht en moraal in ons digitale tijdperk belicht. De auteur duikt aan de hand van enkele personages in een wereld van internetschandalen, waarin we ons intellectueel eigendom weggeven aan

Facebook en Twitter. Hij stelt de vraag wat er is gebeurd met ons engagement en onze politieke betrokkenheid. Een literair statement en sociaal manifest over internet in de meest bijtende bewoordingen. Hilarisch, feministisch en anti-kapitalistisch.

'Ik haat het internet', Jarrett Kobek, Xander Uitgevers, 2017, ISBN 9789401606240, 320 p., € 19,99

MEDIA IN BEWEGING

Iris Musschoot is zelfstandig media-professional, voorheen marketingmanager van Canvas en Ketnet en mediadocente aan Erasmushogeschool Brussel. Bart Lombaerts leerde onder meer de kneepjes van het pr- en communicatievak bij Kom op tegen Kanker. Dit werk biedt een unieke blik achter de schermen van de mediasector, met de meest recente cijfers en cases. Hoe gaan journalistieke redacties en commerciële afdelingen om met de aanhoudende maatschappelijke en technologische evoluties? Gesprekken met tientallen mediaprofessionals uit diverse gebieden dragen bij tot een heldere analyse van het functioneren van de mediasector vandaag. Kortom een overzichtelijk naslagwerk voor de professional en een logisch opgebouwd handboek voor de student, maar tevens een aanrader voor iedereen die grip wil krijgen op de veranderende media.

'Media in beweging. Handboek voor de professional', Lannoo Campus, 2017, Iris Musschoot en Bart Lombaerts, ISBN 9789401402897, 488 p., € 34,99

MEDIA ONDER DE LOEP

Het Belgische medialandschap is altijd in beweging. Spelers komen en gaan, veranderen van naam of eigenaar. Trends, zoals crossmedialiteit en convergentie, zorgen ervoor dat traditionele media opgaan in een ruimer, vaak complex medialandschap. Dit handboek schept orde in de chaos en biedt een actueel en degelijk overzicht van de Belgische mediasector. Bijkomende, uitgebreide digitale ondersteuning – voorbeelden en cases, doordenkers, ... – vind je op het online leerplatform Sofia. Dit basisboek is daarom niet enkel geschikt voor docenten en studenten, maar biedt ook leerrijk en toegankelijk leesmateriaal voor elke geïnteresseerde in media. Katheline De Lembre is docent aan de Arteveldehogeschool en gespecialiseerd in marketing en media. Ina Cool is docent Media-analyse en Communicatieonderzoek aan de Arteveldehogeschool.

'Media onder de loep. Analyse van de Belgische massamedia', Katheline De Lembre en Ina Cool, ACCO Uitgeverij, 2016, ISBN 9789462927452, 280 p., € 35

© PIM RAS

Geen enkel woord per toeval

Hoewel ik geen voorstander ben van te veel rubriekjes in een blad, heb ik me met veel plezier “de boekenkast” toegeëigend. Ik verkende de literaire achtergrond van Boudewijn de Groot, Arne Sierens, Annelies Verbeke, Herman van Veen en vele anderen. Nu ik in Frankrijk woon en het niet meer evident is om mensen te gaan interviewen, want telefonische interviews zijn toch minder inspirerend, neem ik afscheid van de boekenkast. Bij wijze van afscheid interview ik mezelf. Ik kijk in de spiegel en stel de vraag waarmee ik elk gesprek begon.

HET VRIJE WOORD: Ben je een lezer?

ERIK STRIELEMAN: Al van jongs af aan. Mijn grootmoeder leerde me lezen toen ik vijf was. Ik ben daar nooit van genezen (lacht). Als het mooi weer was, gingen we met mijn moeder naar de speeltuin. Mijn vrienden waren daar aan 't ravotten en ik zat met een meegesmokkeld boek onder de glijbaan. De avonturen van Winnetou en Old Shatterhand. Ik las en lees veel en snel. Onlangs

“Ik heb het moeilijk met de Russische literatuur.”

verhuisd, dus de jongste weken heel wat glazen en borden ingepakt. Die wikkel je dan in krantenpapier. En wat staat er op krantenpapier? Letters en woorden! En die moeten allemaal zo niet gelezen, dan toch bekeken worden. Moesten we in de

klas een boek luidop lezen, dan was ik altijd bladzijden of zelfs hoofdstukken vooruit en hoorde ik het soms niet als het mijn beurt was. Ik zat dan in de wereld van het boek, en niet meer in de klas. Als ik lees, ben ik een echte ramp.

Wat las je dan zoal?

Ik herinner me dat ‘Lijmen’ van Elsschot bij die leesles hoorde. Iedereen had het boekje, maar mijn vader had het Verzameld Werk. En dat heb ik toen helemaal uitgelezen, de gedichten inclusief. Ik heb

“Van de ‘weemoedigheid, die niemand kan verklaren’ krijg ik stevast een krop in de keel.”

dat boek nog altijd en blader nog wel eens door de gedichten. Die strofe uit ‘Het Huwelijk’: *“Maar doodslaan deed hij niet, want tussen droom en daad staan wetten in de weg en praktische bezwaren, en ook weemoedigheid, die niemand kan verklaren, en die des avonds komt, wanneer men slapen gaat.”* Dat is van zo’n schoonheid. Van de “weemoedigheid, die niemand kan verklaren” krijg ik stevast een krop in de keel. Nu ook weer.

In de bibliotheek van de klas zedenleer vond ik ‘La Nausée’ en ‘Huis Clos’ van Sartre, ‘Het Proces’ en ‘Het Slot’ van Kafka. Van de bibliobus, de rijdende bibliotheek, die elke week op de hoek van de straat stopte, was ik vaste klant. Ik las ook al wat sciencefiction. Jammer dat je maar drie boeken per week kon ontfen. Maar ook in de grote donkere glanzende kast bij ons thuis was er behoorlijk wat literatuur. De biografie van Kennedy, werk van Hubert Lampo, Ward Ruyslinck, Louis Paul Boon.

Het betere werk, dus. Alleen de sciencefiction springt er nogal uit.

Ja, maar ook in de sciencefiction zijn er echte klassiekers en waardevolle werken, die verdergaan dan blitse ruimtetuigen die elkaar met laserstralen bestoken. Philip K. Dick behandelt in dat genre heel filosofische thema’s, waarin hij speelt naar de essentie van het mens-zijn. Isaac Asimov, schrijver van ‘I, Robot’, schreef over artificiële intelligentie en stelde in de jaren vijftig al vragen die nu pas actueel worden. Nadenken over de toekomst, verder dan “wat eten we straks?”, is dat ook niet wat ons mens maakt? Als literaire veelvraat heb ik allerlei boeken gelezen, en in vele genres schoonheid of waarheid gevonden. Mijn bibliotheek,

wanneer ik ze heb uitgepakt, zal bij voorkeur alfabetisch per auteur gerangschikt zijn, en niet romans bij romans en dichtbundels bij dichtbundels. Alleen de kookboeken niet, die horen in de keuken.

Sommige boeken of auteurs zijn ook onlosmakelijk verbonden met mensen die in mijn leven heel belangrijk waren of zijn. Mijn eerste schoonvader, regisseur Ivo Berg, liet me de betere sciencefiction appreciëren. Herbert Flack, mijn leraar toneel, leerde me theaterteksten lezen en de betekenis van elk woord naar waarde te schatten. In de beste teksten staat geen enkel woord per toeval. Dankzij Bert Verhoye ontdekte ik Erich Kästner en Kurt Tucholsky, en de poëzie van Herwig Hensen, die me altijd kan beroeren en troosten. Volledigheidshalve moet ik eraan toevoegen dat ik Kästner al van mijn kindertijd kende. ‘Emile en de drie tweelingbroers’ en ‘Dubbele Lotje’ zaten toen in mijn boekenkastje. Katrien, mijn echtgenote, verrast me vaak met boeken uit haar bibliotheek of met nieuwe aankopen, die ze laat rondslingeren en waar mijn leesgierig oog dan op valt. De autobiografie van John Cleese, ‘Orgelman’ van Mark Schaevers. Of nog: ‘Het Valse Leven’ van Ute Scheub, die vertelt over haar vader, een oud-SS’er, die tijdens een lezing van Günther Grass een verwarde uitleg doet en dan een flesje cyaankali leegdrinkt. Wat me naadloos brengt bij een bijzonder boek: ‘De Bot’ van Günther Grass, dat ik, toen het verscheen, ademloos heb uitgelezen. Het verhaal van een duizenden jaren oude vis, die de hele geschiedenis van de mensheid bekijkt en commentarieert. Het is te complex om het een verhaal te noemen: het is een roman vol verhalen, gedichten, filosofieën en ... recepten. Mooi en groots, soms hilarisch, soms bijzonder ernstig. Alleen al daarom verdiende Grass die Nobelprijs. Ik heb het ooit uitgeleend en niet meer teruggezien. Maar onlangs kwam ik het tegen op een internetsite en ik heb het opnieuw gekocht. Het ligt nu klaar voor de tweede lezing, want ik heb het met opzet niet met de andere boeken ingepakt.

Als je er niet zo bevlogen over vertelde, zou ik je ervan verdenken aan namedropping te doen.

Ik kan nog veel namen noemen, hoor.

Je hebt me nog niets gevraagd over mijn humoristische collectie: met sommige boeken moet ik hardop lachen. Ik had een hele verzameling van P.G. Wodehouse: de lotgevallen van Bertram (Bertie) Wooster en zijn butler Jeeves met als decor de verarmde Britse adel. Uitgeleend en weggebleven. Ik heb gegierd met Huizinga’s Adriaan en Olivier-reeks, van wie de avonturen vaak beginnen met het ondeskundig parkeren van hun Rolls tegen de monumentale trap van het stadhuis van Rittenburg. Drs. P, Godfried Bomans, uiteraard. Hoewel ik niet ben genoemd naar Erik, uit het grote insectenboek, maar naar Eric de Noorman, een stripreeks door Hans G. Kresse die destijds in de krant van mijn vader verscheen. Een vriend gaf me vorig jaar een exemplaar van ‘De steen van Atlantis’, het eerste stripalbum van Eric de Noorman. Een cadeau dat ik koester.

Zijn er boeken die je niet leest?

Niet uit principe, maar ik heb het moeilijk met de Russische literatuur. Het feit dat al die personages zulke ingewikkelde namen hebben, plus het feit dat ze door de andere personages, al naargelang de relatie die ze hebben, ook weer anders worden genoemd, draagt niet bij tot de leesbaarheid. Eigenlijk zou je, als je aan zo’n Tolstoj of Dostoevski begint, een register of een stamboom moeten aanleggen. Wat ik stevast vergeet als ik me er weer eens aan zet. De Amerikaanse groten liggen me veel beter: Joseph Heller, Philip Roth, John Williams, John Irving, ...

Volg je de Vlaamse literatuur?

Ik volg niets, maar ik lees alles. Ik was geraakt door ‘Zwijgen’, van Ingrid Vander Veken, ‘Wil’ van Jeroen Olyslaegers, ‘Dertig Dagen’ van Annelies Verbeke, de biografie van Wannes, door Dree Pere-mans (diep geraakt), en van Stefan Hertmans’ ... euh ...

‘Oorlog en terpentijn’?

Juist, dat bedoel ik.

En de traditionele slotvraag: welk boek neem je mee naar het onbewoonde eiland?

Eén boek maar? Wat een kwelling!

ERIK STRIELEMAN

'Spotlight'

Aanklacht tegen de kerk, pleidooi voor onderzoeksjournalistiek

S'Spotlight', de film van regisseur Tom McCarthy, is gebaseerd op het onderzoek van de krant The Boston Globe, dat in 2002 een grootschalig kindermisbruikschandaal binnen de katholieke kerk aan het licht bracht. In 1976 wordt priester John Geoghan gearresteerd door de politie. Niet veel later wordt hij vrijgelaten en overhandigd aan het aartsbisdom van Boston, Massachusetts. Meer dan vijftientig jaar

en waarom in hemelsnaam (sic) deed zij dat? Toch blijft het wel een degelijke film die toont dat een buitenstaander soms de beste kijk op mistoestanden heeft. Want het is juist de hoger in rang staande Joodse Marty Baron die het verhaal in gang zet. Vers aan de slag bij The Boston Globe verzoekt deze nieuwe baas de onderzoeksjournalisten van het katern Spotlight aan de slag te gaan met het seksuele misbruik binnen de katho-

een golf aan onthullingen in gang gezet in meer dan tweehonderd verschillende steden in de Verenigde Staten, en ook wereldwijd.

Wat ik zeer positief vond aan deze film, is dat hij het leed van de echte slachtoffers toont. De geheimen die zij met zich meedragen, drijven velen tot drank, drugs of zelfmoord. De scènes waarin ze door de journalisten worden uitgehoord, zijn dan ook heel aangrijpend. The Boston Globe ontving in 2003 de Pulitzerprijs voor deze journalistieke daad. Amerikaanse filmcritici omschreven 'Spotlight' als de beste Amerikaanse film van 2015 en hij werd ook bekroond met de Oscar beste film 2016.

De film is een aanklacht tegen de kerk én een pleidooi voor het behoud van arbeidsintensieve onderzoeksjournalistiek, omdat die ongekend en onbegrepen leed en onrecht kan aanklagen.

ANDRÉ OYEN, PUBLICIST EN LID VAN DE VERENIGING VAN DE VLAAMSE FILMPERS

SPOTLIGHT
REGISSEUR: TOM MCCARTHY
DUUR: 128 MINUTEN
MET: MICHAEL KEATON, MARK RUFFALO, RACHEL MCADAMS, BRIAN D'ARCY JAMES, LIEV SCHREIBER
LAND: VERENIGDE STATEN VAN AMERIKA
GENRE: MISDAAD, DRAMA
JAAR: 2015

“Waar de kerk blijft volhouden dat de problemen worden veroorzaakt door enkele rotte appels, ontdekken de journalisten een volledig beschimmelde mand..”

later ontdekt Spotlight, het onderzoeksteam van de krant The Boston Globe, dat Geoghan tijdens zijn priesterschap meer dan tachtig kinderen misbruikte. Ondanks de weerstand en het stilzwijgen van de lokale geloofsgemeenschap gaat de krant op zoek naar bewijzen voor de grootschalige doofpotoperatie van de katholieke kerk.

'Spotlight' focust volledig op de journalistieke kant. Dat is uiteraard ook de bedoeling van de makers, maar daarmee is het de zoveelste film die een journalist iets laat uitzoeken, en dat is wel een erg veilige keuze. Misschien was het ook wel boeiend geweest om naast het verhaal over de journalisten ook een verhaal over de politieke gebeurtenissen binnen de kerk parallel te zien lopen: hoe gereageerde zij op de dreigende ontmaskering, hoe ging het verhullen in zijn werk,

lieke kerk. Daarbij dienen niet zozeer de traumatische gevallen zelf te worden ontrefeld, maar vooral de mate waarin deze door het instituut worden verzwegen, verdoezeld en in stand gehouden. Met milde tegenzin gaat het vierkoppige team aan de slag en komt er al gauw achter dat het probleem vele malen groter is dan werd gedacht. Waar de kerk blijft volhouden dat de problemen worden veroorzaakt door enkele rotte appels, ontdekken de journalisten een volledig beschimmelde mand. Uiteindelijk laat 'Spotlight' het succes van systematisch en kritisch journalistiek spoorwerk zien. Het onderzoek toont aan dat de kerk pedofiele priesters jarenlang de hand boven het hoofd gehouden heeft. Uit het onderzoek blijkt dat in Boston alleen al zo'n 250 priesters decennialang samen meer dan duizend kinderen misbruikt hebben. Daarnaast heeft de zaak

Activiteiten Kalender

VOOR MEER INFO: www.h-vv.be

JUNI

01/06

HVV/HV KORTRIJK

Zahir-avond

HVV/GG VILVOORDE

Praatcafé

HVV VRIJDENKEND LIER I.S.M. VORMINGPLUS REGIO MECHELEN, MET ONDERSTEUNING VAN DE INSTELLING VOOR MORELE DIENSTVERLENING (I.M.D.) PROVINCIE ANTWERPEN
'Rust vinden in je denken met mindfulness' – lezing door Walter Daes

HVV/HV GENT I.S.M. VRIJZINNIG CENTRUM GEUZENHUIS
'Edgerank' – lezing door Reinout Van Zandycke

HVV MECHELEN

'10 (wetenschappelijke) uitvindingen die de wereld veranderden en veranderen' – voordracht door Jean-Pierre De Greve

03/06

HVV MENEN MET ONDERSTEUNING VAN VC DE BEZATSE

Lentefeest en Feest Vrijzinnige Jeugd

04/06

HVV/OVM AVELGEM

Lentefeest en Feest Vrijzinnige Jeugd

08/06

HVV/GG GENT
Vrijdenkerswandeling centrum Gent

HVV/GG VILVOORDE

'Verhuld verdriet, Wenen in de tijd van Schubert' – voordracht door Jos Meersmans

HVV VILVOORDE

Alain Remue vertelt!

10/06

HVV/OVM JETTE I.S.M. DE WANDCLUB AHASVERUS EN DE GRIJZE GEUZEN JETTE
Chocoladewandeling in de omgeving van de Grote Markt

HVV/GG WAASLAND

Gunter Neefs & De Scheldezonnen

HVV/HV GENT I.S.M. VRIJZINNIG CENTRUM GEUZENHUIS
'We need to talk about ...Artificial Intelligence' (met Katleen Gabriels, Erik Mannens en Devid De Meyer)

11/06

HVV/OVM WESTHOEK

'Op zondag in gesprek met...' – Piet Van de Craen

HVV/OVM DEURNE

Uitstap naar rozentuin van Coloma

HVV/HV KORTRIJK

'Mijn pepe was wereldkampioen' – lezing door Marniek Kint

12/06

HVV/GG ANTWERPEN I.S.M. UPV

'Waarom begrijpen wij elkaar zo moeiteloos?' – lezing door prof. dr. Madeline Lutjeharms

20/06

HVV/GG WAASLAND

Kasteel D'Ursel met afternoon tea

22/06

HVV WILLEBROEK

Traditionele BBQ met optreden van de internationale dj Hupa

HVV MECHELEN

'De democratie van de toekomst' – voordracht door Marc van Camp

25/06

HVV/HV HOBOKEN-WILRIJK
Bezoek aan de Tuinen van Annevoie en de Abdij van Maredsous

HVV SCHOTEN

Geleid bezoek aan het Middelheim Museum (Antwerpen)

HVV/HV REGIO ANTW.- NOORD

Ekeren Swingt t.v.v. VAGA vzw

JULI

01/07

HVV/GG ANTWERPEN

Daguitstap naar Brussel

07/07

HVV/GG VILVOORDE

Praatcafé

HVV/GG GENT

Jaarlijkse kaasavond

18/07

HVV/GG WAASLAND

Zoo Antwerpen, bezoek backstage en Zoo van A tot Z

20/07

HVV/GG VILVOORDE

Bezoek aan het William Tyndale museum te Vilvoorde

30/07

AUGUSTUS

03/08

HVV/GG VILVOORDE

Uitstap naar Technopolis te Mechelen

24/08

HVV/GG WAASLAND

Boottocht met Rivertours op de Schelde

26/08

HVV/GG ANTWERPEN

Daguitstap Hoeilaart en museum Van Buren

HVV/HV PAJOTTENLAND

Jaarlijkse BBQ

SEPTEMBER

07/09

HVV/HV KORTRIJK

Zahir-avond

HVV/GG VILVOORDE

Praatcafé

21/09

HVV/GG VILVOORDE I.S.M. UPV

'Is zitten een nieuwe ziekte' – voordracht door prof. dr. Veerle Hermans

HVV WILLEBROEK

'De blote billen van de Democratie' – lezing door Marc Van Camp

26/09

HVV/GG WAASLAND

Rondleiding achter de schermen van de Singel met Antwerpen Averechts

Wilt u dat uw activiteiten opgenomen worden in het volgende

nummer van Het Vrije Woord met de agenda voor september -

oktober - november 2017

Stuur dan voor 1 augustus uw kalender door naar:

jessica.van.sintruyen@h-vv.be

HET VRIJE WOORD

is een publicatie van de Humanistisch-Vrijzinnige Vereniging (HVV). Zij wordt bezorgd aan alle leden van de vereniging. Losse verkoop aan niet-leden: 5 euro. Jaarabonnement voor 4 nummers: 20 euro. Rekeningnummer: BE72 0011 7775 6216 BIC: GEBABEBB

VOOR MEER INFO

info@h-vv.be

03 233 70 32

Humanistisch-Vrijzinnige

Vereniging vzw

www.h-vv.be

VOORZITTER

Mario Van Essche

Pottenbrug 4,

2000 Antwerpen

HOOFDREDACTIE

Erik Strieleman

COÖRDINATIE

Gert De Nutte

EINDREDACTIE

Jessica Van Sintruyen

TEKSTCORRECTIES

Kris Panis

VORMGEVING, FOTO'S & ILLUSTRATIES

An Avonds

REDACTIE

Anna Goovaerts

Magda Heffer

Katrien Scheir

Sien Simoens

Jessica Van Sintruyen

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER

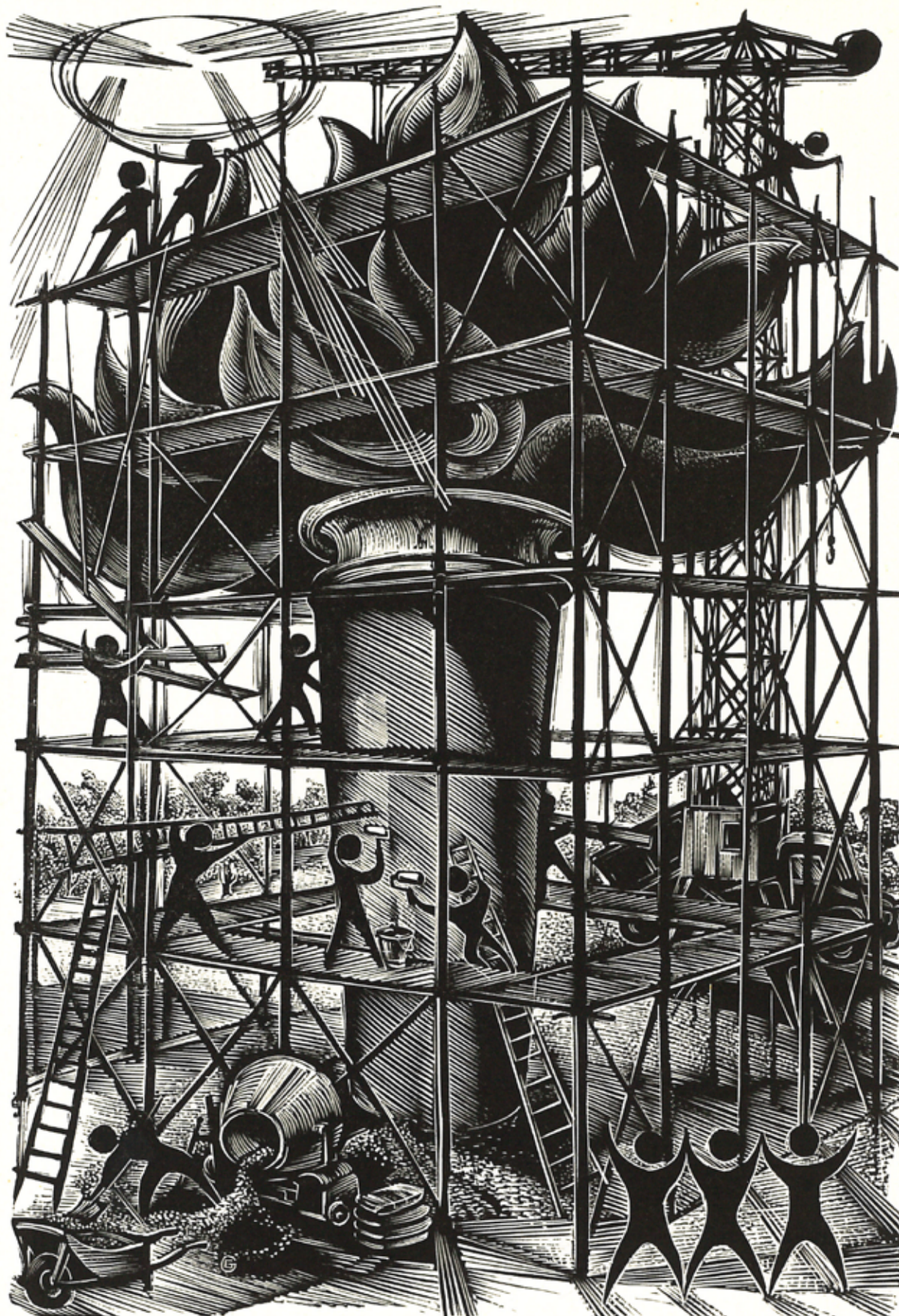
Mario Van Essche p/a

Pottenbrug 4,

2000 Antwerpen

De artikels vallen onder de verantwoordelijkheid van de auteur. Niets uit deze publicatie mag door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook veeleenvoudigd of openbaar gemaakt worden zonder voorafgaande toestemming van de uitgever.

Humanistische-Vrijzinnige Vereniging

HVV www.h-vv.be
VRIJ DENKEN EN DOEN